

Hvite vegger, blanke ark

Norske hjem i Spanske hus

Masteroppgave, Våren 2007

Av: Christin Løbach

Sosialantropologisk Institutt

Universitetet i Oslo

Sammendrag

”Hvite vegger, blanke ark” er en avhandling om norske hjem i spanske hus. Tittelen indikerer at noe sorteres bort og at noe nytt kan tre frem. Det å flytte til Spania kan være en måte å bevisstgjøre seg selv om hva man ønsker å bringe med seg videre i livet. Å flytte til Spania er en mulighet til å realisere seg selv og sine drømmer. I denne prosessen ser jeg det å skape et hjem som målet ved flyttingen. Informantene betrakter og forholder seg til sine liv som åpne ved å bruke sin fortid til å utforske og realisere potensielle identiteter. Gjennom flytteprosessen finner de potensialet i hva et nytt liv i Spania kan innebære. Informantene drar aktivt på sin kulturelle arv, samtidig som den nye konteksten legger føringer for dagliglivet, hjemmets utforming og bruken av hjemmet. Ved å stille spørsmålet; hvordan manifesteres identitet i hjemmet blant nordmenn i Spania, problematiserer jeg de kontekstuelle omgivelsene og grenseforskyvningene som oppstår som et resultat av flyttingen. Gjennom det kulturelle møtet med huset, viser jeg at grensene er dynamiske og kontekstavhengige, samtidig som de også kan være innkorporerte og delvis utilgjengelige for refleksjon. Det å skape et hjem i en kontekst der sanselige erfaringer er fundamentalt kontrasterende til det man opplever i Norge, krever at ulike strategier tas i bruk. Jeg belyser hvordan rominndeling og materialvalg er vesentlige faktorer i utformingen av norske hjem i spanske hus. I tillegg viser jeg at opplevelsen av hjemmet til en viss grad kan sies å være basert på tingene informantene omgir seg med i dagliglivet. Biografiske objekter er av særlig signifikans i opplevelsen av boligen som et hjem, både fordi objektene representerer kontinuitet og tilhørighet, men også fordi tingene bærer representasjoner som skaper fortellingen om dem selv til seg selv. Gjennom å utforme hjemmet jobber informantene således med å forme en ny fremtid gjennom å jobbe med sin fortid.

Jeg benytter Paul Connertons bok *How Societies Remember* (1992) og hans teorier om kollektiv hukommelse, samt Bourdieus teorier og begreper for denne analysen. I tillegg benytter jeg Marianne Gullestads og Jorun Solheims forskning på norske hjem for komparasjon mellom hjem i Norge og Spania. På den måten viser jeg at fortiden ligger som en tekst som er fast, mens tolkningen er åpen og rommer mange muligheter som tar form i ulike livssituasjoner.

Forord

Denne avhandlingen er et resultat av et samarbeid med mange personer, som alle på hver sin måte har vært avgjørende for resultatet. Jeg vil derfor først takke alle involverte og spesielt takk til veileder, Rune Flikke, som pekte meg i riktig retning da jeg kom fra feltarbeid med et ”kaos” av data. Han har motivert meg og inspirert meg til å yte mer og strekke meg lengre for hver gang en tekst begynte og ta form. Gjennom tilbakemeldinger og konstruktive kommentarer har han vist engasjement og innlevelsessevne, og gitt meg tro på mine egne avgjørelser.

Tusen takk til alle mine informanter som åpnet sine hjem, bød på seg selv og gjorde feltarbeidet til en enestående og verdifull opplevelse for både meg og min datter.

Til min mor som har gjort det mulig for meg å gjennomføre dette studiet, ved alltid å stille opp og støtte meg i mine valg.

Til Sigfrid Arneberget Øyen, for konstruktiv tilbakemelding på teksten og lesing av korrektur.

Til Kristin Bergundhaugen, for gjennomlesning og konstruktive tilbakemeldinger på teksten.

Til mine medstudenter og venner på Blindern, for givende og morsomme møter og samtaler i studiegrupper og i kaffebaren.

Til Øystein og Liv, for støtte og tillitt.

Til min kjære Pablo, for å ha vist meg sitt Spania, trodd blindt på meg, lyttet til meg, oppmuntret meg og støttet meg.

Til min Erle, for at du er den du er. Jeg er glad vi gjorde feltarbeidet sammen.

Hvite vegger, blanke ark

Kapittel 1: Innledning.....	1
Problemformulering	2
Teoretisk rammeverk.....	3
Teori og begrepsavklaring.....	5
Identitet.....	5
Materiell kultur.....	7
Presentasjon av feltet.....	9
Metode.....	10
Informantene	13
Presentasjon av kapitlene	15
Kapittel 2: ”Drømmen om det gode liv”	16
Hva nordmenn i Spania har til felles.....	17
Flyttelasset.....	20
Flytteprosessen, et renselses rituale	22
Orden i kaos	23
Oppsummering	24
Kapittel 3: Fra ”tømmerhus til finca”	26
Klimatiske betingelser.....	27
Natur og kultur	30
”Her manglet det dørstokk”.....	32
”Gulvet blir ikke skikkelig rent med den moppen”	33
”Det må ikke være møkkete”	35
Oppsummering	36
Kort om folketro i Spania og i Norge.....	37
Kapittel 4: Et kulturelt møte.....	38
Spanske hjem.....	41
Norske hjem	43
”Husets hjerte”	44
”Drømmekjøkkenet”	46
Det aktive rommet.....	48
Å sette sitt preg på materien	50
Oppsummering	53

Kapittel 5: Å skape et hjem	55
Et lite stykke Hallingdal i Spania	55
”En kiste med gull”	56
Manifestering av biografi	60
Sirkulering i tid og rom	61
Hvordan styrke sirkelen	63
Gjenytelse.....	64
Arven sikres.....	65
Fra mikro til makro	67
Oppsummering	68
Kapittel 6: Det forankrede hjemmet.....	70
Å bygge og bo i Spania	70
Identitetskonstruksjon	74
Oppsummering	77
Kapittel 7: Det temporære hjemmet	79
Immaterielle erfaringer i hjemmet.....	79
”Smak er et betent begrep”.....	88
Avsluttende kommentarer	90
Litteraturliste	92
Web sider:	96
Tidskrift:.....	96

Kapittel 1: Innledning

Jeg vil starte med å presentere Tina, en ett barnsmor, i slutten av tjuve årene. Hun har invitert meg hjem til seg for å spise norske reker sammen med noen av hennes venner. Vi har hatt en fin dag med barna på stranden i den lille landsbyen Altea. Etter å ha kjørt et lite stykke fra Altea mot nabolandsbyen Alfaz del Pi i sør, stopper hun bilen langs ved en høy hvit mur. Det hvite huset er unselig der det ligger i en sving, langs ved en trafikkert vei. Vi følger gjerdet frem til porten. Her bor hun sammen med sin spanske mann og deres barn i en liten leilighet i første etasje. Når hun åpner porten ser jeg en romslig gårds plass belagt med steinheller. Det står et langbord med plass til ti personer, plassert i skyggen for ettermiddag solen. Langs husveggen har de bygget en hjørnesofa som er fylt med store hvite puter. Veggene som omgir gårds plassen er hvitkalket på samme måte som huset. Den ene gjerdeveggen er utsmykket med et bilde lagd av keramiske fliser. Motivet er en frosk i en dam med vannliljer. Hun forteller at det var der da de overtok huset, men at det er en norsk keramiker som har laget det.

Hun viser meg inn i leiligheten. Vi kommer inn i en liten, smal entré. Det står et skostativ langs den ene veggen, de har festet kroker midt på veggen for vesker og klær, over krokene henger et avlangt speil. Til venstre er gjestebadet og vaskerommet. Hun forklarer at det fungerer som familiens bad fordi deres (foreldrenes) bad fortsatt er under oppføring. Rett frem er kjøkkenet. De har revet ned en vegg for å gjøre det større og åpnere. Det var første de pusset opp, forklarer hun. Hun har malt skapene og skiftet ut håndtakene, forklarer hun. Skillet mellom kjøkkenet og gangsonene fra stuen til soverommene markeres med en benkeplate i tre. Under står det to barkraker. På denne benken står en stor kaffemaskin som også har kverner for kaffebønnene og dermed gjør det mulig å alltid lage kaffe av ferskkvernedede bønner. Oppå maskinen har hun plassert seks kaffekopper i børstet stål. På den svakt grønne veggen over kaffemaskinen har hun skrevet med malte bokstaver ”Wake up and smell the coffee.” Jeg leser det høyt, hun ler litt og snur seg for å begynne å forberede maten.

Jeg slutter denne fortellingen her i denne omgang, fordi dette er en fortelling om norske hjem, og om hjemmenes utforming i spanske hus. Jeg har besøkt og forsket på norske familier og deres hjem i på Costa Blanca, Spania, på jakt etter deres historier slik de fortelles gjennom hjemmets utforming, deres levesett og dagligliv. Husene nordmenn flytter til er spanske. Dette innebærer at de er bygget ut fra spanske normer for husets bruksmåter og egnet materialvalg. Etter selv å ha bodd i fire ulike spanske boliger og opplevd nyanser av likheter

og ulikheter i komparasjon med norske boliger, utviklet jeg en interesse for hvordan nordmenn i den norske kolonien opplever det å bo og utforme sine hjem i spanske hus. Jeg ville vite hvilke strategier de benytter for å skape sitt hjem i en spansk kontekst. For å kunne si noe om dette har jeg valgt å problematisere hva et norsk hjem er og hvordan det oppleves i komparasjon med det spanske. Komparasjonene gjennomføres analytisk, men i stor grad også av informantene selv, som aktivt sammenligner det de har, med det de reiste fra i Norge, og det øvrige de møter i Spania.

Et annet aspekt jeg ser som særlig interessant ved nordmenn i Spania er selve flyttingen. Flyttingen er ikke betraktet som et mål i seg selv, men en strategi for å kunne utforme et hjem. I forlengelsen av dette snakker jeg om materiell kultur som uttrykk for tilhørighet, identitet og samhörighet. Jeg vil komme tilbake til hva jeg legger i disse begrepene nedenfor.

Problemformulering

Bourdieu (1973) ser huset hos Kabylene som *mikrokosmos*. Han viser at mentale skiller manifesteres som fysiske innretninger i huset, i form av vegger, dører og gjenstander og hvordan gjenstandene brukes. Huset som mikrokosmos impliserer huset som modell av samfunnets kosmologi. ”Kosmologi uttrykkes i myter og fortellinger, men også underforstått i moralske regler, ritualer og hverdagsliv” Gullestad (2000).

Nordmenn i spanske hus bevisstgjøres husets fysiske struktur på en eksplisitt måte når de skal skape sine hjem, fordi spanske hus er bygget ut fra andre kulturelle kriterier enn norske hus. Mitt spørsmål er: Hvordan skapes et mikrokosmos for nordmenn i et hus som ikke er bygget i den kulturelle tradisjonen nordmenn kommer fra? For å svare på dette ser jeg på hvordan den sosiale, klimaiske og materielle konteksten påvirker nordmenns bruk og utforming av hjemmet. Hvilke endringer gjør de når de omformer sine spanske hus til norske hjem, og hvordan manifesteres tilhørighet og identitet i hjemmet?

Dette er problemstillinger jeg vil besvare ved å belyse deres strategier i utformingen av hjemmet. Noe uttrykkes eksplisitt og er felles og delt, mens andre ting fremmes som nyanser i den enkeltes liv og får mer eller mindre betydning ut fra livsfaser eller livssituasjoner som er aktuelle der og da. Mitt poeng er at situasjoner kan fortone seg ulikt i hvert enkelt tilfelle, men allikevel ha likt utspring, det vil si samme kulturelle substans. Det er det jeg ønsker å vise med denne avhandlingen.

Teoretisk rammeverk.

Ved å belyse nordmenns strategier i prosessen med å utforme det norske hjemmet i Spania, er det mulig å si noe om hvor aktivt de trekker på sin kulturelle arv for å manifestere sin tilhørighet i hjemmet. Jeg har i hovedsak valgt å benytte Paul Connerton bok "How Societies Remember" og teorier om kollektive minner for å vise dette (1992).

Connerton definerer ritual på følgende måte: "[R]ule-governed activity of a symbolic character, which draws the attention of its participants to objects of thought and feeling which they hold to be of specific significance." Et ritual er en sammensetning av riter.

[R]ites are expressive acts only by virtue of their conspicuous regularity. They are formalised acts, and tend to be stylised, stereotyped and repetitive.[...] Rites are not merely formal. [...] [R]ites are felt by those who observe them to be obligatory, even if not unconditionally so [...] All rites are repetitive, and repetition automatically implies continuity with the past (Ibid: 44).

Connerton poengterer at repetisjon av handlinger vi utfører så ofte at vi ikke lenger tenker over at vi utfører de på en spesiell måte, altså vanen, i kombinasjon med vårt kognitive minne, utgjør vårt sosiale minne. Ritualer er således fundamentale i utformingen av vårt sosiale minne. I hjemmene våre konstituerer vi kontinuerlig vårt sosiale minne på ulike måter. Dette kommer til uttrykk både i vår daglige bruk og ved spesielle anledninger. Jeg vil utover i avhandlingen vise eksempler på at dette skjer på ulike nivå i våre daglige liv.

Connerton deler hukommelse inn i tre kategorier. Dette er analytisk fruktbart i forståelsen av hvordan identitet manifesteres i hjemmet som eksplisitte uttrykk eller dynamiske nyanser. Jeg utdyper dette ved først å redegjøre for *minne* sett fra Connerton perspektiv, for så og definere hvordan identitet må forstås i denne sammenheng.

Connerton tar først for seg den personlige hukommelse. Personlig hukommelse er lokalisert i, og refererer til en personlig fortid. Personlig hukommelse gjør oss i stand til å reflektere over oss selv i tid og rom. Dette gjør vi ved at vi husker faktabaserte hendelser. Gjennom personlig hukommelse har personer tilgang til sin egen historie og identitet som de nødvendigvis ikke har tilgang til hos andre personer eller ting. Personlig hukommelse er det

som trer i kraft når noen snakker om ting med affeksjonsverdi. Det innebærer at tingen representerer hendelser og eller personer i fortid, der tingen tillegges verdi ut fra kunnskap og minnet om det partikulære.

Kognitiv hukommelse skiller seg fra den personlige hukommelse ved at man ikke behøver å ha en kontekstuell kunnskap for å bruke dette minnet. Denne type minne forutsetter en tidligere kognitiv eller følelsesmessig hendelse som gjør personer i stand til å gjenoppleve stemninger og følelser på ny. Et eksempel på denne type hukommelse er når hendelser erfarer i kombinasjon med lukt eller andre sanselige forsterkninger.

Vaneminne er den tredje og viktigste kategorien Connerton presenterer. Dette minnet gjør oss i stand til å reprodusere visse ferdigheter, som lesing, skriving og sykling uten at vi nødvendigvis er i stand til å redegjøre for hvordan, eller når og hvor vi tilegnet oss denne type kunnskap. Minnet er sosialt, og ikke individuelt. Vaneminne kan i denne sammenheng forklare inngrupperinger vi foretar i hjemmet ved opprydding, innredning og utforming av hjemmet. Også når det gjelder vår oppfattelse av hvilke bruksområder de ulike rommene i et hjem skal ha.

Bourdieu omtaler vaneminnet som "Yesterdays man that lives in us." Dette er en del av vår *habitus*. Det ubeviste sier han, er ikke noe annet enn glemt historie som historien selv produserer gjennom å inkorporere objektive strukturer. "It is yesterdays man who inevitably predominates in us, since the present amounts to little compared with the long past in the course of which we were formed and from which we result" (2004:79).

Habitus refererer til individets inkorporerte samfunnsstrukturer. Dette innebærer den, til enhver tid, samlede summen av individets økonomiske, kulturelle og sosiale kapital. *Habitus* er således virksom i alle aspekter av våre liv, som en dynamisk relasjon mellom individ og det samfunn individet til en hver tid er konstituert i. *Habitus* er ikke deterministisk i den forstand at individer handler forutsigbart, det vil si at *habitus* ligger til grunn for samhandling, men som et resultat av sosialisering. *Habitus* er derfor også det som gir en implisitt antagelse eller gjenkjennelse av andres handling, som når handlinger utføres strategisk. *Habitus* er varige, overførbare disposisjoner, som uttrykkes som predisponerte strukturerte strukturer for praksis og representasjoner som objektivt reguleres eller regulerer handling, uten at den følger regler eller objektivt tilpasses mål (oversettelse: min egen, Bourdieu, 2004:72). *Habitus* har derfor både beviste og underbeviste aspekter.

I tillegg til overnevnte teorier vil jeg bruke Marianne Gullestad og Jorunn Solheims forskning på norske hjem og kjønnsroller for å belyse mine egne funn i Spania på en komparativ måte.

Teori og begrepsavklaring

Jeg har sagt at jeg skriver om identitet og tilhørighet slik det manifesteres i hjemmet. Identitet er nødvendigvis tilhørighet, men jeg benytter meg av begge begrepene her, fordi *tilhørighet* etter min mening, har større grad emosjonelle konnotasjoner enn sosial identitet, noe jeg mener er viktig for å nyansere bildet.

Identitet er i seg selv et komplekst begrep og mange har prøvd å forklare identitet tidligere. Jeg ser det hensiktsmessig å skille mellom personlig, sosial og kulturell identitet, slik jeg forstår og bruker begrepet i denne avhandlingen. Jeg vil derfor gjøre dette så nyansert som mulig. Når jeg senere bruker begrepet identitet er det inneforstått at det er snakk om summen av identitet, altså personlig, sosial og kulturell identitet, dersom jeg ikke uttrykker noe annet eksplisitt.

Identitet

I 1920-årene var Meads innsikt og refleksjon over egen kultur etter endt feltarbeid på Samoa banebrytende for antropologien. Hennes forståelse for at personlighet utvikles gjennom en vekselvirkning mellom samfunn og individ åpnet for nye tilnærminger i forståelsen av det allmennmenneskelige (Mead, 2001). Denne innsikten går bort fra et syn på barnet som *tabula rasa*,¹ og viser dermed at visse komponenter i personligheten allerede er til stede ved fødsel. Dette i kombinasjon med den internaliserte kulturen utgjør det vi omtaler som personlighet.

Personlighet og personlig identitet er distinkte begreper, men det er allikevel fruktbart å forstå disse i en sammenheng, fordi personlighet nødvendigvis kommer til uttrykk gjennom personlig identitet. Begrepet, personlig identitet, er i seg selv en kontradiksjon fordi begrepet viser til noe personlig, eget og unikt, samtidig som det viser til noe felles og delt.

---

¹ Tabula rasa er en forståelse om at menneskebarnet overhodet ikke er mottakelig for påvirkning før fødsel, og at vi alle har et helt likt utgangspunkt for utvikling i det vi blir født. Menneskebarnet blir dermed ansett som nullstilt ved fødsel.

I *Presentation of Self in Everyday Life* benytter Erwin Goffmann terminologi hentet fra teateret (1992). Han benytter metaforer som ”*front stage*” og ”*back stage*” for å demonstrere hvordan vi i visse sammenhenger entrerer den sosiale arena, forberedt til å spille ut vår rolle. Gjennom ”publikums” respons på troverdighet, får aktøren aksept for personlig identitet. Dette er ”*presentation of self*.” I det vi forsøker å påvirke den oppfatning andre måtte ha av oss, er det *impression management*. Goffmann mener at identitet blir konstruert gjennom å projekte vårt selvbilde over til andre.² I denne prosessen bekreftes eller avkreftes aktørens utspill. Goffman ser derfor dette som en forhandlingsprosess, der aktøren tar i bruk både verbale og ikke verbale symboler for å oppnå bekreftelse på selvbildet. ”Publikum” kan være reelt eller forestilt, i den forstand at det ikke forutsetter en direkte sosial interaksjon, men også en tenkt eller fremtidig interaksjon. Begrepene *front stage* / *back stage* viser henholdsvis til situasjoner der aktøren er forberedt eller uforberedt på å forhandle om selvbildet. *Back stage* er derfor sett som mer sannferdig, fordi aktøren ikke har intensjoner om å forhandle om aksept for personlig identitet.

Identitet er som sagt et problematisk begrep, særlig fordi det innebærer mange nyanser. På samme tid som identitet viser til en persons distinkte individualitet, inkluderer identitet også gruppetilhørighet fra mikro til makro nivå. Vi kan derfor snakke om sosial og kulturell identitet eller tilhørighet, i tillegg til personlig identitet. Disse ulike nivåene vil i alle situasjoner være til stede, men de vil bli kommunisert med ulik styrke ut fra den aktuelle konteksten.

Å definere sosial identitet som en persons gruppetilhørighet er heller ikke en uproblematisk definisjon, fordi gruppe kan være alt fra familie, vennegjeng, idrettslag, klasse, jobb, nettverk eller nasjonalitet for den saks skyld. Latour argumenterer for at det ikke finnes grupper, bare gruppeformasjoner. Han sier at det er en usikker, skjør, kontroversiell og skiftende prosess å relateres til en gruppe (2005:28). Sosial identitet vil derfor bedre kunne defineres som summen av en aktørs sosiale kontekst. På denne måten fremstår sosial og kulturell identitet som sammenfallende begreper. Til tross for dette er kulturell identitet gjerne tenkt som tilhørighet til en nasjon eller etnisk gruppe. Når jeg har valgt å problematisere

---

² Her følger Goffmann George Herbert Meads (1934) teori om at selvet skapes i interaksjon med andre. Selvet er refleksivt og muliggjør derfor individets evne til å erkjenne sin sosiale posisjon. Selv’et og identitet er allikevel ikke å forstå som sammenfallende, men personlig identitet forutsetter et refleksivt selv.

hvordan nordmenn i Spania manifesterer sin identitet i hjemmet, er det ut fra en forståelse av at vi alle er kulturelt posisjonerte. ”Vi unnslipper aldri det buret som vår egen konstruksjon utgjør”, sier Barth ”selv om konstruksjonen alltid lar seg forbedre.” Han poengterer at det også er derfor kultur er så grunnleggende viktig for menneskelivet (2004:10). I forståelsen av begrepet kultur, forutsettes det noe felles og delt, selv om vi alle er ulike i vår måte å konstruere vår verden på. Barth poengterer i *Ethnic Groups and Boundaries* at grensene oppstår i interaksjon mellom gruppene. Etnisk (kulturell) identitet oppstår og opprettholdes gjennom relasjonelle prosesser som inklusjon og eksklusjon i en dynamisk relasjon (Barth, 1969).

Barth anlegger et perspektiv der han ”betrakter livet slik det fortøner seg ett eller annet sted i verden, som manifestasjon av en gruppe menneskers tanker, intensjon og tolkninger, slik disse får sin form gjennom prosesser: samhandling, bytte, konflikt, læring, tradisjonsoverføring, fellesskap og dominans”(2004:11). Dette perspektivet åpner for en forståelse av at kultur ikke bare kommer til uttrykk gjennom det som er offentlig tilgjengelig, men at det må tas høyde for at tanker, intensjoner og tolkninger fører til kulturelle prosesser som utgjør den virkeligheten vi forholder oss til. Dette synet legger jeg til grunn for min videre analyse av nordmenns hjem i Spania.

Materiell kultur

Materiel culture provides evidence of the distinctive form of society. It provides this evidence because it is an integral part of what that society is; just as the individual cannot be understood independently of society, so society cannot be grasped independently of its material stuff (Tim Dant,1999).

Teknisk sett er et spansk hus bygget ut fra definisjoner av hva som best møter dagligdagse behov i Spania. Definisjonen på dette er summen av sosiale, kulturelle og klimatiske forhold. Mine informanter forholder seg aktivt til materialene husene består av, utvendig og innvendig. De har også med seg et flyttelass fra Norge, noe som fremstår som spesielt viktig. Jeg kommer derfor tilbake til dette i kapittel 2 og utover i teksten.

Materiell kultur er et særdeles vidt begrep. Det omfatter i prinsippet alt som kan gjenkjennes som et objekt, som ikke er dyr eller menneske. Alt det vi kan se og som ikke lever er materielt. Kultur er et sett av vanlig menneskelige praksiser som omgir det materielle

objektet - måten material brukes, deles, omtales, navnes og lages. Tim Dant poengterer at kulturen er dynamisk og variert slik at den individuelle responsen vil tilpasse og tilegne seg de vanlige praksisene. ”Ting er objekter som er tilgjengelige for våre sanser som diskre og distinkte enheter, som ikke teller som andre vesener eller andre objekter”(1999:11).

Bruksgjenstander, folkekunst og arkitektur er alle klare referanser til den kulturen vi kommer fra og lever i. Dette er eksempler på materiell kultur som har evnen til å påvirke oss på flere måter, fordi vi omgir oss med disse objektene i dagliglivet. Noen objekter bare er der, uten at vi tenker over dem eller har et bevisst forhold til dem. Andre objekter oppsøker vi på en bevisst og aktiv måte. Dette kan gjelde objekter som kunst som vi nødvendigvis ikke omgir oss med i dagliglivet.

I opplevelsen av kunst tilfører vi noe av oss selv. Objektet oppleves ved at det rører ved oss emosjonelt eller setter i gang andre prosesser som begjær, inspirasjon, vrede eller rett og slett frastøter oss. Hvordan vi opplever noe er avhengig av våre referanserammer og interesser. Når jeg nevner kunst i denne sammenheng, er det fordi kunstens hensikt nettopp er å påvirke oss gjennom vår evne til assosiasjon og gjenkjenning. Dette utgjør mer enn bare mening, fordi objektet tolkes innenfor en kontekst som krever resonans (Gell, 1996). Også dagligdagse objekter kan besitte evnen til å kommunisere et budskap og berøre oss følelsesmessig og emosjonelt. Særlig gjelder dette gjenstander som preger oss fordi de representerer noe utover det de er, ved at vi assosierer tingen med bestemte personer, hendelser og / eller ved å tilføre egenskaper den ikke besitter. Tingen fungerer da som et metonym. En ting kan trigge vårt minne og betraktes som en manifestering av en sosial relasjon. Slik bruker vi ting til å øke vår egen bevissthet om vår biografi.

Gjennom utformingen av våre hjem, uttrykker vi oss på en kreativ og bevisst måte. Vi benytter et bredt spekter av strategier og innsikter når vi uttrykker vår forståelse av oss selv, og vårt daglige liv. I dette ligger opphav, fortid, nåtid og fremtid.

I studiet av norske hjem fant jeg at gjenstander kan ha emosjonell påvirkningskraft ved å representere noe utover seg selv. Gjennom vår evne til å lagre minner om hendelser eller bruke gjenstander på en måte som leder til assosiasjon, får tingen en egen verdi, uavhengig av dens opprinnelige formål. Biografiske objekter er objekter med historie, men historiene kan være utilgjengelige for andre, fordi historiene er personlige minner. I visse kontekster artikuleres historiene og gjøres tilgjengelig. Dette er aspekter som har signifikans i forståelsen av hva som gjør et hus til et hjem, og ikke bare en bolig.

Presentasjon av feltet

Feltarbeidet startet på flyet ned til Spania januar 2005. Der satt jeg og min datter ved siden av en hyggelig, eldre mann. Han skulle ned til sin ferieleilighet sammen med sin kone. Han fortalte at de hadde hatt leilighet i Alfaz del Pi i mange år og at de i deler av året bodde mest mulig i Spania. Etter hvert som samtalen utviklet seg og det fremgikk at jeg ikke hadde annet klart enn et midlertidig sted å bo den første uken, rådet han meg til å oppsøke rektor ved den ene norske skolen. Jeg skulle bare hilse fra han, så kunne rektor sikkert hjelpe meg med å sette meg i kontakt med folk og kanskje tipse meg om et sted å bo. Jeg valgt å gjøre nettopp dette, og dro opp til skolen neste dag. Der møtte jeg rektor. Jeg presenterte meg og mitt prosjekt og forstod straks at det nok kom alt for mange nordmenn til skolen, som ikke hadde klargjort basisbehovene for et opphold i Spania. Rektor var hyggelig nok og inviterte meg til å spise lunsj ute sammen med noen av de andre ansatte ved skolen. Der møtte jeg det som ble min første informantfamilie. Det var en engasjert far som hadde to av tre døtre ved skolen. Vi fikk snakket litt og avtalte og møtes senere for å delta på et foredrag som skulle holdes i regi av Sjømannskirka. Jeg viste ikke hvor kirka lå, så vi ble enige om at han og kona kunne plukke meg opp på veien, slik at vi kjørte sammen frem til kirka. Etter seminaret slo jeg følge når de spurte om noen ville være med på bar og ta en kaffe.

Jeg var inneforstått med at feltet ville ha sin egen dynamikk, og satset i utgangspunktet på at ting ville ordne seg når jeg var der, også fordi det ikke var særlig enkelt å sitte i Norge å avgjøre bosted eller finne et fornuftig dagtilbud for min datter, før jeg faktisk viste noe om hvor informantene ville befinne seg. Jeg prøvde på forhånd å skaffe meg en oversikt over de mulighetene som var i området, men dette viste seg og være vanskelig via internett, telefoner til det norske konsulater og den norske skolen.

Alt det praktiske la seg til rette med en gang vi var kommet ned dit. Jeg kom over leiligheten vi leide ved en tilfeldighet. Fra tidligere erfaring viste jeg at det ikke var uvanlig å få nyss om ledige leiligheter i lokale foretninger. I det jeg stakk hodet innom Den Norske Kiosken, slo det meg at dette sikkert var et slikt sted, noe som viste seg å stemme. Noen dager senere kunne jeg og min datter flytte inn i sokkelleiligheten hos dem som drev Den Norske Kiosken. Vi hadde barn på samme alder, og kunne derfor også anbefale en skole ikke så langt fra der de bodde, i en liten landsby, ca tjue minutters kjøring fra Alfaz del Pi. Jeg ble med

familien til barnas skole. Der tilbrakte jeg og min datter to dager, før jeg bestemte meg for at dette også kunne passe for oss.

Skolen hadde en internasjonal elevgruppe, mens alle lærerne var spansktalene. Skolen la opp til en viss dagnadsånd fra foreldrene, for eksempel rullerte tilberedelse av elevenes varme lunsj mellom frivillige foreldre. Foreldrene og barna samlet seg også i den lille skolegården hver morgen. Dette førte til at jeg raskt kom i kontakt med de andre familiene. Slik ble jeg kjent med flere norske småbarnsfamilier, hvorav fire ble informantfamilier.

Starten på feltarbeidet var slik sett ganske uproblematisk, men det betyr ikke at det var enkelt på noen måte. Jeg følte meg tidvis alene og ekstremt frustrert. Det å ikke ha noen kjente rundt som man kan betro seg til, drøfte problemstillinger med, eller rett og slett bare være seg selv fult og helt med, var unektelig slitsomt. Jeg inngikk mange nye relasjoner på unaturlig kort tid og deltok sosialt der det bød seg en anledning. Jeg oppdaget at det var enkelt å etablere kontakter i feltet, men vanskelig å holde kontaktene ved like. Jeg følte at relasjonene tidvis var preget av en viss asymmetri, fordi jeg opplevde at jeg var avhengig av deres gjestfrihet og godvilje, i og med at jeg hadde en definert agenda med mine besøk og etablering av relasjoner. Et eksempel på dette er da jeg mot slutten av feltarbeidet inviterte meg selv med på en fest blant en gruppe nordmenn jeg hadde etablert er informantforhold til. Da ble jeg straks spurt om jeg hadde tenkt å komme som privatperson eller antropolog. For meg var ikke dette et klart skille, men jeg skjønnte at det i visse sammenhenger var det viktig for informantene å vite om jeg var der som venn eller fagperson.

Metode

Det er naturligvis mange faktorer som innvirker til valg av felt, men en av de avgjørende faktorene for meg var da jeg leste Matianne Gullestads artikkel "Home Decoration as Popular Culture" (1992). Her beskriver hun hjemmet som et kulturelt *nøkkelsymbol* og peker blant annet på det "forholdsvis kalde klima" som den første årsaken til at nordmenn investerer så mye av sin tid og sine penger i hjemmet. Dette fikk meg til å lure på hvordan det artet seg for nordmenn bosatt i Spania. Et av spørsmålene jeg behandler i denne avhandlingen er derfor: Hvordan påvirker de klimatiske forholdene nordmenns bruk og utforming av hjemmet?

Nordmenn har bosatt seg Spania siden midten av syttitallet. Hovedvekten av nordmenn i dette området er pensjonister, men jeg har valgt å avgrense mitt felt til å omhandle nordmenn i yrkesaktiv alder. Dette representerer, særlig i den senere tid, en sterkt voksende

gruppe i området. Denne gruppen fanget i utgangspunktet min interesse, fordi deres forutsetninger for å flytte til Spania ikke nødvendigvis er helsebettinget, men snarere livsstils bettinget. Antall yrkesaktive nordmenn som flytter til Spania øker som en naturlig konsekvens av at norske pensjonister allerede er en solid andel av befolkningen i Alfaz del Pi. I perioder er det flere tusen norske pensjonister i dette området.³ Pensjonistene utgjør således et marked for næringsvirksomhet i form av service, underholdning, helsetilbud, eiendom, finans, og andre former for norske varer og tjenester.

Min situasjon som mor, alene med et barn på fire år, bidro til å legge visse føringer for feltarbeidet, blant annet vinklet jeg min fokus på andre småbarnsfamilier. Jeg anså det både som lettere for meg og min datter dersom jeg kunne kombinerer min status som mor og min rolle som feltarbeider. Beyer Broch beskriver det å være på feltarbeid med barn i boka "Jangan Lupa" (2002) som bestemmende for hvem som blir informanter, men han vektlegger også det positive med det å være forelder i felten. For han ble det en fin mulighet å observere informantene i interaksjon med hans egne barn. For meg var det å reise med barn noe jeg måtte kalkulere ut fra, både i planleggingen og gjennomføring av feltarbeidet. Det åpnet utvilsomt mange dører i felten, og gav meg muligens raskere innpass hos mine informanter, nettopp fordi jeg naturlig tilhørte de arenaene jeg orienterte meg ut fra.

Ved å gjennomføre denne type feltarbeid befinner jeg meg i et slags grenseland mellom det norske og det spanske. Jeg snakker informantenes språk og er på flere måter også bærer av samme kulturelle koder og forestillinger som dem. I den sammenheng vil jeg peke på at kombinasjon med den spanske konteksten og temaorienteringen i studie utgjør en annerledeshet, der jeg ser det å dele samme språk og ha kjennskap til sosiale koder som en fordel fremfor en risiko for "hjemmeblindhet" (jf. Kathinka Frøystad, 2003). Konteksten muliggjorde også at jeg kunne bo hos en norsk familie og slik delta i alle sammenhenger. Dette ble således et viktig metodisk grep i mitt feltarbeid. Vertsfamilien er også hovedinformanter i denne avhandlingen, fordi vi daglig tilbrakte mye tid sammen, i så vel daglige gjøremål, vennskap og gode samtaler.

Jeg brukte i til en viss grad "snøball" metoden for å rekruttere informanter til dette prosjektet. Det vil si at jeg i utgangspunktet rekrutterte informanter gjennom deltagelse på

---

³ Det er stor uvisshet om det eksakte antall nordmenn som bor i dette området, grunnet mørketall. Antydninger viser tall fra 6-8000 fastboende nordmenn i området rundt Alfaz del Pi og opp til 15 000 i regionene, mens antall registrerte fastboende er rundt 1500 nordmenn (Bergundhaugen, 2007).

min datters arena, som skole, barnekor i Den Norske Sjømannskirke, samt andre fritidsaktiviteter. Noen familier ble derfor informanter som et resultat av at informanter tok meg med og presenterte meg for andre potensielle informanter (Gullestad, 2001). Dette betyr allikevel ikke at dette er en ren nettverksstudie. Noen av informantene var omgangsvenner, andre deltok med barna sine på felles arena uten at de omgikk hverandre utenfor denne. Flere av familiene hadde ingen kjennskap til hverandre og var rekruttert fra helt ulike miljø.

Min hovedmetode for observasjon har vært hjemmebesøk hos familiene (jf. Gullestad, 2001). Jeg la opp til å bruke noe tid på å bli kjent med informantene i den konteksten jeg møtte dem, før jeg avtalte hjemmebesøk hos de ulike familiene. Jeg hadde tanker om at det å dra på hjemmebesøk kunne føles litt invaderende, og prøvde derfor å føle meg frem til når det var naturlig for informantene at jeg kom hjem til de. Som oftest gikk det uproblematisk og min generelle erfaring tilsier at folk setter pris på å vise frem hjemmet sitt, oppleve det som interessant for andre, og snakke om tingene sine. Til tider kunne jeg merke en viss usikkerhet hos informantene i forhold til hva jeg eventuelt ville finne interessant. Jeg ville i liten grad styre disse besøkene i begynnelsen, særlig fordi jeg var opptatt av deres egen presentasjon av hjemmet, hva som kunne oppfattes som *front stage* og *back stage* (Goffmann, 1992), og hva de selv vektla som viktig ved sine hjem.

I forbindelse med hjemmebesøkene ble jeg ofte invitert på noe. Det kunne være lunsj eller middag, kaffe og kjeks, frukt eller vin. Jeg brukte også selv å ta med noe til kaffen. I begynnelsen var dette et usikkerhets moment, men jeg oppdaget at det til en viss grad ble forventet.

Bortsett fra at jeg hadde en agenda med mine besøk og tidlig i møte med mine informanter redegjorde for dette på beste vis, fant jeg etter relativt kort tid at jeg deltok med et bredt rollespekter. Jeg fant at det var viktig å etablere et tillitsforhold til familiene, noe som også krever at man byr på seg selv utover det å være student på felt med notatbok og skarpspisset blyant. Jeg merket at de gode samtalene ikke ville finne sted dersom det ikke var en viss balanse i informasjonsutvekslingen.

Jeg har vektlagt å delta bredt i mine informanters hverdagsliv. Dette innebærer at jeg utover å være på hjemmebesøk i ulike anledninger også har vært med på handleturer, deltatt i matlaging, vært på pikniker og utflukter, på markeder, stranden, i barnehager og skoler når de har hentet sine barn, i selskaper, bursdagsfeiring, fester, kafeer, gudstjenester og deltatt i 17.Mai feiring, for å nevne noe.

Deltagende observasjon i deres hverdagsaktiviteter har vært en vesentlig del av mitt feltarbeid, men jeg har også benyttet meg av delvis strukturerte intervjuer, der tema og spørsmålene var utformet av meg i forkant av møtet. Under intervjuene noterte jeg deres svar i notatboken. Noen ganger benyttet jeg båndopptaker. Jeg utførte til sammen åtte intervju. Intervjuene ble slik et supplement til andre datainnsamlingsteknikker som jeg benyttet meg av. Jeg tok intervjuene i bruk omtrent halvveis i feltarbeidet, og opplevde at de bidro til å tydeliggjøre og strukturere mitt interessefelt både for meg selv og for informantene.

Selv om jeg flittig skrev notater på kveldene eller på dager der jeg ikke hadde avtaler, ser jeg at *headnotes* (Archetti, 1994) har bidratt til å utdype kontekster som et resultat av at skrivingen av denne avhandlingen, i høyeste grad har vært dynamisk og noen ganger synes å leve sitt eget liv. Slik har denne prosessen vært spennende, kreativ og forvirrende, både før, etter og under feltarbeid.

I denne avhandlingen trekker jeg også veksler på min egen erfaring med å bo i Spania i en ettårsperiode i 1998 -99, samt den kunnskapen jeg har fått gjennom mine spanske venner. Hovedsakelig benytter jeg dette for å nyansere og kontekstualisere poenger som ligger i mitt materiale fra feltarbeidet i norske hjem.

Nedenfor vil jeg presentere informantene som har gitt grunnlaget for denne avhandlingen. Ikke alle familiene eller hjemmene er representert eksplisitt i teksten, men alle har bidratt til å gi meg en innsikt og forståelse av hvordan norske hjem utformes i spanske hus og om hvordan de opplever sine spanske omgivelser.

Informantene

Feltarbeidet er i hovedsak gjennomført blant norske kvinner og deres familie. Alle med unntak av en familie, definerer seg selv som fastboende i Spania. Informantene utgjør til sammen tretten hushold. Alle er i yrkesaktiv alder, dvs. i alderen syvogtjue til seksti år, med en hovedvekt fra tretti til førtifem år.

Informantene bor relativt spredt over et stort geografisk område som til sammen utgjør fem spanske kommuner. Felles for dem alle er at de ligger innenfor rimelig avstand, dvs. maks tjue minutters kjøring fra det som blir betraktet som sentrum for den norske kolonien. Det varierer hvor lenge de forskjellige familiene har bodd i Spania, men felles for alle, med unntak av to familier, er at de har bodd i Spania i to år eller mer.

I løpet av feltarbeidsperioden som strakk seg fra midten av januar til begynnelsen av juli 2005, tilbrakte jeg jevnlig tid i de ulike hjemmene. Tre av hjemmene besøkte jeg kun en gang, men jeg tilbrakte tid og deltok med alle informantene på ulike arenaer og i ulike sammenhenger. Under feltarbeidet skilte jeg mellom ulike kategorier bolig, som: Villa, enebolig, finca (småbruk) og leilighet, og mellom tettbebygd eller spredt bebygd område, leie eller eierforhold.

Mitt fokus har vært på norske kvinner og deres familier. Dette betyr at jeg tilbrakte mest tid med kvinnene og det var også de jeg først kom i kontakt med. Etter hvert ble jeg også presentert for deres partnere. Fem av mennene lever i parforhold med de kvinnelige informanter har også bidratt som informanter. Til sammen utgjør informantgruppen elleve kvinner og syv menn. Det er en hovedvekt av par med hjemmeboende, små barn, samt hovedvekt av huseiere. Tre av kvinnene er gift eller samboer med spanske menn. Fem av husholdene består av single, hvor av tre er kvinner med hjemmeboende barn.

Min erfaring er at det i hovedsak er representanter fra den norske middelklassen som kan velge denne løsningen for seg og sin familie, nettopp fordi en slik mulighet krever kapital. I Norge hadde informantene andre yrker enn det de praktiserte i Spania. Informantgruppen består således av tre ingeniører, to økonomer, en sosionom, en lege, en psykolog, en sosialarbeider, en kunstner/ antroposof, en grafisk designer/ skribent, en frisør, en journalist, en butikkeier, en restauranteier, en husmor, en servicearbeider.

I Spania jobber tre av informantene i helsesektoren, tre i butikk, en som sosionom, en i restaurantdrift og som skribent, en i norsk mediedrift, en i eiendomsbransjen, en som kunstner og terapeut, en i serviceyrke. Tre av kvinnene er hjemmeværende uten inntektsgivende arbeid, mens fire av mennene opplyser at de jobber hjemmefra.

Presentasjon av kapitlene

I kapittel 2 presenterer jeg konteksten for dette prosjektet gjennom å påpeke noen faktorer som er felles for mine informanter. I forlengelsen av dette diskuterer jeg hvilke implikasjoner det å flytte til Spania har for deres dagligliv og utforming av hjemmet. Jeg utdyper dette i kapittel 3, gjennom å ta for meg nordmenns møte med natur og kultur i vertslandet. Her diskuterer jeg problemstillingen om hvordan klima påvirker nordmenns bruk og utforming av hjemmet og hvordan norske grenser manifesteres og påvirkes i dette møtet. I lys av dette viser jeg at grensene er dynamiske og formes i en kontekst, som bidrar til å forme særegenheter.

I kapittel 4 redegjør jeg for betydningen av hjemmet gjennom å presentere det spanske hjemmet i komparasjon til det norske hjemmet og slik det dette utformes i Spania. Her ser jeg særlig på kjøkkenet som er det rommet som skiller seg ut som særegent i forhold til det spanske kjøkkenet. Kjøkkenet pekes også ut som det viktigste rommet i hjemmet for nordmennene. Jeg ser derfor på de ulike konnotasjonene kjøkkenet har og hvordan bruken av de ulike rommene blir påvirket av klimatiske forhold.

Kjøkkenet blir vist som et spesielt betydningsfullt rom i utformingen av hjemmet, men i tillegg fremmes visse biografiske objekter som særlig signifikante i prosessen med å skape et hjem. I kapittel 5 viser jeg at det er nettopp denne type objekter som utgjør forskjellen mellom et hjem og en bolig. Her tar jeg også for meg hvilke karakteristiske trekk biografiske objekter kan ta opp i seg.

I kapittel 6, tar jeg for meg ”det forankrede hjemmet” som i stor grad viser hvordan vi trekker på vår kulturelle arv i utformingen av hjemmet, men at kreativitet og drømmer er vesentlige aspekter i forhold til hvordan identitet manifesteres i hjemmet. Dette kommer til uttrykk gjennom den materielle kulturen vi omgir oss med, både som en forankring i fortid og som retning for selvrealisering.

Det avsluttende kapittelet har jeg kalt ”Det temporære hjemmet”, fordi det omhandler refleksjoner om det å bo i Spania og de livssykluser hjemmet har som følge av å være en forlengelse av beboerne. Bruken av hjemmet, materialvalgene og utformingen blir her diskutert ut fra tanker om natur og klima. Rommene er hierarkisk ordnet i forhold til aktiviteter (jf. Gullestad:2000). Her viser jeg at det skjer en forrykning på grunn av de kontekstuelle forholdene.

Kapittel 2: ”Drømmen om det gode liv”

Drømmen om det gode liv er en hyppig brukt klisjé, men nettopp på grunn av at uttrykket er stereotypisk i sin karakter, må det også betraktes som meningsfylt. Til tross for at uttrykket ikke sier stort, refererer nordmenn i Spania ofte til denne klisjeen når de forklarer hvorfor de har valgt å flytte til Spania. Drømmen om det gode liv vil naturligvis være individuell, allikevel brukes den som en felles referanseramme. Konteksten for ”drømmen om det gode liv” gir assosiasjoner til sol, sommer, bekymringsløshet, frihet og velvære, alle situasjoner som har konnotasjoner knyttet til ferie. Det å være tilknyttet den norske kolonien er ikke synonymt med ferie, fordi dette er nordmennenes hverdag. I denne avhandlingen er det nettopp deres hverdagsliv, eller rettere sagt dagligliv jeg tar for meg.⁴

Jeg fokuserer på de enkelte familiene og deres møte med det spanske huset. Jeg tar derfor ikke mål av meg å forklare nordmenn som en gruppe i denne avhandlingen. Jeg vil heller ikke spekulere i årsaker til at nordmenn i tusentall velger å flytte til Spania. Ikke fordi dette ikke er interessant, men fordi dette er en tematikk som ligger utenfor mitt fokus i denne avhandlingen. Derimot ser jeg drømmer og visjoner som en sentral del, fordi drømmer speiler handling i fremtid (Ann Game, 1995). Drømmer og forestillinger må sees som et uttrykk for en komplett fortid, men også som et uttrykk for at mennesket er progressivt, kultur skapende og dynamisk i relasjon til sine omgivelser. Som retningsssnor bidrar de til å strukturere våre liv. Det er ikke dermed sagt at alle drømmer må realiseres fullt ut. Noen drømmer forkastes etter en tid, mens nye oppstår. Andre drømmer oppnår vi deler av og, det kan til tider være tilfredsstillende nok. Drømmer er et uttrykk for vår personlige identitet. Det innledende eksempelet med Tina viser nettopp dette. Hennes kaffemaskin kan tolkes som et symbol på en drøm og en identitet som fungerer som en retningsssnor. Dette mener jeg fordi hjemmet ikke hadde andre detaljer som kommuniserte tilsvarende høy grad av perfektjon. Den pragmatisk flertydige teksten på veggen indikerer også at kaffemaskinens symbolske signifikans ikke tas helt på alvor. På den måten kan kaffemaskinen oppleves som et tilstrekkelig symbol på hennes personlige identitet.

---

⁴ Dagligliv viser til noe som omhandler kontinuitet, fremfor hverdagsliv som kan skilles fra helligdag.

Det å skifte kontekst, åpner for muligheten til å følge drømmen om det livet man ønsker å leve, der selvrealisering er et vesentlig prosjekt. Man starter med *blanke ark*, fordi konteksten er ny, ikke fordi man er historieløs. Jeg tror at det å flytte til Spania kan arte seg som en sosial nullstilling for mange. Med det mener jeg at man kan synes å fristilles for visse hendelser i livet, fordi dette utgjør en kontekst der de sosiale kodene ikke lengre kan sies å være like entydige. Jeg vil komme tilbake til dette i kapittel 6. Her vil jeg ta for meg noen fellesnevnerer som gjør nordmenn i Spania interessant i denne sammenheng. De har alle øynet en mulighet til å realisere seg selv og til å leve ut drømmen om det gode liv, gjennom å foreta endringer i sin tilværelse ved å bytte kontekst. Målet er, slik jeg ser det, å skape et hjem. Gullestad poengterer at det norske hjemmet kan bli sett på som en romantisk utopi. ”Norwegians continuously objectify their specific visions of the good life” (1992:83).

Hva nordmenn i Spania har til felles.

Selv om man ikke kan beskrive en mangfoldig gruppe som nordmenn i Spania med kun ett begrep, mener jeg Barths *entreprenører* på mange måter bidrar til å belyse noe disse har til felles. Entreprenører er av Barth definert som agenter for endring. ”De gjør innovasjoner som påvirker samfunnet de handler i” (2004:79). Barth skriver at entreprenører gjennomfører konverteringer mellom former av goder som tidligere ikke var direkte konvertible. I denne sammenheng må man se nordmenn som aktører både i et norsk samfunn og senere i et spansk samfunn. I lys av dagens teknologi og de mulighetene som ligger i direkteflyvinger, internett og satellitt-TV, for å nevne noe, vil jeg peke på tiden som et gode som konverteres.

Tiden er en annen i Spania, noe som nordmenn vet å elske og hate.⁵ De uttrykker frustrasjon dersom de for eksempel venter en spansk håndverker som har sagt at han ville være der ”*mañana*.” På spansk betyr *mañana* i morgen, men *mañana* er like mye et begrep som indikerer at noe skal skje i nær fremtid uten at det er tidsbestemt som dagen etter. Jeg erfarte at nordmenn uttrykte at ”*mañanakulturen*” var noe av det mest negative ved å bo i Spania. Derimot fremmes fravær av stress som en forklarende faktor på spørsmål om hva det er som gjør at de trives bedre i Spania enn i Norge. Sett i sammenheng blir uttalelsene

---

⁵ Her mener jeg faktisk at tiden er en annen, ikke bare at forhold til tid er annerledes. Tid er kulturelt betinget og det er i dette skjæringspunktet nordmennene befinner seg.

kontradiksjoner, men i praksis betyr dette at de får muligheten til å velge elementer fra to kulturer. At tiden er en viktig resurs beskrives blant annet av Lakoff and Johnson (2003). De viser hvordan vi gjennom dagligspråkets metaforer kontinuerlig refererer til tid som noe man sparer, tjener, ikke har, vinner eller får. Frykman og Löfgren redegjør for tidsbegrepet fra et kulturhistorisk perspektiv. Med utgangspunkt i det svenske bondesamfunnet viser de at tid som naturgitt, men også strekt forankret i bondens arbeid. Bondens arbeid bidro til at tidsregningen var langt fra homogen, og at den derfor kunne variere sterkt i en og samme bygd, mellom åkerbrukere og fiskebønder (Frykman og Löfgren 1994:21). Tiden var slik bygget rundt arbeidsinnsats, der måltidspauser gav arbeidsdagen rytme og avveksling, på samme måte som hvile og faste perioder gav arbeidsåret struktur. Industrialiseringen av samfunnet på 1800 tallet hadde derfor mye å si for vår tidsdisiplinering. De viser at en internalisert tidsoppfatning kan få et eget liv gjennom å være ”usynlig, naturlig og selvfølgelig”, fordi ”den ligger som en understrømning i vår bevissthet og sjelden blir problematisert”(Ibid:41).

Nordmenns møte med en annen tid bidrar til å problematisere den samfunnsskapt tiden, fordi de bærer med seg en annen rytme, syn på effektivitet og en opplevelse av hva økonomisering av tid er. Derfor viser nordmenns møte med en annen form for tid hvor ubevist vårt forhold til tid er, nettopp fordi den nye tiden både tiltaler og frustrerer dem.

Mitt poeng er derfor at tiden i utgangspunktet er å anse som et gode som ikke lar seg konvertere, men fordi nordmenn bare assimilerer utvalgte fragmenter og ikke en helhetlig rytme, vil de også kunne sies å være innovatører som påvirker samfunnet. Norske butikker og annen næringsvirksomhet legger blant annet ikke nødvendigvis opp sin arbeidsdag ut fra spansk rytme. De reklamerer med at de har norske åpningstider og fremstiller det som en ekstra service for det norske markedet. Denne type firma er i hovedsak lokalisert i de mest turistifiserte områdene, men det er allikevel å betrakte som en tendens i samfunnet, fordi det lar seg gjennomføre.

Spanjolene har siesta, som innebærer at arbeidsplasser holder stengt mellom klokken to og fem. Dette er den tiden på dage da spanjolene tradisjonelt tar lunsj sammen med sin familie og slapper av innendørs mens dagen er på sitt varmeste. Siestaen er således et resultat av det varme klima, som utgjør en vesentlig faktor for hvordan spanjolene strukturerer sin hverdag. Etter siestaen returnerer de til sine arbeidsplasser og fortsetter arbeidsdagen til klokken sju eller åtte. I dagens samfunn er siestaens funksjonalitet sterkt debattert, og internasjonale firmaer har vært nødt til å gå bort fra denne praksisen. Beboere i større byer har også begynt å stille spørsmålsteget med fruktbarheten i denne tradisjonen, særlig dersom

arbeidsplassen er lokalisert langt fra hjemmet, slik at det ikke er hensiktsmessig å dra hjem. Både dagens teknologi, som for eksempel klima anlegg, globalisering og det faktum at det er et økende antall spanske kvinner som etter hvert jobber utenfor hjemmet, bidrar til å sette denne praksisen i nytt lys.

Kristin Bergundhaugen i sin hovedfagsoppgave, en utdypet beskrivelse av stedet som demografisk kontekst, med fokus på nordmenn som en etnisk gruppe i et makroperspektiv (våren 2007). Hun diskuterer stedet opp mot den norske velferdsstaten og de økonomiske utfordringene denne utvandringen har vist seg å bli for den norske stat. Den norske velferdsstaten betraktes her som hjørnesteinsbedriften i den norske kolonien, her påpeker hun at dette systemet ble utviklet i en tid der man ikke kunne forutse denne type utvikling. Hun viser også hvordan nordmenn forholder seg til det sosiale rommet som er utviklet i den norske kolonien Dette betegner hun som "ferie rom" og argumenterer for at det oppstår andre verdier og strukturer her enn det man ellers finner i vertskulturen. Bergundhaugen forklarer at det å bygge oppe et norsk samfunn med en økende infrastruktur, bidrar til å opprettholde avstanden til vertsamfunnet, noe som også knytter nordmennene tettere sammen. Jeg går ikke ytterligere inn på dette, men påpeker at det foreligger forskning som omhandler denne type problemstillinger.

I kontrast til Bergundhaugens tilnærmingen har jeg valgt å anlegge et mikroperspektiv.⁶ Med dette mener jeg at fokus ligger på familiene og deres hjem som enheter. De fleste av mine informanter omtalte seg selv som immigranter. Det betyr at de hadde brutt med den norske stat slik at de ikke lenger hadde økonomiske tilknytninger eller forpliktelser til det norske storsamfunnet. Det er allikevel mye som tyder på at nordmenn er en diasporisk gruppe,⁷ fordi mange ønsker seg tilbake til Norge når helsa svikter, eller som en i kulturmagasinet Migrapolis uttrykte det, når de "har vært i Spania lenge nok" (NRK, 23.11.05).

---

⁶ Barth (2004) poengterer at det er viktig å bygge bro mellom mikro og makro perspektiver. Dette vil jeg bestrebe meg på å ved å vise hva som er felles for de norske familiene og hvordan dette kommer til uttrykk gjennom utformingen av hjemmet, til tross for at hver enkelt er ulikt posisjonert.

⁷ I nyere tid blir diaspora brukt om ymse typer etniske grupper, som av ulike årsaker utvandrer fra sitt land av opprinnelse, dette være seg religiøse, politiske eller økonomiske årsaker. Disse gruppene kan også omtales som flyktninger eller eksilgrupper, selv om dette er betegnelser med mer negativt ladede konnotasjoner enn det man tillegger diaspora (Cohen, 2005).

En annen ting nordmenn i Spania har til felles er flytteprosessen fra Norge og de forberedelsene flyttingen innebærer. Som en naturlig konsekvens av at flyttelasset skal fraktes over lange avstander, blir hver enkelt ting tatt opp til vurdering, og på den måten mener jeg å poengtere at de nære omgivelsene i våre hjem blir vurdert og revurdert. Nordmenn foretar viktige refleksjoner av selv og eget liv, via sortering av ting og gjenstander de omgir seg med i dagliglivet. Den nye konteksten gir andre forutsetninger for dagliglivet og medfører dermed en refleksjon av hva som er viktig i det daglige liv. Familiene gjør opp status ut fra sine materielle omgivelser. Avgjørelser om hva familiene har bruk for og ikke, er ikke bare praktisk, men i også moralsk og emosjonell. Dette er en prosess der tings spirituelle og emosjonelle konnotasjoner blir tydeliggjort for den enkelte.

Flyttelasset

Flertallet av informantene mine hadde tatt med et flyttelass til Spania. Noen hadde tatt med nesten alt de eide av interiør til huset, mens andre gjorde et utvalg og tok med praktiske og noen få sentimentale ting, til å begynne med.

Gro, en gift tobarns mor i midten av førtiårene, forklarte hun at de ikke hadde tatt med alle tingene sine slik som jeg hadde fått inntrykk av. Hun sa:

Vi tok ikke med alt. Noe har vi lagret i Norge, ting som ikke passet inn her.

Ski, pulk og kjelker og akebrett, det tok vi ikke med. Stygge, gamle ting. Ting vi har fått, som vi ikke likte. Det var en fin anledning til å sette igjen (hun ler litt). Skulle like gjerne kastet det egentlig, for derfra kommer det aldri.

Vi så på møbler her nede før vi bestemte oss for om vi skulle ta med oss møblene eller ikke, og fant vel ut at det ville lønne seg for oss å ta med tingene våre. Noen av tingene våre er vi såpass fornøyde med at vi ville ha det med, fordi vi har vært opptatt av at de møblene vi har, i hvert fall i hovedtrekk, skulle vare hele livet. Da er vi ferdig med det liksom, slipper å bruke masse tid og penger på å finne nytt. Vi er egentlig fornøyd med å ikke bytte ut møbler, vi.

Mia, en kvinne i begynnelsen av førti årene, er nybygger sammen med sin mann og deres to barn. På spørsmål om hva de hadde tatt med svarte hun:

Først og fremst har vi tatt med oss selv. Jeg har med familiehistorien i form av gamle ting, og vi har tatt veldig mange av møblene med oss. Jeg er et barn som har flyttet mye, så for meg har inventaret vært kontinuitet. Derfor tenker jeg at når hun eldste datteren min sier at hun vil ha samme farge på rommet sitt her som hun hadde på rommet i Norge, så er det denne kontinuiteten.

Man plukker ut det som er gode minner og rydder bort det som ikke er det. Det er viktig å vite hvor man kommer fra tror jeg.

Siw en kvinne i slutten av tretti årene, hadde bodd i Spania i mindre enn et år da jeg traff henne. Hun og mannen hadde kjøpt et hus som de hadde valgt å bygge en ekstra etasje på. Mens byggeprosessen pågikk bodde familien i det som skulle bli gjesteleilighet senere. De hadde derfor ikke sendt flytte lasset fra Norge, men valgt å vente til huset var ferdigstilt. Hun fortalte at hun hadde tatt med personlige ting som smykker, bilder, puter, dyner og bunaden. Sengen hadde de kjøpt i Norge og sent ned, fordi spanske senger var umulige å ligge på. Hun gledet seg til sofaen hennes kom ned, og fortalte at:

Jeg tror vi har noen tepper hjemme i Norge som vi kommer til å ta med ned nå, fordi de har vi arvet av faren til min mann. Bunaden min har jeg med. Den sydde mormor til konfirmasjonen min. Dersom huset skulle begynne å brenne, så skal i hvert fall bunaden reddes. Hadde den blitt borte i en brann, så kunne jeg ikke kjøpt ny. Etter hvert som jeg har blitt eldre så har det blitt en greie, selv om det ikke var så nøye da jeg var yngre.

Mange hadde med seg ting som opplevdes som uerstattelig for dem, fordi gjenstandene eller tingen representerte noe uten om seg selv, slik som bunaden som nevnes her.

Mia nevner sitt gamle piano som særlig betydningsfullt. Hun fortalte at familien hennes hadde skjønt at de mente alvor med flyttingen da de forstod at de skulle ta med pianoet. Her blir pianoet således en metafor som står for noe fast og stabilt. Pianoet har noe immobilt over seg. Mens det for Mia representerer kontinuitet og bevegelse.

Gro har ei rose malt kiste som er spesielt betydningsfull for henne. Hun beskriver den som det mest norske i hjemmet

For det første, fordi den er fra 1838, så den har jo vært der veldig lenge da. Og så er det også fordi farmor og farfar sitt liv, eller det som er igjen etter dem, er der, og pappa sitt, og ting fra barndommen min er der. Skolebilder og sånne ting, så på en måte, familien min er jo med i den kista.

Materiell kultur og biografiske objekter er naturligvis viktige referansepunkter i hjemmene til de ulike familiene. Gullestad mener at det er utvalget og sammensetningen av de ulike tingene i et hjem som gjør hjemmeinnredning til en folkekultur (2000:57). Flyttelasset representerer *per se* hjemmet for noen, kontinuitet, personlighet, biografi og sosial tilhørighet.

Flytteprosessen, et renselses rituale

Flytteprosessen er mer enn en praktisk forflytning av gjenstander. Det er også en anledning til å bevisstgjøre seg sine behov, minner og drømmer som er representert gjennom ting. I en slik sammenheng mener jeg det kan være nyttig å se på flytteprosess som er rituale, fordi det aktivt taes stilling til hva de omgir seg med i sitt daglige liv, gjennom å håndtere sine gjenstander i det de pakkes ned i esker eller poser. De vurderer dermed fortid opp mot nåtid og fremtid.

Ritualet har flere faser, der første fase er utvelgelsen av hva som skal med. Noen ting er kjære, andre funksjonelle eller nødvendige. Noe velger vi å kvitte oss med fordi de ikke lenger har en reell betydning for oss, eller fordi tingen representerer noe vi velger å legge bak oss. Dette er en utvelgingsprosess som gjennomføres i det de skal føre sine liv videre i en ny kontekst.

Den neste fasen er når tingene pakkes ut og skal finne sin plass i den nye konteksten. I denne fasen skjer det igjen en vurdering av tingenes verdi, funksjon og nytte. Visse ting får derimot en selvsagt plass i rommet, mens andre ting aldri får en konkret plassering eller kommer opp av esken.

Marcoux (2001) har forsket på leieboere i Montreal og deres forhold til ting. Han viser at ting representerer stabilitet i forhold til folk, fremfor sted. Ting blir viktigere når de representerer sammenkobling til en avdød slektning, venn eller forfedre. Slike gjenstandene

kan fungere som en erstatning for den det skal representere. Gjenstander kommer ikke til live, det er derimot personene som tilfører minnene som lever i dem (2001:72). På den måten er ting som folk bringer med på flyttelasset, "aid -memories" (Rowlands i Mercoux, 2001:73) som bidrar til varighet og kontinuitet.

Utvelgelsen gir tingene ny verdi, nettopp fordi de blir valgt på nytt (Mercoux, 2001). Kopytoff utdyper dette og sier at den biografiske prosessen, altså gjenvelgning av ting over tid, individualiserer objektet og at det slik blir en del av vår kulturelle biografiske utforming (2003: 65). Arbeidet vi legger i utførelsen av et flytte- og innredningsriter kan derfor sies å bidra til å "produsere gjenstanden inn i et levende forhold med en person" (Dant, 1999:34). Betydningen av ting i hjemmet kommer frem av måten vi lever med dem i dagliglivet, på den måten kan man tenke at ting bidrar til å skape kontinuitet, og derfor også trygghet i rammen av hjemmet.

Gjenstandens betydning følger således ut fra de ulike livsfaser vi til enhver tid befinner oss i. Vår omgang med gjenstander i hjemmet utgjør en dynamisk relasjon, dvs. at gjenstander i gitte situasjoner kan være viktige, mens i andre situasjoner ikke lenger ha noen partikulær betydning. På denne måten mener jeg at nordmenn kan sies å starte med *blanke ark*, fordi flytteprosessen karakteriserer en bevisstgjøring av egne behov, levesett og uttrykksform. Flytteprosessen kan således sees som en kognitiv utrensning så vel som en fysisk. Dette, vil jeg hevde, er særlig aktuelt fordi konteksten utgjør en ny og fjern kultur, som gjennom den enkeltes evne til forestilling bidrar til å sette ens livsverden i relieff.

Orden i kaos

"[Man] can adapt himself somehow to anything his imagination can cope with; but he cannot deal with Chaos." (Langer, i Geertz 1973:99)

Det å kategorisere og å skape orden er sett som et grunnleggende behov hos mennesket. Gjennom å kategorisere skaper vi orden i kaos, og på denne måten er vi i stand til å orientere oss i vår livsverden. Dette gjør vi kontinuerlig gjennom å gruppere og kategorisere objekter, hendelser, emosjoner og alt annet som angår oss. Det som faller utenfor våre kulturelle kategorier er vanskelig for oss å ha en persepsjon av, eller det blir det Douglas (1997)

beskriver som *anomali*,⁸ altså avvik som virker truende på de eksisterende kategoriene vi orienterer oss ut fra.

Når det gjelder kategorisering av ting og gjenstander i hjemmet, er det særlig visse ting som ikke hører til i stuen eller på soverommet. Man vil for eksempel kunne tolke en flaske alkohol på soverommet som en indikasjon på at vedkommende har et alkoholproblem og drikker i skjul, mens dersom den samme flasken hadde vært plassert i stuen, ville man se det som en indikasjon på en sosial hendelse eller anledning. Soverommet er privat og betraktet som *back stage*, mens stuen er *front stage* og dermed det sosiale rommet der man må beregne innsyn. Likeledes vil en rull med dopapir oppleves som upassende på et kjøkkenbord, mens en kaffekopp kan virke frastøtende på badet. Dette er eksempler på våre kulturelle skjema der vi kategoriserer aktiviteter og gjenstander som rent og urent, der det urene er å betrakte som tabu og dermed moralsk forkastelig (Douglas, 1997). Slik kan en og samme ting oppfattes som *anomali* på soverommet, men ikke i stua. Å skape orden i kaos er derfor ansett sett som en moralsk handling.

Gullestad (1992) skriver at når nordmenn arrangerer objekter i et rom, er det viktig at disse skal ”passe sammen” og ”stå i stil til hverandre.” Dette forklarer hun med at nærhet og fellesskap er viktige i nordmenns ide om familien, samtidig som en person skal fremstå som hel i seg selv. Det helhetlige blir også uttrykt som en verdi i utformingen av hjemmet, som jo utgjør en forlengelse av familien.

Oppsummering

I de påfølgende kapitlene vil jeg redegjøre ytterligere for hvordan hjemmet er bærer av moralske konnotasjoner og i hvilke sammenhenger de gjøres eksplisitt. Her har jeg redegjort for noen fellestrekk nordmenn i Spania har. Jeg har sagt at drømmen om det gode liv er å betrakte som selvrealisering. I forlengelsen av dette har jeg valgt å benytte Barths begrep *entreprenører* for å beskrive hvordan de alle erfarer tiden som kulturelt ulikt, men at de er i stand til å bruke fragmenter av ulikhetene og derigjennom gjøre tid om til noe fordelaktig for dem selv. Tiden er her ment som et eksempel på at den nye konteksten muliggjør nettopp det å velge fragmenter som synes fordelaktige for aktørene i forhold til den kulturen de allerede er posisjonert i.

---

⁸ ”En anomali er et element som ikke passer inn i en gitt gruppe eller mønster” (Douglas, 1997:52).

Flytteprosessen har jeg problematisert og vist som et renselses rituale. Jeg har også poengtert at flyttingen er en strategi for å realisere seg selv. Handlingens mål er, slik jeg ser det, å skape et hjem. I den forbindelse støter nordmenn på nye faktorer som har inngående betydning for deres utforming og bruk av hjemmet. En av disse er klima og natur. Det er dette jeg vil ta for meg i det neste kapitlet.

Kapitel 3: Fra ”tømmerhus til finca”

Klimatiske betingelser legger føringen for hvordan familiene bruker sine hjem i dagliglivet. Her belyser jeg ulike strategier for å håndtere klima. I utformingen av hjemmet trekker informantene aktivt på sin kulturelle kapital, både hva materialvalg og rominndeling angår.

Gro og Roars hjem er utformet i et tradisjonelt spansk, rustikt hus. Dette huset representerer på mange måter det mest tradisjonelle huset, for selv om andre informant familier også bodde i rustikke hus, var disse delvis bygget av, eller bygget om av den norske familien. Gro og Roars hjem er derfor noe særegent i forhold til de andre hjemmene, fordi familien ikke har foretatt store strukturelle eller materielle forandringer. Dette er også det huset som var vårt hjem gjennom hele feltarbeidet. Jeg har derfor valgt å bruke det som et empirisk bakteppe for den påfølgende teksten. Her vil jeg vise hvordan informantene selv pratet komparativt om sine hjem ved å trekke frem forskjeller og likheter mellom hjemmet i Norge og sitt hjem i Spania, men også ved at de sammenligner sitt hjem med det de oppfatter som det typiske spanske hjemmet.

Gro og Roar har bosatt seg med sine to barn, i en liten tradisjonell spansk landsby, med ca 2000 innbyggere. Fincaen⁹ ligger på en høyde oppe i fjellet. For å komme dit kjører man langsmed gjerdet til en gravplass. Her vokser det tujaer som strekker seg flere meter opp over det høye gjerdet. På den andre siden av veien vokser det pinjetrær. Dette utgjør en tilnærmet monumental oppkjørsel mot huset som ligger i enden av en blindvei.

Porten til huset består av to hvite søyler og en hvitmalt jerngrind. Grinden har eierne overtatt fra et vennepar. Den er ikke spesielt godt tilpasset og henger litt skjevt. Vanligvis er grinden åpen, delvis fordi den er manuell og låses med kjetting, og delvis fordi eierne mener at låste grunder gir et signal om at det er verdier i huset, og dermed bidrar til å gjøre huset mer interessant for innbruddstyver.

Familien har ryddet et stort område som tidligere var busker og kratt, og gjort det om til lekeplass for barna. Her er det lekestativer, små hytter barna har vært med på å bygge og husker. ”Skauen” tok nesten et år å jobbe frem fordi vegetasjonen var så tett. De store trærne i skauen sørger for en sval skygge slik at barna kan leke der, selv på de varmeste dagene.

---

⁹ Finca oversettes til eiendom. Gjerne rustikk landeiendom. Den emiske bruken av ordet viser til småbruk.

Huset er et hvitkalket murhus, bygget i tradisjonell spansk stil med bueportaler og smijernsgitter foran vinduene. På fremsiden av huset er det en stor veranda som går langs hele siden av huset. For å komme til boligen går man opp en trapp fra gårdsplassen. Trappen leder rett inn til bassengområdet som ligger bak huset, men som utgjør den delen av huset som vender mot innkjørselen. Bassengområdet er omgitt av en hvitmalt mur som skjærer for innsyn og markerer grensen for boligen. Utsikten fra fremsiden av huset er åpen. Til høyre ligger gamlebyen, som en klynge på en høyde. Gamlebyen er bygget rundt ruinene av en arabisk kirkegård fra 7-800-tallet. På kvelden lyssettes kirkegården og leder mine assosiasjoner til et gammelt eventyrslott. På venstre side er det fjell, men rett frem ser man utover appelsinlunder og terrasserte jorder og enkelte andre fincaer. Dersom det er klart vær kan man også få et lite havgløtt. Inne består huset av to fløyer. Stue, spisestue og bibliotek utgjør den ene fløyen, mens kjøkken, soverommene og badene er i den andre fløyen av huset.

Klimatiske betingelser

Huset til familien er utformet på en måte som er særlig godt planlagt i forhold til klima. Ved bassengområdet steker solen om dagen, og gjør det spesielt varmt på den siden av huset, også innvendig. På den andre siden av huset har de en 70 m² stor veranda. Her varmes ikke materialene opp på samme måte, nettopp fordi plasseringen i landskapet og konstruksjonen av taket over verandaen, hindrer både lys og sollys å komme inn. Til tross for at huset deres opplevdes som særlig autentisk hva materialer angikk, så opplevde jeg deres hjem som svært norsk.

Det å være hjemme betyr naturligvis ikke det samme som å være inne i Spania. Mine informanter svarte at hjemmet deres inkluderte området frem til grensen av deres eiendom. Allikevel snakket de fleste om hjemmet som den innvendige delen av huset når de uttalte seg eksplisitt om sitt hjem.

En sen ettermiddag i mai hadde jeg avtalt å komme opp for å intervju Gro. Vi satte oss i biblioteket/ TV stua, og rigget oss til med et glass rødvin og båndopptaker. Jeg startet med å spørre generelt om forskjeller mellom Norge og Spania. Hun forteller at de var mye mer hjemme i Norge og at hun opplever det spanske hjemmet som mindre avgrenset. I Spania brukes huset på en annen måte, fordi klima i stor grad påvirker hvilke rom det er behagelig å være i. På sommeren blir rommene på baksiden av huset for varme, slik at temperaturen ute i

stor grad legger føringen for hvor i huset de kan oppholde seg. Hun sier det er stor forskjell på norske og spanske hus:

På sommeren står dørene bestandig åpne, så overgangen mellom inne og uteliv blir visket ut her. Her går vi jo inne og ut med sko også, det hadde vi jo aldri gjort i Norge. Det blir nok sånn at man godtar også at det ikke er helt reint inne her, fordi den overgangen blir litt borte. Det første året her hadde vi ikke tepper i det hele tatt, fordi de blir kjempe svarte når vi flyr ut og inn. Vi følte at det ble ... det kunne like gjerne ha vært uteområdet ved bassenget, ikke sant, og ikke stua.

”Når det er varmt på sommeren så er vinduene oppe, slik at det er full gjennomtrekk, og med en gang vi står opp, helst så tidlig som mulig, så lukker vi igjen og drar ned persiennene for å holde den kjølige luften inne”, forteller Gro.

Hun sier at hun egentlig liker å stenge for alle vinduene og kjenne den svale luften og mørket når hun kommer inn fra den steikende sola. På kveldene sitter de ute på verandaen til tolv - ett tiden. Der kommer det alltid trekk inn fra sjøen opp gjennom dalen. Det blir derfor det svaleste stedet, når det er på det varmeste. ”I juli og august er dagene fylt med tanker om det med varme. Det driver alt. Alle beslutninger nærmest, er underordnet det her med å være et sted der det er behagelig å være”, sier hun.

Klima påvirker også hvordan de tilbereder mat og hva de spiser. Flere av mine informanter gjorde et poeng ut av dette, fordi de i Spania finner at de griller, tilbereder og spiser maten ute. Gro forklarer at de nesten aldri grillet i Norge. ”Der vi bodde var det for kaldt, og de få gangene det var mulig, så var vi så ute av det, du viste ikke egentlig hvordan du skulle grille engang, så det bli ikke til at du gjorde det da heller.” I Spania griller de mye, og på sommeren så griller de veldig mye, forklarer hun. ”Da er det for varmt å stå og lage mat, ikke sant, så da er det godt å stå på verandaen.”

De liker godt å reise opp i fjellet å grille. Da lager de til spansk piknik. I Spania finner man ofte rasteplasser i nærheten av attraktive turområder i fjellet, med fast bygde grillplasser, bord og benker. Disse plassene er sosiale samlingssted, der mennene tar seg av grillingen, mens de prater og følger med på hvordan det går med han som står ved nabogrillen. Da jeg var med på en av disse piknikene, viste det seg at vi ikke hadde tatt med nok grillkull. Det var tydelig at Roar slet med å få fart på grillen. Mens de andre grillet hele fisker, grønnsaker og store kjøttstykker, fremstod vår grilling som ganske puslete. Da to spanjoler endelig tilbød seg

å hjelpe Roar i gang, var både Gro og jeg lettet, selv om det så ut til at Roar kanskje følte at det var litt forsmadelig.

Gro forteller at når man skal på en slik piknik så er det viktig å ha med seg duk.

Det stusset jeg over første gangen, når jeg så at alle hadde med seg duk, fin duk som de brettet over bordet først. Det er viktig, det har jeg funnet ut selv også, at det er veldig viktig. For da blir det litt som hjemme. Da kan man legge maten på bordet, hvis man vil, og det blir, ja, som om du får tatt med deg litt hjemme i fra, som er bare ditt, da.

Tar du med en duk som du synes er fin da, eller blir det til at man tar med en duk det ikke er så farlig med?

Nei, altså jeg tar med en fin duk. Ikke en blonde duk, men jeg tar med en duk som jeg ville ha brukt inne på spisestua også. Men det blir etter hvert til at det blir piknik duken vår da, det gjør det.

Hun forteller at det var den spanske kjæresten til Roars datter som første gangen viste dem det med piknik.

Vi hadde vært og grillet der oppe før også, men nå var det han som skulle ordne i stand til oss. Det var full pakke, med bilen kjørt helt opp inntil bordet. Opp med bagasjelokket på bilen. Der stod høytalerne. Da skulle vi ha musikk! (Hun ler litt)

Så var det frem med duken og ordentlig bestikk. Ikke sånn plastikkbestikk som vi kanskje er vant med hjemme. Det skal liksom være litt fint. Til og med...altså han hadde med hansker for å åpne grillen, han hadde med ekstra kull og ved. Ikke bare grillkull, men ved! Og han hadde med en vifte, til å vifte med. Det var veldig nøye, skikkelig rituale, og det synes jeg var veldig all right.

Ungene har ansvaret for å legge drikkevarene ned i bekken, slik at det holder seg kaldt. Det ser jeg spanjolene gjør. Spanjolene ordner, og det er mange retter. Det er de flotteste selskapene faktisk, oppi der, og det er så all right.

Mat og tilberedelse av matvarene er et viktig kulturelt møte for mine informanter. Dette møtet vokser frem som et resultat av at klima legger fundamentale føringer for hvordan dagliglivet innrettes i Spania. En hjemmeværende to barns mor, uttrykte en viss frustrasjon i forhold til mat og matlaging. Hun sa at hun syntes det var vanskelig å lage skikkelige middager i Spania, fordi hun var vant med tradisjonell norsk kost. For henne ble det å grille ofte, ensformig, fordi de hadde begrenset erfaring med å grille før de kom til Spania.

Gro føler at det ikke går å lage mat inne på sommeren når det er på det varmeste. Ikke alle opplevde dette på samme måte. Moderne hus med klima anlegg gir større frihet når det gjelder bruk av husets ulike rom.

Gunnvor, en gift tobarnsmor i begynnelsen av tretti årene, avkreftet at de bare oppholdt seg ute i Spania, og begrunnet det med at det var for varmt å være ute store deler av dagen. Hun forklarte at det var nødvendig å søke ly for sol og varme inne. Merete en småbarnsmor i slutten av tretti årene, fortalte at hun som hjemmeværende husmor nødvendigvis oppholdt seg mye i huset. ”Hvor skulle jeg ellers være dersom jeg ikke var hjemme?”

Natur og kultur

Mia, en tobarns mor i begynnelsen av førti årene, bygget hus med sin mann. Hun sa ”Jeg visste en ting og det var at jeg måtte ha et lyst hus. I Norge hadde vi veldig sterke farger, men nå trenger jeg mer noe å hvile i. Her har vi vært nødt til å tenke på hvordan vi kunne slippe lyse inn uten at solen også slapp inn.” Hun fortalte at da de bygde kjøkkenet, hadde hun vært så opptatt av at de måtte få inn nok lys, at de hadde glemt å beregne plass til overskapene. Hun løste det med å sette inn et høyt, smalt skap som gikk mellom to av vinduene på kjøkkenet.

Lyset var noe som opptok mange når de utformet hjemmet. Norske hjem blir fremhevet som mye lysere enn spanske hus/hjem generelt. Også Eva Lundig Olsen (2004) poengterer dette hos sine danske informanter i Barcelona. Hennes informanter var i likhet med mine, opptatt av at rommene skulle være lyse og trivelige, og i motsetning til spanjolene, som ofte har flere lag med tette gardiner foran vinduene, har de valgt å holde fast på samme type gardiner som de ville ha brukt i Norge. De foretrekker derfor å trekke persiener eller markiser ned for å forhindre at det skal bli for varmt.

I spanske hjem er vinduer som regel tildekket enten med persiener eller tunge gardiner. Der er derfor sjeldent en får et glimt av hjemmet som skjuler seg bak fasaden på spanske hus. Dette syns jeg er et interessant poeng i forhold til avgrensninger som Gro påpekte ovenfor. Klima legger føringer for at grensene både åpnes og lukkes. For mens nordmenn er opptatt av at lyset skal slippes inn, er spanjolene opptatt av at varmen og dermed lyset må holdes ute. Persiennene og vinduslemmene sørger for nettopp dette.

Det man ikke ser når man går forbi de spanske fasadene er at vinduene ofte er åpne på innsiden. Husene er gjerne utstyrt med vinduer som skyves til siden, eller som åpnes inn mot rommet. Det at spanske hus ikke har vinduskarmer inne er nettopp et resultat av dette. Den lukkede fasaden står i skarp kontrast til norske hjem, hvor vinduer gjerne betraktes som hjemmets øyne. I denne forbindelse vil jeg påpeke at øynene ikke bare ser ut, men også omtales metaforisk som sjelens speil. Vinduer og vinduenes dekorering er derfor et særlig viktig aspekt ved norske hjem. Jeg vil trekke det så langt som å si at vinduene i tradisjonelle norske hjem blir brukt som det fremste symbolet på en kollektiv tilhørighet. Dette kommer blant annet til uttrykk når husmødre skifter gardiner i tråd med høytider eller årstider. Likeledes kan naboer vite mye om hverandres liv ved å se på vinduene til hverandre. Dagsrytme indikeres gjennom lys og at gardinene trekkes for eller fra. Det er også vanlig å kunne se inn i det norske hjemmet i det man passerer huset utenfor på gaten. Vinduene i norske hus forteller således mye utad om beboernes liv og de aktivitetene som finner sted i hjemmet. Slik mener jeg at vindu og vanen med å slippe lyset inn, er et tegn på kollektiv tilhørighet for nordmenn som er oppvokst i klimatiske omgivelser som fordrer en symbolbruk som grenser opp mot naturen. Det norske hjemmet er beskrevet av Gullestad (1992) som særdeles avgrenset mot det offentlige rom. Her poengterer jeg at norske hjem primært er fysisk avgrenset fra det som befinner seg utenfor.

Gro uttrykker at grensene ikke er like tydelige i Spania, og sier at det er på grunn av at dørene alltid står oppe. Slik indikerer hun at døren er å betrakte som den fremste grensen til hjemmet. I den forbindelse blir også dørstokken gitt en særegen plass som grensemarkering for nordmenn. Dette vil jeg gå nærmere inn på i teksten som følger.

”Her manglet det dørstokk”

”Det manglet dørstokker her da vi flyttet inn, så det var noe av det første jeg fikk set.”, fortalte en informant da han viste meg rundt. Han forklarte at glippa hadde vært så stor at det lett kunne komme kryp inn.

Dørstokken er noe som nordmenn tar for gitt, en kulturell *doxa* (Bourdieu, 1995), som synliggjøres først når den ikke er der. Nordmenn kan sies å dra symbolske grenser mellom seg og verden utenfor gjennom hus og hjem (Gullestad, 2000). Dørstokken, er i denne sammenheng ansett som den fremste markøren av denne grensen. Dørstokken (the threshold) var opprinnelig ment for å holde på halmet som fra gammelt av ble brukt til gulvet. Senere kan dørstokkens funksjon synes å være å holde naturen ute, eller som isolasjon mot vind og vær. Som grense mot naturen er den særlig viktig fordi naturen med norske øyne tradisjonelt er sett som vill og ukontrollerbar, altså noe vi innretter oss etter. Det var også med tanke på naturen min informant påpekte at han raskt hadde utbedret mangelen. I Norge kan man tenke seg at det må være tett rundt dørene på grunn av klima, men også fordi nordmenn er særlig opptatt av at hjemmet er privat og derfor klart avgrenses mot det offentlige og naturlige.

I Spania er det ikke uvanlig at det er en lite glippe mellom gulvet og ytterdøren på hus. De har ikke de samme åpenbare klimatiske årsaker til bruk av dørstokker som i Norge, men mine observasjoner viser at spanske hus som mangler dørstokk, markerer skillet mellom det private og offentlige eller kultur og natur med et trappetrinn. Trappetrinnet er i den sammenheng tilknyttet en terrasse eller en veranda. I forbindelse med terrasser på spanske hus, er det vanlig at flisene fra innerrommet fortsetter ut i uterommet. Dette er en markant klimabetinget forskjell fra typiske norske hus.

Både dørstokken og trappetrinnet markerer grensen mellom det offentlige og det private, familien og omverden, natur og kultur, inne og ute. Denne grensemarkeringen er viktig, ikke bare som symbolsk beskyttelse fra alt som befinner seg ute, men også for ens identitet som etableres nettopp gjennom grensemarkeringer (Barth, 2004).

Bourdieu skriver:

It is not possible completely to understand the importance and symbolic value attached to the threshold in the system, unless one is aware that it owes its function as a magic frontier to the fact that it is the place of a logical inversion and that, as a obligatory

place of passage and of meeting between the two spaces, which are defined in relation to socially qualified movements of the body and crossing from one place to another, it is logically the place where the world is reversed. (1973:109)

Gullestad fremhever dørstokken som særlig viktig i norske hjem. Hun skriver:

Dørstokken er den viktigste grensen mellom det private og det offentlige. Entrédøren, låsene, navneskiltet, dørmatten og ringeklokken kan sees som praktiske og symbolske markeringer av denne grensen. Den er på samme tid både en barriere og et vern. Grensen går altså mellom huset eller leiligheten og det som er utenfor. Samtidig gjentas denne grensen både utenfor og innenfor huset (2000:53).

”I ordparet hjemme /ute står hjemme for det lune, trygge, koselige (og kanskje litt kjedelige?). Ute står for det spennende, litt farlige og anstrengende” (Gullestad, 2000). Fordi hjemmet ideelt skal representere gode verdier og en verden der man har kontroll, blir grensen mellom ute og inne spesielt viktig. Nedenfor vil jeg vise at også gulvet har en særlig signifikans som grensebærer for skillet mellom natur og kultur. Dette kom til uttrykk på flere måter gjennom renhold, men også i selve utformingen av gulvet. Jeg har vist at spanske hus har gulv som binder ute og innerom sammen. Nedenfor vil jeg blant annet diskutere hvilke implikasjoner dette har for mine informanter.

”Gulvet blir ikke skikkelig rent med den moppen”

Olsen (2004) skriver at hennes danske informanter i Barcelona insisterer på at folk skal ta av seg på bena når de kommer inn i huset. Dette sammenfaller med mine egne observasjoner av som viser at nordmenn ofte har skostativ plassert ved døren og helst tar av utesko i entreen, både når de går på besøk og når de er hjemme hos seg selv. Olsen viser til at spanjoler ikke har denne skikken og at det er vanlig at spanjolene nesten alltid holder skoene på, også inne. Dette, sier hun, fører bare til at de vasker gulvet oftere. Hennes informant opplyser at naboene, to elder kvinner, vasket sine steingulv to ganger om dagen (2004:41). I tillegg til dette var det et vanlig syn å se kvinner som vasket både trapper og fortau utenfor boligen på morgningen i landsbyen der jeg bodde.

I Spania, hvor keramikkfliser eller steinheller er vanligste å bruke på gulv, vasker de fortrinnsvis med våt mopp. Flere nordmenn uttrykte at de ikke følte at gulvet ble rent på denne måten og insisterte derfor på å bruke langkost og klut. I forlengelsen av dette synes jeg det er interessant å se på de ulike symbolske konnotasjoner gulvet har, for å forstå hvorfor det er så viktig at gulvet må *føles* rent. Det virker som om det ikke bare er en fysisk opplevelse av renhet, men snarere et uttrykk for mentale skjema for hvordan et gulv blir rent.

Gulvvask kan ved første øyekast synes som en trivialitet uten større betydning, men flere av mine informanter ble i denne forbindelse konfrontert med det Mauss (1973) beskriver som "technics of the body." Mauss viser kroppslige teknikker som biografisk overførte og argumenter for at det ikke finnes tekniker og overføringer uten tradisjon (1973:190). Han viser blant annet til at engelske soldater, som under krigen ikke kunne bruke de franske spadene når de skulle grave grøfter i Frankrike, måtte få tilsendt spader fra England. Nordmenn i Spania har parallelle erfaringer når de vasker gulvene i sine spanske hus. Mange hadde gått til innkjøp av spanske mopper til å begynne med, mens de i etterkant valgte å gå tilbake til å bruke langkost og klut. I denne forbindelse er det viktig å forstå redskaper som signifikante fordi de praktisk talt er forlengelser av våre kropper og derigjennom også identitet. Allikevel forklarer ikke kroppens teknikk fullt ut hvorfor gulvet ikke *føles* rent. For å gjøre det tror jeg det er viktig å påpeke at det ikke er moppen eller kosten som gjør gulvet rent, men vannet. Når spanske husmødre vasker sine gulv, så er de ikke i fysisk kontakt med vannet. Den spanske moppen skylles i vannet og vrir opp ved at den presses ned i en rist som er festet over bøtta, mens nordmenn skyller kluten og vrir den opp ved hjelp av hendene. De erfarer således vannet på kroppen. Ut fra et perspektiv der huset blir sett som en forlengelse av kroppen kan renhold av hjemmet betraktes som et rensesrituale (jf. Solheim, 1998). Vannets symbolikk er åpenbar i rituell sammenheng, og betraktes muligens som det mest signifikante av alle symboler, nettopp fordi vannet er kilden til alt liv, og således symboliserer fysisk og spirituell renselse.

Skillet mellom natur og kultur kan allikevel spesifiseres ytterligere. Kultur står til den private sfæren som natur står til den offentlige sfæren, på samme tid er disse skillene nært forbundet med hverandre. Mitt poeng er at dette også indikeres i måten gulv er utformet på, og måten gulvet rengjøres på. Gullestad poengterer at de mest private områdene i hjemmet er de som også er sterkest forbundet med natur (2000:53). Gulvet i hjemmet har således en særegen posisjon både som markør for den kulturelle sfære, og fordi det er nært forbundet til natur ved at det kontinuerlig utsettes for smuss og urenheter både utenfra og fra dagliglivets aktiviteter. Gjennom å være et margint fenomen i hjemmet representerer gulvet således en

konstant trussel for potensiell urenhet. Ut fra dette mener jeg at det spanske gulvet kan oppleves som truende på nordmenns kulturelle kategori for rent og urent, natur og kultur, privat og offentlig, gjennom at det binder ute og innerom sammen.

”Det må ikke være møkkete”

I en samtale med Gro spurte jeg henne om det var viktig for henne hva andre mente om hjemmet hennes. Etter en stund svarte hun: ”Jeg vet jo det at jeg synes det er viktig at folk synes jeg har et *greit* hjem. Ja, men ikke noe særlig mer enn det. Om folk synes at møblene er sånn eller sånn, det bryr jeg ikke meg noe særlig om.” Jeg spurte henne hva et greit hjem var.

Greit hjem...hmm. At det ikke er fattigslig, for eksempel. At det ikke er subbete, møkkete. Jeg må nok innrømme at jeg synes det er greit at folk skjønner at vi har god råd, god økonomi. Det synes jeg er ganske viktig. Jeg synes det er all right for ungene sin del, at de kan være stolte av hjemmet sitt, at det er kanskje litt over middels, i hvert fall, i forhold til andre spanjoler, størrelsesmessig og...ja... Men smaken og sånn, interiørmessig sett, det bryr jeg meg ikke om.

Men hva ønsker du at hjemmet ditt skal kommunisere?

Ja, det er dette med reinslighet og ordnede forhold, ordnet økonomi.

Jeg vil at guttene skal ha den tryggheten og, ja, stoltheten over at det er greit og at det er ordnede forhold på alle måter.

Som målestokk for husholdets renhold har gulvet helt siden Eilert Sundt kartlegging av renslighet i Norge i 1873 vært kjent som å en særlig indikasjon på husholdets renslighet. I *Kitchen Table Society* (2001) beskriver også Gullestad gulvets særlige posisjon som markør dette. Hun oppserverer en av nabokvinnene som drar fingeren langsmed gulvet i stuen til den hun besøker, i et øyeblikk der hun antar å ikke bli sett. På liknende vis påpeker Jorunn Solheim i boken *Den Åpne kroppen* at renslighet i hjemmet er et uttrykk for kvinnens moral ved at hjemmet er sett som en forlengelse av kvinnens kropp (1998). Kvinnen sees som potensielt uren ved å besitte den åpne kroppen, samtidig som de oppfattes som garantist for moralsk og kulturell orden. I dette perspektivet voktes den åpne kroppen symbolsk gjennom

rengjøring. Rengjøring kan slik sees som en handling som verifiserer kulturelle konvensjoner i relasjon til kategorisering. På den måten blir gulv en implisitt markør på moral ved at renhold markerer skillet mellom natur fra kultur. Mitt materiale viser at forlengelsen av gulvet ut i uterommet til en viss grad oppleves som frustrerende for mine informanter, gjennom at grensene i spanske hus ikke synes like klare. Dette begrunnes med at dørene står oppe og at gulvet inne nødvendigvis blir mer skittent.

Oppsummering

Jeg har tatt for meg natur og kultur, gjennom å belyse det norske møtet med spanske natur. I forlengelsen av dette har jeg diskutert hvordan symbolske grenser markeres, både i norske og spanske hjem. Med utgangspunkt i at det er nyanser av ulikheter og likheter som gjøres eksplisitte i visse sammenhenger, har jeg her tatt for meg den symbolske betydningen vinduer på spanske og norske hus og vist at grensene fortone seg forskjellig. På samme måte har jeg tatt for meg nordmenns forhold til gulvet. Her har jeg vist at møtet med det spanske huset avdekker kulturell *doxa* blant informantene. Det spanske gulvet binder ute og innerom sammen og bidrar til å utfordre informantenes grenser mellom rent og urent, natur og kultur, privat og offentlig. Jeg har vist at dørstokken har en symbolsk signifikans som grense for ”den omvendte verden,” og at fravær av dørstokk synes som en mangel ved huset. Åpne dører bidrar til at huset virker mindre avgrenset. I relasjon til dette vil jeg her påpeke at vinduer har tilsvarende symbolikk for nordmenn, som døren har for spanjoler, og at dette til sammen utgjør nyanser av forskjeller og likheter mellom norske og spanske hjem. Satt på spissen kan man slik si at spanske hjem har tildekte vindu og åpen dør, mens norske hjem har udekte vindu og lukket dør. Dette er elementer som har signifikans i forhold til kollektiv tilhørighet og hvordan identitet manifesteres, noe jeg vil utdype mer eksplisitt i kapittel 7.

Her har jeg vist at klima har en fundamental innvirkning, både på hjemmets symbolske og fysiske grenser, men at grensenes betydning kan synes som sammenfallende til tross for at de har ulikt uttrykk. Først vil jeg presentere en kort digresjon om delt folketro i Norge og Spania.

Kort om folketro i Spania og i Norge

En dag jeg vasket gulvet, holdt jeg spøkefullt kosten foran bena på en spansk venn som straks sa. ”Sånn må du ikke gjøre, da blir jeg ikke gift!” Jeg lo litt unnskyldende og tenkte at det var en merkelig forestilling. Ikke lenge senere lese jeg noe Eilert Sundt (1873) har skrevet om folketro i Norge i forbindelse med husstell. Han skriver at folketro og folkeskikk hører nøye sammen, og det er særlig sopelimen som er forbundet med overtro. Bjerk, som sopelimen oftest var laget av, var ansett som et viktig middel mot trolldom. Han skriver: ”Hva særlig sopelimen her angår, så sces, at den skal bruges mod subb og søle, mod hexe og alt trolldom, ikke mot folk, sol og himmel.” Han skriver videre at det er knyttet ”eiendommelige sindbilledlige forestillinger” til sopingen.

Når en pige soper gulvet, og de i stuen siddende gutter eller piger ikke have såpas 'lime -vet', at de løfter fødderne tilstrækkelig op, men subbet kommer på dem og måske også limen selv, hevder det, at de ikke kan blive gifte det år (Nedenes, Mand.,List.). (1873:34).

Sundt knytter dette opp mot at svartedauden ble referert til som *pesta*, og at hun opptrådte med *lime* på de steder der ingen ble spart.

Jeg velger å nevne denne episoden, for å vise hvordan folketro kan sammenfalde i store deler av verden, og at verdensbilder således kan deles gjennom felles erfaringer som her, svartedauden, i Spania og Norge på 1300- tallet. I forlengelse av dette vil jeg peke på at grenser kan være ulikt manifestert i forbindelse med gulv, dører, eller vinduer, men gulvets moralske konnotasjoner synes allikevel delt, likeledes som at vinduenes symbolske signifikans for nordmenn, kan synes delt med dørens signifikans for spanjoler. Dette kommer jeg tilbake til i det påfølgende kapittelet, der jeg også vil diskutere materialvalg og rominndeling som en forlengelse av likheter og ulikheter ved markering av grenser.

Kapittel 4: Et kulturelt møte

Jeg vil starte med å beskrive en episode som utspant seg i en liten fjellandsby med ca to tusen innbyggere. Episoden forteller oss noe om det kulturelle verdilandskapet mine informanter befinner seg i, samtidig som den viser betydningen av hjemmet som en sentral del av et kollektivt fellesskap. Dette impliseres kontinuerlig subtilt, men også i visse sammenhenger eksplisitt som her.

Det var palmesøndag. Vi hadde spist middag hos versfamilien, og blitt enige om å gjøre som spanjolene, nemlig spasere en tur i sentrumsgatene. Vi gikk først innom den lokale pottemakeren som alltid jobbet med døren åpen på kvelden. I det lille verkstedet stod en gruppe lokale menn og pratet, men der var også andre som i likhet med oss, lot seg fascinere av pottemakeren som med tilsynelatende letthet transformerte leira til den formen den skulle ha.

Etter en stund gikk vi videre. Vertskapet ville vise meg hvor Bondevik hadde bodd da han var på statsbesøk i området. Vi gikk opp de smale, bratte gatene i gamlebyen, der det gamle hotellet lå nesten øverst, vis a vis kirken. Bygget var lite, men nydelig dekorert på utsiden og angivelig også på innsiden. Hotelldriften var nedlagt og bygget var lagt ut for salg. Verten vår forklarte at hotellet var et ærverdig eksempel på spansk tradisjon og historie. Selv skulle han gjerne ha kjøpt det dersom det hadde vært mulig å drive et slikt sted.

På vei ned fra gamlebyen, stoppet vi foran et annet bygg, også dette var flott dekorert på utsiden. Inngangsdøren var stor og tung. Det hang et gammelt fløyelsteppe ned fra balkongen i andre etasje. Vinduslemmene foran vinduene var for, slik de stort sett er på spanske hus. Vi ble stående utenfor å prate om huset og beliggenheten, mens vi lurte på hvem som faktisk bodde der. Da hørte vi musikken. Det var blåsere og trommer, i vakker, høytidelig komposisjon. Musikken kom nærmere, og plutselig ble den tunge, doble inngangsdøren åpnet på vidt gap. Tre eldre mennesker viste seg. De to kvinnene kom ut og stilte seg ved døren, mens mannen ble sittende på en stol inne i huset og se ut. Jeg kunne se at rommet var møblert med antikviteter som bekreftet vår antagelse om at beboerne ikke var hvem som helst. Det var høyt under taket. På veggen ved siden av døren hang et stort speil, og ved siden av speilet, på en liten kortvegg som markerte skillet mellom entre og resten av rommet, hang et vakkert ikon.

Vi så storøyd på hverandre og på det som skjedde. Det strømmet flere folk til som stilte seg opp langs veien. Litt etter fikk vi øye på prosesjonen med musikantene i front, etterfulgt av en gruppe barbente kvinner som bar figurer fra kirkerommet. En gruppe kvinner i tradisjonelle sørgeklær fulgte etter.

Da paraden hadde passert, sluttet tilskuerne seg til, og det samme gjorde vi. Vi gikk inn i de trange gatene, forbi hvert et hus i den gamle delen av landsbyen. Felles for de fleste husene var at dørene stod på vidt gap med fritt innsyn. Beboerne, her representert av kvinnene, stilte seg opp ved siden av. Jeg undret meg over at den enkeltes bolig var så klart innlemmet som en del av et påskerituale. Etter å ha gått gjennom gatene i gamlebyen, endte prosesjonen i kirken, hvor det skulle holdes messe. Her snudde vi og gikk hjem for å legge barna våre.

Denne episoden gjorde et sterkt inntrykk på meg, kanskje fordi jeg så uventet ble vitne til prosesjonen, og den uventede symbolbruken. Uttrykket var estetisk og direkte med den høytidelige musikken og de sørgende kvinnene som bar den tunge Jomfru figuren, barbent, gjennom gatene. De påfølgende kvinnene i sorte klær og slør, og de tilsynelatende passive deltagerne som stod oppstilt foran sine hus med åpen dør, forundret meg.

Opplevelsen av å få et glimt inn i de spanske hjemmene i det vi gikk rundt i landsbyen var enestående, særlig fordi fasadene på spanske hus normalt er helt lukkede. Vinduene er gjerne skjult bak persiener eller vinduslemmer. Det hender at man kan gå forbi hus der døren står åpen, men da vil det ofte henge tett med perlesnorer ned foran døren for å hindre at innsekter skal komme inn. Dette hindrer også innsyn. For meg ble derfor de åpne dørene det mest overraskende og interessante symbolet.

En åpen dør har klare symbolske konnotasjoner, både på det mentale og fysiske plan. Døren markerer en grense som skiller inne og ute, det offentlige og det private, familien og kollektivet, natur og kultur. Når dørene holdes åpne som en del av et rituale, kan det forstås som en markering på individets tilhørighet og tilslutning til kollektivet (Durkheim, 2002). På samme tid slipper man også fellesskapet inn i de enkelte hjem. Her blir hjemmet et subtilt symbol i et religiøst rituale, som minner den enkelte om ens tilhørighet i kollektivet. På grunn av den subtile måten hjemmet blir integrert i ritualet på, må hjemmet forstås som særlig vesentlig i en kollektiv sammenheng. Dette kan synes som en kontradiksjon, men mitt poeng er at subtile symboler, i større grad enn mer eksplisitte symboler, bidrar til å forme vår forståelse, nettopp fordi de sniker seg inn i vår bevissthet på et underbevisst plan (Connerton,

1992). Et annet poeng i denne sammenheng er at dette ritualet foregår på våren, noe som i seg selv har symbolsk betydning i relasjon fruktbarhet og nytt liv.

Marit Melhuus (1997) beskriver en tilsvarende påske prosesjon fra sitt feltarbeid i Mexico. I forståelsen av ritualets konnotasjoner i relasjon til hjemmet, mener jeg at de religiøse parallellene mellom Spania og Mexico belyser og redegjør for mitt interesseområde i denne sammenheng. Hun forstår kvinnenes rolle i lys av ære og skam begrepene.¹⁰ I sitt arbeid viser hun at kvinnene kommuniserte sin kyskhets ved å uttrykke lidelse. På denne måten identifiserer de seg med jomfru moren og den lidelse hun ble påført ved tapet av sin sønn. Moren er her ideelt sett som selvoppofrende. Hun ofrer seg for sin familie. Lidelse blir derfor et uttrykk for moral. Melhuus argumenterer for at man i studier med et mangfold av livsverdener, må kunne benytte et moralbegrep som tillater at ulike moral koder eksisterer til en hver tid, i alle samfunn. Hun skriver:

This approximation to morality implies a perspective that shifts from a predominant concentration on moral rules constituting a mechanism for sanction, to the more complete focus on significant ideas and values as a set of cultural presuppositions which inform and create social relations, and not just sanctions and maintain them. As the meaning of moral values also hinges on imagination and emotions, morality will always be open to interpretation. (1997:80)

Hus og hjem er tradisjonelt kjønnnet, gjennom en feminin innside og en maskulin utside. Dette kan derfor belyse hvorfor hjemmet innlemmes i et spansk katolsk påskeritual, der den hellige jomfrumoren er kvinneidealet, samtidig som det gir en forståelse av hjemmets moralske konnotasjoner.

Huset er en forlengelse av personen; som et ekstra lag med hud. "[I]t serves as much to reveal and display as it does to hide and protect" (Carsten og Hugh- Jones, 1995:2). I historien har huset blitt karakterisert som en "moralsk person", ut fra evne til å holde materielle og

---

¹⁰ Kvinnen er sett som holder av mannens ære, mens menn skal vokte og beskytte hennes seksuelle uskyld. En kvinne skal i denne sammenheng ha skam. Som et seksuelt vesen vil kvinnen konstant true mannens ære, altså de menn som er satt til å beskytte henne (Melhuus, 1997:194). Kvinnens paradoks er derfor at hun til en og samme tid er forventet å være aseksuell og seksuell, jomfru og mor.

immaterielle verdier (ibid). Huset symboliserer autonomi, altså verdien å være uavhengig og selv hjulpen, samtidig som huset er symbolet for familien og tilhørighet.

For å utdype hva det norske hjemmet integreres i, vil jeg presentere det spanske hjemmet som en stereotyp og deretter ta for meg ulikheter og likheter som fremstår i møte mellom det norske og spanske, når det norske hjemmet skapes. Senere vil jeg vise at grensene skapes og gjøres eksplisitte i dette møtet, gjennom eksklusjon og inklusjon (Barth, 2004).

Spanske hjem

I Spania refererer begrepet *casa* både til hus og hjem i dagligtale, mens *hogar* er det spesifikke ordet for hjem. Jeg er blitt fortalt at *hogar* ikke lengre er vanlig å bruke i spansk dagligtale, men at det oftere benyttes i poetiske sammenheng. *Hogar* er også det spanske ordet for ildsted, og refererer fra gammelt av til kjøkken oppholdsrom/allrom. Det er derfor opprinnelig et begrep som gir direkte assosiasjoner til mat, måltider, familietilhørighet og samhörighet. Dette vil jeg anta gir *hogar* tilsvarende emosjonelle, spirituelle og moralske konnotasjoner for spanjoler, som *hjem* har for nordmenn.

Eva Lundig Olsen har studert danske kvinners forhold til hjem i Barcelona, skriver at det har vært tradisjon for at huset representerer familien, men at det ikke er noe klart skille mellom hus og hjem. Den enkelte får sin identitet som medlem av et hus, han får sitt navn og sin posisjon i samfunnet via sit *house of origin* (Bestard –Camps i Olsen, 2004). Det å bo i det samme huset og bære det samme ”hus-navn” gjennom generasjoner, avføder [...] stolthet og sosial prestisje.” Dette er ikke lenger like entydig i dagens Spania, fordi dagens utvikling legger andre føringer for hvordan man bor også i Spania (ibid). Like fullt er dette en del av den historiske konteksten som skaper en forståelse av huset som familiens identitet, gjerne over generasjoner.

Sara Pink utfører en komparativ analyse mellom spanske og britiske hjem i sin forskning på hvordan identitet konstrueres gjennom sanselige erfaringer i hjemmet. Hun gir i boken ”Home Truths” en generell beskrivelse av et tradisjonell moderne spansk leilighet. Jeg velger å gjengi den her for å nyansere bildet av konteksten og fordi beskrivelsen også bekrefter mine egne observasjoner av spanske hjem.

Behind the front door of traditional modern Spanish flats is usually an artificially lit entrance area with a mirror and a table decorated with ornaments or flowers. The entrance area leads to a windowless internal corridor, usually long and thin, running the length of the flat with doors leading to bedroom(s), bathroom(s), kitchen and living room. Spanish homes have either tiled or wooden floors, although in the winter rugs are often used in bedrooms and living areas. [T]he hot climate and the requirement of a cool floor underfoot in the summer means that the floors are tiled and swept and washed with detergent. [...] Spanish living and dining areas are often combined, the latter sometimes in an alcove. A sofa and armchairs usually surround a coffee table, with a television [...]. Most of my informants displayed family photographs, heirlooms, books, pictures and ornaments that 'meant something' to them in the living room and sometimes in the entrance. [I]n Spain walls were usually whitewashed [...](2004:17 ff).

Spanske hjem kan til en viss grad oppleves som mer kategorisk orienterte enn norske hjem, fordi norske hjem i større grad vektlegger ulike rom som oppholdsrom eller flerbruksrom. I tradisjonelle spanske hus er det vanlig at kjøkkenet er svært lite. Dette fordi det kun var ment som en arbeidssone for tilberedning av mat. Maten ble senere båret inn i spisestuen der familien samlet seg. I motsetning til norske kjøkken som gjerne er dekorert og gjort personlige og *koselige* er spanske kjøkken først og fremst funksjonelle.¹¹ Selv om det er i ferd med å bli vanligere med spiseplass på kjøkkenet også i Spania, vil ikke dette være et rom som dekorerer med nips (jf. Pink 2004).¹² Spanske kjøkken er preget av keramikkfliser fra gulv til tak, rene flater og yter for effektivt renhold og matlaging. Spania er et land som har lange tradisjoner og mye stolthet knyttet til mat og mattilberedning, det er derfor naturlig at kjøkkenet må være et funksjonelt sted som gjerne gjenspeiler høy aktivitet.

I spanske hus er soverommene som vist ovenfor, ofte utskilt som en egen fløy i huset, sammen med bad og vaskerom. Spanske soverom er ofte personlige i sin utforming, med bilder på veggene, bøker og gjerne et lite skrivebord, i tillegg til seng og nattbord. Det kan også være andre pyntegjenstander her (jf. Pink, 2004). Både i Norge og i Spania er barnas

---

¹¹ Det å gjøre et hjem koselig er en norsk verdiformulering. Et koselig hjem refererer til lunhet og hygge, men begrepet impliserer også en atmosfære som er i tråd med øvrige norske grunnverdier som fred og ro.

¹² Nips må i denne sammenheng forstås som gjenstander som kun har en estetisk funksjon.

soverom såkalte multifunksjons rom, der barn gjerne har sine personlige ting, samt et skrivebord for lekser og lignende. Foreldresoverommet har ofte eget bad.

Det er vanlig å ha flere bad, hvor et er definerte gjestebad. Dette skiller seg fra tradisjonelle norske hjem. Badet er et interessant rom fordi det representerer vårt mest private i forhold til nakenhet og renslighet, men også fordi det er et rom knyttet til transformering, der natur gjøres til kultur (jf. Gulestad, 2000).

Norske hjem

Hus og hjem er begreper som henger sammen for nordmenn. Dette uttrykker at familie og rammen for familieverdier henger sammen som en enhet (Gullestad, 2001). Nordmenn refererer ofte til *huset*, når de snakker om hjemmet, uavhengig av om de bor i en leilighet eller i et hus (ibid). Mine informanter brukte begrepet "hjem" kontekstuellt. Det vil si at de brukte "hjem" som betegnelse på sted for opphav når de snakker om Norge, men også om sin bolig i Spania. Jeg har valgt å benytte begrepet "hjem" når jeg refererer til informantenes bolig, fordi "bolig" i denne sammenheng er et for klinisk begrep. Gullestad beskriver begrepet hjem på følgende måte:

In modern Norway, the home is the key context for intimacy. [N]orwegians do not only have houses, they have homes. The word *hjem* (home) brings together in one notion both the idea of a place and the idea of a social togetherness associated with this place. The notion has both material and less tangible social, emotional, moral and spiritual connotations. (1992:64)

I teksten nedenfor vil jeg ta for meg det norske kjøkkenet. Mitt materiale viser at kjøkkenet er det viktigste rommet for de fleste av informantene. I all hovedsak ble det forklart med at det er et sted der hele familien samles. Her vil jeg vise at kjøkkenet er det viktigste rommet også fordi det er et uttrykk for ulike subtile faktorer som er nedfelt i våre kulturelle kategorier for bruken av våre hjem. Kjøkkenet kan betraktes som et symbol fremfor noe annet rom i hjemmet. Dette kommer til uttrykk både som metaforer og dets utforming.

”Husets hjerte”

Vi kommer nok til å sitte mye på kjøkkenet, det gjør vi. Kjøkkenet er et møtested. Kjøkkenbordet er det samme som vi hadde i borettslaget i Oslo. Vi har hatt veldig mange fine samtaler rundt det bordet. Kjøkkenet er hjertet i huset. Men barna sine rom er også viktige. At de er funksjonelle. Det er kjempeviktig. Og så er det viktig at de har fasiliteter som bad. Det trenger ikke være jålete eller dyrt. Arbeidsrom er også viktig, men vi sitter nesten alltid på kjøkkenet. Hjemme brukte vi stuen på nyttårsfester, fordi da var vi så mange. I helgene slengte vi oss på sofaen. Det var derfor vi kjøpte vinkelsofa. Nå er det så lenge siden vi har hatt stue at jeg vet nesten ikke hvordan det er lenger.

Dette uttalte Mia, en tobarnsmor som sammen med sin mann, Carmello, er nybyggere. Han er opprinnelig fra sør Amerika, men har bodd atten år i Norge, før de sammen bestemte seg for å realisere sine drømmer i Spania.

Carmello har stått for det meste av husbyggingen selv. De er opptatt av at huset de bygger skal passe inn i landskapet som for øvrig er ruralt. Huset må derfor være rustikt i uttrykket, forklare han. Carmello liker at flatene viser bevegelse slik at man kan se hvor murerens hånd har vært. De kombinerer stein, mur og treverk og begrenser fargene til gråt hvit og terrakotta. ”Treverk er kanskje norsk”, sier Mia. ”Andre etasjen der jentene har soverommene sine, er vel kanskje den norske delen av huset. Der er det trepanel på veggene og i taket.” Hun sier hun er veldig fornøyd med det uttrykket de har funnet sammen, selv om hennes far hadde vært på besøk og kommentert at håndverket ikke hadde nådd opp hos hennes bror i Norge som er snekker. Roar var også innom og fulgte med på prosessen hos Carmello og Mia. Han fortalte at han synes Carmellos listverk var for slett. ”Det hadde blitt mye bedre dersom han hadde brukt vinkelsag.”

Mia fortalte at hun var ganske intuitiv i forhold til rommene i huset og hva de skulle brukes til. Hun sier: ”For oss har kjøkkenet vært viktig i par forholdet. Vi har stort sett bodd på kjøkkenet. Jeg har alltid ønsket meg en benk ut i rommet, men jeg har måttet sitte i rommet og føle meg frem.”

De har valgt å ha trepanel i taket på kjøkkenet fordi de hadde det både på hytta og på kjøkkenet i Norge. Det trivdes de godt med, så de ble et naturlig valg.

Carmello bygger og hun maler, forteller de. Mia sier at det er hun som har bestemt hvordan kjøkkenet skal være. ”Vi har alltid levd på kjøkkenet, så vi måtte ha den fineste utsikten her”, sier hun, mens hun står inne ved kjøkkenbenken og ser ut. Hun forteller at hun hadde insistert på å ha innvendige vinduskarmer på kjøkkenet. ”Det skjønner ikke spanjolene, her er det ingen som har vinduskarmene på innsiden.” I vinduskarmen har hun gruppert ulike pyntegenstander, som hun forteller at hun har tatt med fra Norge.

I kontrast til spanske kjøkken er norske kjøkken et rom man inkluderer som boflate. Dersom familiene bygde eller omformet sine boliger, var kjøkkenet det rommet som ble mest vektlagt. Flere uttalte at kjøkkenet skulle være et allrom eller oppholdsrom for hele familien. Gullestad (2001) har vist betydningen av kjøkkenet som flerbruksrom i Norge. Hun skriver at spisekjøkkenet stammer fra bondekulturen og er blitt det vi kan kalle vårt kjøkkenideal. Bondekjøkkenet var romslig, med god plass rundt bordet for å arbeide og spise. Gjennom å få form som et allrom er kjøkkenet familiens fremste rom. Kjøkkenet blir således den fremste rituelle scene i hjemmet.

Mia gjør et poeng av at de har det samme kjøkkenbordet som de hadde i Norge. Mias kjøkkenbord kan fremstå som en symbiose av familiens kontinuitet i tilværelsen, og deres felles identitet og samhørighet. Gjennom felles måltider og samlinger rundt kjøkkenbordet manifesteres dette. Kjøkkenet er stedet der ”vann blir til vin”, gjennom at natur gjøres til kultur, ved rensing, koking og steiking av mat. I foreningen rundt kjøkkenbordet inkorporeres smaker og lukter i fellesskap. Samtidig som smakene og luktene leder oppmerksomheten mot det som er i ferd med å skje, nemlig manifesteringen av det sosiale fellesskap og tilhørighet, er de også dominante symboler som oppleves eksplisitt som en naturlig konsekvens. Slik blir måltidets egentlige hensikt ikke nødvendigvis gjort til gjenstand for refleksjon (jf. Connerton, 1992).

Kjøkkenet pekes ut som det viktigste rommet i familienes hjem.¹³ Dette er i tråd med Gullestads (2000) funn i Norge, men hun påpeker at kjøkkenet er den viktigste *bi-scenen*. Hun sier at selv om mange uttaler at kjøkkenet er det viktigste rommet, er fortsatt stuen den viktigste sosiale rommet (ibid). I likhet med mine egne funn viser hun at stuen er det stedet der familien trekker seg tilbake på kveldstid. Gullestad skriver:

---

¹³ ”I følge flere undersøkelser mener rundt 40 prosent av oss at kjøkkenet er det viktigste rommet i hjemmet” (Obosbladet nr.3, 2007,).

[S]tuen er husets kulturelle hovedscene, mens de andre aktivitetene er knyttet til bescener og bakrom. Aktivitetene er med andre ord hierarkisk ordnet, og dette har nedfelt seg både i planløsninger og forskrifter. For eksempel sier norske forskrifte at det skal være minst to dører mellom kjøkkenet og bad. Dette er ikke bare et spørsmål om basiller, men også kulturelle tankeskjemaer. (2000:54)

”Drømmekjøkkenet”

Glen og Gunvor, han i begynnelsen av førti årene og hun i begynnelsen av tretti årene, flyttet til Spania med sine to barn for tre år siden. Etter først å ha bodd i en leilighet, fant de huset de hadde vært på jakt etter. Hun forklarer med at huset hadde vært fullstendig nedslitt, og at de derfor pusset opp hele huset fra grunnen av. Kjøkkenet har de bygget der det opprinnelig var garasje. De har satt inn vinduer over oppvaskbenken og på kortveggen, slik at de har vinduer i hele det innerste hjørnet av kjøkkenet som vender mot bassengområdet bak huset. Hun har planter og urter i vinduskarmen ”Helst vil jeg ha vinduer over alt”, sier hun. Både fordi hun liker å ha det lyst, men også fordi at hun bedre kan følge med på jentene sine.

Det opprinnelige kjøkkenet fungerer i dag som gjesterom, og blir omtalt som det minst viktige rommet i huset. Gunvor forteller at hun lastet ned kjøkkenprogram fra Ikea, og etter mange utkast hadde de kommet frem til drømmekjøkkenet sitt.

For meg er kjøkkenet det viktigste rommet i huset, derfor må det være stort og åpent, og ha spiseplass til mange. Vi ville at kjøkkenet skulle være et allrommet for hele familien, slik at når jeg lager mat så kan jeg fortsatt følge med på hva de andre gjør og sier. Ikke minst syns jeg det er greit i forhold til jentene. Herfra har jeg full oversikt både ute og inne. Det er viktig for meg med stor plass. Jeg orker ikke å bo trangt, så jeg må ha åpne flater. Spanjolene har ofte små kjøkken, fordi de spiser mye ute. Det er forresten ikke bare kjøkkenet som er lite i Spanske hus, alt er lite.

Kjøkkenet er svært detaljrikt. Det er terrakottafliser på gulvet og veggene er delvis flislagte. Komfyren er bygget inn i en nisje, som i tillegg til å avgrense kokeområdet, blir et naturlig fokuspunkt i rommet. Nisjen som også inkluderer avtrekksviften, er dekorert med klare, blå fliser. Hun beskriver fargen som gresk, middelhavsblå. Komfyren er sentralt plassert på endeveggen i kjøkkenet. Kjøkkeninnredningen for øvrig er hvit. Overgangen fra gulv til skap

er flislagt med samme type dekorfliser som de også har brukt over benken. Disse er hvite i bunnfargen, men blått og gult mønster. Hun forklarer at blått egentlig er morens favoritt farge, og at hun selv liker gult best, men at gult og blått fungerer fint sammen.

Når jeg spør om hun har et norsk hjem, svare hun at hun ikke mener det selv. ”Vi bor jo i et flisehus. Jeg liker heller å tenke på hjemmet vårt som internasjonalt”, sier hun. Hun forklarer at de har latt seg inspirere av sine erfaringer fra å bo i USA, i tillegg til at de gjerne vil integrere det spanske uttrykket.

Ute er de i ferd med å ferdigstille utekjøkkenet. De har lagt terrakotta fliser rundt hele bassengområdet. Utekjøkkenet er flislagt med tradisjonelle spanske fliser, hvite i bunnene med blå og brun dekor. Utekjøkkenet er utstyrt med kjøleskap og gassgrill med steikeplate. To av benkene står ut i rommet, mens den midterste benken står langs veggen som skiller deres eiendom fra nabotomten. Over benkene har de bygget et tak på stolper som er plassert i hvert hjørne på yttersiden av benkene. Taket skygger for solen og bidrar til å definere kjøkkenområdet som kvadratisk. De har plassert et spisebord til seks personer ved den åpne enden av kjøkkenet. Over bordet henger en parasoll fra en frittstående fot, formet i bue.

Gunnvor forteller at de har gjort det meste av arbeidet på huset selv. ”Vi liker begge å bygge og pusse opp. Det er mest Glen som bygger og leger fliser og sånn. Jeg velger ut flisene og sier hvordan det skal bli. Der har jeg veto rett. Det er som regel jeg som maler, for jeg liker å male.”

Kjøkkenet er sterkt knyttet til informantenes identitet. Farger er sansbare og uløselig knyttet til personlig smak. Slik Gunnvor uttrykker det her er blått å forstå som et kognitivt minne knyttet opp til hennes mor (jf. Connerton, 1992). I denne sammenheng er det et morsomt poeng at også deres kokesone er blåfarget og på den måten fremstår som et visuelt fokuspunkt i rommet. Dette er en fin symbolikk, dersom man følger Jorunn Solheims perspektiv (1998), og ser moren som en metafor for mat.

Glen og Gunnvor poengterer at de gjerne vil integrere det spanske i sitt hjem. Dette gjør de eksplisitt gjennom materialvalg, noe som hun selv mener skiller hjemmet fra det å være norsk. Gjennom å utforme utekjøkkenet i tråd med spansk tradisjon, der alt fra gulv til benker er dekket med fliser, viser de at grensene for hjemmet er forskjøvet. Et viktig poeng i denne sammenheng er at de selv uttalte at deres tomt er ”den mest private i hele nabolaget.” Huset er således omgitt av en høy mur på alle kanter, noe som forhindrer innsikt utenfra, samtidig som det gir en følelse av trygghet og kontroll i forhold til det som er definert som ute.

Teresa Caldeira har omhandlet enklaver som privatiserte, lukkede og kontrollerte områder for motstand, konsum og arbeid (1996:303). Hun tar utgangspunkt i São Paulo, Brazil og argumenterer for at de høye veggene som omgir hus og nabolag er et uttrykk for klasse-segregering. Enklavene omslutter således et komplett levesett der man har tilgang på det man trenger av tilbud og tjenester utenifra. Åpnbart er det et resultat av at São Paulo er en voldelig by der de øverste klassene ønsker å øke sin trygghet og leve sitt beskyttede liv som om verden utenfor ikke angår dem selv. I Glenn og Gunvors tilfelle blir prinsippene de samme ved at deres hjem er omsluttet av en markant grense mot det offentlige og potensielt farlige, slik jeg har diskutert grenser i kapittel 3.

Grensene markeres også inne i hjemmet. I dette tilfellet er det særlig arbeidssoner som skilles fra sosiale soner.

Selv om kjøkkenet er et allrom og åpne flater blir kommunisert som viktig, markeres overgangen mellom sonene med benk eller barløsning. Her plasseres barna for å spise brødskiver eller mellommåltider. Barna blir tenkt på som nærmere natur (jf Gullestad, 2000), og kan derfor sies å bli trukket inn mot grensen for arbeidssonen i kjøkkenet.

Når kvinnene forteller at de ser det som sin oppgave å male vegger, eller de gir uttrykk for at de foretrekker denne delen av oppussingen, kan det også forstås i tråd med Solheims perspektiv, som et resultat av at de preparerer sine grenser (1998).

Det aktive rommet

Steinar, en mann i slutten av tretti årene, har tatt et friår i Spania med kona og tre barn. De har leid et rekkehus av en annen norsk familie. Huset ligger i et område der det bor mange andre nordmenn. Da jeg kom på besøk med min datter først gang, kom han ut til porten og åpnet for oss. Han sa "Hei, dere fant frem, ser jeg. Kom inn! Innenfor døren bugnet det av sko i alle størrelser, noen var plassert på skostativ, mens andre stod hulter til bulter utover gulvet. Han sa "Dere trenger ikke ta av dere på bena her, det er så kaldt på gulvet." Selv hadde han innesko på. Jeg fulgte etter han inn på kjøkkenet, der han forklarte at han var i ferd med å lage kyllinggryte til middag. Kona Solveig var fortsatt på jobb. "Hun kommer ikke før om en time", forklarte han, "så vi kan bare begynne å spise når det er klart."

På kjøkkenet har de et spisebord plassert i en alkove ved vinduet. Det er spiseplass til seks personer, og det henger en lampe over bordet. På bordet ligger det en duk. Kona Solveig, forklarte meg, at det var særlig kjøkkenet hun likte med boligen i Spania. "Bortsett fra at det

er fliser på gulvet, ser det ut som et hvilket som helst norsk kjøkken”, sier hun. Begge mener at kjøkkenet er det viktigst rommet i hjemmet, og begrunner det at det er et samlingssted for hele familien. Steinar forteller at han også bruker kjøkkenet som arbeidssted dersom det er noen i stua.

Solveig har tatt med seg pynteting fra Norge. Bortsett fra duker har hun tatt med ei tøyhøne som henger i kjøkkenvinduet. ”Den har en kollega laget til meg. Jeg synes den er så koselig. Det er ikke en påskehøne, altså. Den henger fremme hele året. Jeg hadde den hengende i kjøkkenvinduet hjemme i Norge også.” Hun sier:

Vi sitter mye på kjøkkenet og der liker jeg å ha det koselig. Stuen bruker vi mest på kvelden. Det er avslappende å slenge bena opp i sofaen, men de beste samtalene får man gjerne rundt kjøkkenbordet. Hjemme i Norge sitter vi også mye på kjøkkenet, og jeg sitter nesten alltid på kjøkkenet når jeg har venninner på besøk. Det minst viktige rommet for meg er vaskekjelleren. Det har aldri betydd noen ting. Steinar holder på å pusse opp der, så det skal bli trivelig, men det betyr ikke så mye.

Hun forteller at dukene har moren hennes brodert. ”Jeg synes det er litt koselig,” sier hun.

Kjøkkenet er viktig for mine informanter som et sosialt samlingssted, men også gjennom å være et aktivt rom der flere ting skjer samtidig. Man steller til og lager mat mens man prater med besøkende. Dette bidrar til en uformell kontakt, noe som forenkler relasjoner i tråd med ”drømmen om det gode liv”, som også kan forstås som et ønske om et enklere liv. Gullestad skriver at nordmenn verdsetter fred og ro, men at det ikke står i kontrast til ønske om aktivitet og spenning (1992). På norske kjøkken kan man veksle mellom disse, gjennom arbeid, aktivitet, spising og samtaler rundt kjøkkenbordet.

Måten familiene i Spania valgte å utforme sine kjøkken på må betraktes som et resultat av deres kulturelle arv, og dermed aspekter ved deres *habitus*. Dette blir særlig fremmet gjennom deres grensemarkeringer i og utenfor hjemmet. Materialvalg, som for eksempel hos Mia der de la trepanel i taket, fordi de også hadde det på kjøkkenet i Norge er også et uttrykk for kulturell arv i det treverk både værers konnotasjoner om hjemland og tilhørighet. Treverk blir dessuten ansett som koselig, først og fremst fordi det er et levende material og derigjennom et varmt material. Slik benyttes materialer både til ekskludering og inkludering av det spanske.

Noen brukte metaforer som ”vi er kjøkkenmennesker” for å kommunisere hvor viktig dette rommet var for familien. Metaforen blir i denne sammenheng en redskap for tanken (Strauss og Quinn, 1997), heller noe som styrer tanken. (Lakoff og Johnson, 2003). På den måten skiller kjøkkenet seg ut som særegent i forhold til resten av hjemmet.

Gjennom å være kvinnens fremste rom er kjøkkenet også det rommet med størst potensiell fare for rituell urenhet, fordi natur kontinuerlig møter kultur. Gullestad poengterer at det ideelle kjøkkenet er det kjøkkenet som ikke er i bruk (2001). Hennes informanter likte sitt kjøkken best etter arbeidet var gjort, og duker og pyntegjenstander igjen kunne settes på plass. Når pyntegjenstandene er satt tilbake på kjøkkenbordet og benke fungerer de nærmest som et symbol på at faren er over.

Det norske kjøkkenet er også det rommet som skiller seg klarest fra det spanske alternativet. Dette er interessant fordi ulikhetene i denne sammenheng er som vist mange. Jeg har påpekt ulikheter i utformingen og graden av personlighet som kommer til uttrykk. Et annet aspekt er smak og lukter. I motsetning til det spanske kjøkken har det norske kjøkken aldri blitt betraktet som fremragende når det gjelder komposisjon av smaksopplevelser (jf. Gullestad, 2001). Dette er et resultat av kulturelle arv og klimatiske forhold, for mens frukt og grønnsaker alltid har vært billig og lett tilgjengelig for spanske husmødre, har norske husmødre relativt kort historie med tilsvarende sortimentet for matlaging. Jeg skal ikke dvele ved dette poenget, men heller gå nærmere inn på hvordan husets materialer som fliser, mur og steinheller oppleves for nordmenn i det de skal utforme sitt hjem.

Å sette sitt preg på materien

Når nordmenn i Spania utformer sine hjem, foretar de kontinuerlig valg ut fra de fysiske rammene som er der i utgangspunktet. Ikke sjeldent velger de å omrokkere på romløsninger eller flytte vegger, som vist ovenfor. Dette er en kreativ prosess der mye skal løses ut fra praktiske, funksjonelle og bekvemmelighets hensyn. Men dette er også en prosess der de aktivt trekker på sin kulturelle arv. For eksempel uttalte mange av mine informanter at rommene i Spanske hus stort sett var små og trange, noe som medførte at de valgte å bygge om eller å bygge ut. Familiene tok i bruk ulike strategier for å utforme sitt hjem. Ikke alle gikk like drastisk til verks.

Roar fortalte at da de først flyttet inn i huset hadde de tenkt på å legge parkett på gulvet og brystpanel på veggene, men senere hadde de kommet frem til at det var for ille å dekke til det fine steingulvet. Han sa ”Dette gulvet er jo skikkelige steinheller, det er ikke bare tynne fliser”. Han forklarte at de hadde planer om å bygge bod og vaskerom, fordi huset ikke hadde et sted der hun kunne tørke tøy eller lagre ting. I tillegg til dette hadde de malt alle veggene i huset da de flyttet inn.

Gro sa ved en annen anledning:

Vi er egentlig ikke typen som pusser opp, men her var det kritthvite vegger over alt, så for oss så dette huset ut som det ikke var ferdig. Vi er vant med farger, ikke sant. Så egentlig er det ikke å pusse opp fra vår side, det var bare å fullføre huset innvendig. Slutføringen, liksom.

Flere informantene uttalte at huset hadde hatt mangler og sett ”helt forferdelig” ut før de overtok det og pusset det opp. Noen så det som en fordel, og argumenterte med at det var lettere å rive ned alt og starte på nytt når kjøkken og baderomsinnredninger var helt ubrukelige, enn å være nødt til å kaste ut en kjøkkeninnredning som var brukbar, men i feil stil. Uttalelser om mangler og estetikk i denne sammenheng er knyttet til identitet på en måte som omfatter både personlig, sosial og kulturell identitet. Oppfattelsen av husets mangler er et resultat av kulturell arv og tilhørighet, mens uttalelser om det estetiske har så vel personlige som sosiale betoningener.

Da jeg spurte mine informanter om de hadde et norsk hjem, fikk jeg ikke noe entydig svar. Jeg opplevde at Gro og ektemannen Roar var uenige på dette punktet. Roar argumenterte for at hjemmet var norsk på grunn av at de hadde tatt med alle tingene sine fra Norge, og at måten de brukte hjemmet på nødvendigvis måtte være norsk. Gro sa seg uenig. Hun sa:

”Jeg vil ikke si at jeg har et norsk hjem. Ikke et typisk norsk hjem, i alle fall”.

Hva er et typisk norsk hjem?

Hva jeg mener er typisk? Tregulv i hvert fall, mer farger, lysere, varmere, matlukt, litt småbulete barnerom, med masse tekstiler og ting og tang. Og ting utover gulvet, kanskje? Her vil vi ikke legge ting på gulvet, fordi det ikke er bare støv, det er møkk rett og slett. Vi går inn med sko mye. Her må jeg vaske og skifte vaske vann mange

ganger. Det er helt forskjellig. I Norge kunne jeg gå over med tørrmopp, ikke sant. Alle materialene er så forskjellige her. Vi hadde jo mange fine gulvtepper som vi hadde de fleste steder før, men her blir de bare ødelagt.

Det er andre kjøkken i Norge, lune små, eller ikke nødvendigvis små, man har mye mer ting, og så er det klart at du har vinduskarmer, da. Der står det jo ofte både planter og ting og tang. Her har jeg ikke planter inne, fordi det er for mørkt eller så er det for varmt, så det går ikke. Her er planter og sånn ute i blomsterbed.

Det er ikke så lett å skape stemning her i dette huset, for det er murvegger og steingulv, og det blir ikke sånn som i Norge.

Jeg legger merke til at ofte når vi sitter her på kveldene, så tenner du de tre te lysene som står på bordet.

Ja, men det er mer fordi at det har jeg med meg, at de bør jeg tenne, fordi da viser jeg at nå skal vi kos oss. Det er mer det, enn at jeg syns det er så koselig. Sånn som i Norge ville jeg alltid ha slukket en del lys, men det gjør jeg ikke her. Her er det ikke så koselig å sitte i mørket. Det er igjen de kalde murveggene og det kalde gulvet. Det blir ikke lunt.

Treverk, jevn varme og varmekabler er norsk for meg. Men det er klart at i forholdt til i Norge, der vi hadde tømmervegger og smårutete vindu og skråtak, det var lunt, det. Det kan ikke sammenlignes. Når jeg tenker på lyder og sånn, hvor annerledes det var å gå over gulvet i et trehus i forhold til her.

Det å ha et koselig hjem er et bo ideal i Norge som også impliserer andre kulturelle verdier som fredelig, familiært, nært, varmt og innbydende. Man kan i forlengelse av Solheims perspektiv knytte konnotasjonene opp til kvinnen selv, som skal være lun, myk, varm og levende. Stein og mur har ingen av disse kvalitetene, mens treverk kan sies å ha alle. Slik er ikke materialene i det spanske huset forenelig med Gros kulturelle modell for hva som utgjør et koselig hjem. Tiltross for dette tar hun i bruk ulike strategier for å oppnå et tilnærmet resultat gjennom bruk av farger, levende lys, tekstiler og romlig utforming.

Mens Roar i likhet med Mia kommuniserer at innboet i stor grad er hjemmet, så vektlegger Gro de sanselige erfaringene fra norsk materialvalg, og derigjennom også konnotasjonene for materialene.

Solheim poengterer at norske hjemms utforming, elaborere det koselige, som i sin tur kan oppfattes som ”representasjoner av det ’moderlige’.” Dette skiller seg fra det *materialitet*, som kan sies å bidra til ”abstrakt form” ved at grensene manifesteres fysisk gjennom ” atskillelse og separasjon, utskillelse av distinkte konturer og kontraster” (1998:53).

Nordmenn kan i utgangspunktet beskrives som folk med stor interesse for hjemmets utforming. Vi investerer gjerne mange resurser i hjemmet og er særlig opptatt av at hjemmet skal reflektere vår personlige stil og særegenhet. Til tross for dette kan norske hjem bli omtalt som konforme og altså svært like i utforming (jf. Øye, 1999, Gullestad, 2000). Dette viser at vi i stor grad trekker på den samme kulturelle kapitalen. Særlig er dette interessant med tanke på opplysningsarbeidet som ble igangsatt av staten i første halvdel av 1900- tallet.

Arbeiderklassen ble da oppdratt i hvordan hjemmet skulle utformes (Bing, 2001). I dag er vi fortsatt preget av denne kultur oppdagelsen som staten gav. Det kommer til uttrykk via vaneminnet (Connerton, 1992 eller *habitus* (Bourdieu, 1995) som vaneminnet er en del av. Det kan kanskje bidra til å forklare hvorfor norske hjem, sett utenifra oppleves som konforme, da det dypest sett er dette et uttrykk for kulturell arv og felles verdier. Det unike, kreative og personlige kommer som sagt til uttrykk gjennom utvalget og kombinasjonen av møbler og pyntegenstander. Dette kan gi subtile budskap med mange nyanser, skriver Gullestad (2000). Hun peker på at elementene som inngår kan være motstridende slik at gammel mening blir ført over til ny mening og således oppstår noe syntetisk. Jeg vil peke på at det innledende eksempelet om Tina, viser nettopp det syntetiske i blandingen av nytt og gammelt, rimelig og dyrt. Tina har valgt å male og ivareta den gamle kjøkkeninnredningen, samtidig som hun har gitt den eksklusive kaffemaskin en sentral og iøynefallende plassering. Slike tendenser gir hjemmet økt *symbolverdi*, gjennom at hjemmet ”snakker” mer en tidligere (jf. Gullestad, 2000).

Oppsummering

Solheim skriver: ”Kvinnen er familien.” I forlengelse av dette er hun også hjem. Verdier og normer relatert til hjemmet har således sterke moralske konnotasjoner. Her har jeg tatt for meg det kulturelle møtet mellom den spanske konteksten de norske familiene har valgt å plassere seg i, og deres representasjoner av hjemmet. Gjennom å vise at grensene skapes og gjøres eksplitt i ulike sammenhenger, har jeg poengtert at dette særlig kommer til uttrykk som inklusjon og eksklusjon gjennom materialbruken og rominndelingen i hjemmet.

Jeg har vist at kjøkkenet er den fremste rituelle scene i hjemmet, noe jeg mener blir mer eksplisitt for norske familier i Spania, nettopp fordi de befinner seg i møtet med en annen kultur. Kjøkkenet skiller seg således klars ut som ulikt fra det spanske alternativet. Kjøkkenet er det fremste symbolet på identitet. Dette kommer til syne på ulike måter, gjennom utforming, bruk, lukter og smaker. Kjøkkenet nevnes som viktig både i parforholdet og familielivet. Jeg har også poengtert at kjøkkenet er et viktig sosialt rom, ved å være et rom der ulike aktiviteter lar seg forene og på den måten bidra til at sosiale relasjoner blir mindre formelle i informantenes hjem i Spania. Et spørsmål som melder seg i denne forbindelse er om stuen fortsatt er den fremste kulturelle hovedscene for familiene i Spania? Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 7.

I kapittel 5 vil jeg ta for meg problemstillingen om hva det er som gjør et hjem til et hjem, og ikke bare en bolig. Her har jeg vist at det er delte meninger om nettopp dette. Roar mener at deres ting gjør huset til deres hjem, mens Gro understreker at et hjem også erfares sanselig gjennom materialvalg, noe som utgjør *a posteriori* erkjennelse. Forskjellene kan forstås som et uttrykk for personlig identitet for kvinnen, mens mannen opplever at kvinnen er hjemmet (jf. Solheim, 1998).

Den påfølgende teksten må i lys av dette, leses som strategisk ut fra familienes forestilling om hvordan hjemmet skal forene deres representasjoner som har både moralske, emosjonelle og materielle konnotasjoner.

Kapittel 5: Å skape et hjem

Her vil jeg ta for meg betydningen av biografiske objekter som kilde til kognitive representasjoner. På denne måten vil jeg vise at biografiske objekter i vesentlig grad bidrar til å skape en følelse av hjem, ved å forene familienes ide om sted og sosial samhörighet, gjennom representasjoner som både har materielle, spirituelle, emosjonelle og moralske konnotasjoner (jf. Gullestad, 2001).

Et lite stykke Hallingdal i Spania

Å, vesle Kari vår, så lita som hu går,
Hu lokka ein kar ifrå Hallingdal
Med sale og med hest
og med sylvknappa vest,
med gullstava hår og med sprotabelte på.
Å teleguten visste sitt eige beste,
Kaupte seg ei drift med fe og med heste.
Føre kom Kari lullands og lokkands,
Etter kom teleguten diltands
og hoppands
på silkesokka.

Gro sang denne for meg og sa: ”Farmor brukte å synge denne visa for meg. Hun sa alltid at jeg måtte finne meg en kar fra Hallingdal. Det er jo komisk at det ble til at jeg gjorde akkurat det. Kan du se for deg Roar komme diltans og hoppands på silkesokka?”.

”En kiste med gull”

Kista ble nevnt ganske tidlig i mitt bekjentskap med familien. Først gang var en av mange sene kvelder med vin og tapas rundt salongbordet i peisestua oppe hos dem. Gro hadde fortalt om et storslått selskap de hadde holdt i forbindelse med Roars femtiårsdag. Etter hvert sa hun: ”Roar, kan ikke du finne frem den avisa, du vet?” Han spurte hvor den var, og hun svarte ”Den ligger vel i kista den, gjør den ikke det da?” Roar stod på gulvet rett ved kista. Han gikk litt frem og tilbake, men det skjedde ikke noe mer. Jeg tolket det dit at det var for sent på kvelden og at det ble for mye styr for han å finne den frem. Uker senere hadde de funnet frem avisen og lagt den slik at jeg skulle få se den. ”Har du sett avisa?” spurte hun meg en dag. Jeg så forskrekket på hovedoppslaget og utbrøt ”Det er jo Roar!” Ved nærmere ettersyn så jeg at alt handlet om Roar i forskjellige sammenhenger og livsfaser. Det viste seg at de hadde laget en avis i forbindelse med Roars femtiårsdag. Jeg lo litt sammen med Gro, som så ut som hun frydet seg over å ha lyktes med spøken.

Den rosemalte kista står i peisestua. Man ser den med en gang man kommer inn hovedinngangen til huset. Stua er ikke kvadratisk men femkantet. Inngangspartiet består av en dobbel dør av tre. Døren skjærer av hjørnet slik at rommet blir femkantet. Når man åpner

døren ser man rett på kista som står langs ved veggen, mellom døren inn til spisestua og døren inn til biblioteket. Dersom man kan tenke seg at man fjernet alle veggene som fungerer som romdelere, så står kista midt i rommet. Kommer man fra den delen av huset der kjøkkenet, bad og soverommene ligger, ser man rett frem på kista. Den er også fokuspunkt når man sitter i salongen. Den mørkbrune skinn -salongen er plassert i det ene hjørnet av stua og danner en L-form. På den okergule veggen over kista henger et stort rundt speil med gullfarget ramme, formet som en sol. Det er dominerende og iøynefallende og bidrar til å trekke oppmerksomheten mot kista.

Vi hadde bodd i huset en stund før jeg spurte Gro direkte om den rosemalte kista i stua. I mitt stille sinn hadde jeg antatt at den kom fra gården til Roar. Da jeg spurte Gro om akkurat dette, sa hun: ”Nei, nei, nei. Den er min. Den har vært farmor sin.” Gro fortalte at kista hadde stått i farmorens leilighet på Majorstuen, og at hun hadde arvet den etter at faren døde.

En ettermiddag jeg var oppe hos dem, overhørte jeg barna mens de lekte sjørøvere. Minstegutten stod oppå den rosemalte kista og ropte ”Jeg har en kiste med gull!” Oi! En hel kiste med gull, sa jeg og smilte. Femåringen så alvorlig på meg og sa ”Det er faktisk det! Det er ei kiste med gull!” Jeg gikk inn på kjøkkenet der Gro stod og lagde mat. Jeg fortalte henne det som akkurat hadde skjedd, og hun sa ”Det er i grunnen ikke var så rart, fordi vi bruker å kalle den ’kista med gull.’”

Nå fortalte hun at kista var full av ting som farmora hadde samlet oppgjennom tidene, og at hun hadde mange minner til kista fra da hun var lita og besøkte farmora. Hun sa: ”Det var bare farmor som hadde lov til å åpne kista, og hver gang hun gjorde det, åpnet det seg en hel eventyrverden for oss, innhylla i lukten av møllkuler. Farmor var veldig overtroisk og hun elsket å fortelle historier om det overnaturlige.” Historiene var mystiske, skumle og spennende. ”Kista var i utgangspunktet farfars, han kom fra Hallingdal. Farmor overtok den da de giftet seg. Farmor elsket farfars bakgrunn og bonderomantikken. Hun gjorde tingene i kista om til en gullskatt.”

Etter hvert ble ting fra begges familie lagt oppi, blant annet biblene til familiemedlemmene, brev og postkort fra slekt og venner, brudepynten til farmoren, og dåpskjolen til Gros far. Hun minnes hvordan farmoren tok frem postkort som hennes kusine hadde sendt fra Kina i forbindelse med misjonsarbeid der.

”Farmor likte å fortelle historier om de tingene hun tok frem, mens vi unger satt og hørte på. Av og til leste hun opp reisebrev, men helst fortalte hun mystiske historier

om det overnaturlige. Hun var veldig overtroisk og det var bestandig veldig spennende for oss når hun åpnet kista,” forklarer Gro.

”Det er liksom det jeg har arva etter faren min, oppi den kista.” Hun forklarte at farmoren hadde samlet på nesten alt han hadde laget som guttunge. ”Når søstrene mine er på besøk, hender det at vi tar et dykk i kista og mimrer om gamle dager.” Det var Gros farfar som lot henne overta kista etter at faren døde. Han mente hun var den av de tre søstrene som hadde nærest forhold til kista. Gro er opptatt av hva som hører til i kista og hva som ikke har noe der å gjøre. Hun sier at hun en dag skal rydde i kista, slik at det blir plass til deres liv i den, også. Hun tilføyer at selv om hun liker aldri så godt å sitte med farfarens gamle jobbpapirer i hendene, så må hun bare innse at det blir for fjernt for guttene, som igjen skal arve kista etter henne.

Det er fortsatt slik at ingen har lov til å åpne kista dersom det ikke er noe helt spesielt, forteller hun. Roar, mannen hennes, har gjemt nøkkelen et sted høyt oppe i reolen på spisestuen, slik at guttene ikke får tak i den. Etersom låsen er ødelagt, er den vanskelig å få opp, og derfor er det bare Roar som kan låse den opp nå.

Gro sier:

Farfar bodde sammen med pappa og kona hans i mange år, og hun kona var veldig opptatt av hva som var i den kista. Hun fikk aldri lov til å åpne den, men en dag da farfar ikke var hjemme, så hadde hun tydeligvis funnet nøkkelen og åpnet. Det var helligbråte, og det viste nok hun også, men jeg tror hun ville se om det var noe verdigfullt eller hva det var. På en eller annen måte må lokket ha smekket fort igjen. Det er nemlig viktig at man drar kista litt ut fra veggen før man åpner den. Lokket er såpass tungt at det må ha ramla hardt ned mens låsen stod oppe. Etter det har det nesten vært umulig å få den kista opp. Sånn er det.

Gro fortalte ofte om ting som hun hadde etter sin far og sin farmor når vi satt oppe i stua deres og pratet på kveldene. Jeg var aldri til stede mens kista ble åpnet, men jeg fikk etter hvert se flere av gjenstandene som hørte til oppi kista. Det kunne gå noen dager etter at hun først fortalte meg om en gjenstand før hun kom med den og viste den frem. Dette skjedde også etter at hun en kveld hadde fortalt meg om en liten skje av tre som hennes far hadde spikket i

Nordmarka som liten gutt. ”Det er sånn som farmor tok vare på. Han var ikke mer enn åtte år da han spikket den skjea. Jeg har den fortsatt. Den ligger i kista.”

Senere da hun viste meg skjeen, ble jeg overrasket over hvor liten den var. Den var som en liten teskje. Hun tok den ut av en hvit, liten pappeske med litt bomull i. På siden av esken var det skrevet ”Hansemann” med sirlige bokstaver. Hun rakte meg skjeen slik at jeg skulle holde den. Den følte skjør og grov på samme tid. Jeg gav den til bake. Hun så nøye på den igjen, før hun la den tilbake ned i esken.

En dag vi satt ute i solen kom Gro med farmorens kokebok. I boken var det skrevet en liten hilsen fra giveren, der det blant annet stod at de fra nå av, gledet seg til å komme på besøk. Gro viste meg en oppskrift hun hadde funnet i boken som farmoren hadde klippet ut fra et ukeblad. ”Hansemanns bursdagskake” stod det skrevet. ”Se her! Dette er sånn hun har klippet ut og samla på. Det er så rart å plutselig finne sånne ting. Faren min het Hans, men hun brukte å kalle han for Hansemann.” Gro lot meg lese oppskriften før hun la den tilbake der hun hadde funnet den. Det var slående hvor lite fristende kakenoppskriften fremstod etter femti år. Hun leste opp noen sitat fra boken, om renhold av hjemmet, personlig hygiene og tilberedning og oppbevaring av mat. Boken var fra begynnelsen av nitten hundre tallet og var gitt til farmoren som gave da hun skulle stifte eget hjem. Vi kommenterte at det hun leste var hverdagsnormer og problemstillinger som skildret en verden, ufattelig fjern den vi lever i, i dag. Gro sa: ”Fortsatt dukker det opp nye spennende skatter som forteller en historie. På en måte lever mine forfedre i kista, i den forstand at de fortsatt forteller meg nye ting om seg selv.”

Kistas innhold bidrar slik sett til en fortsatt dynamisk relasjon. Dette skjer fordi den aktuelle livssituasjonen til en hver tid utgjør rammeverket for vår persepsjon av det vi opplever. De Certeau (1988) argumenterer i *The Practise of Everyday Life* for at vårt handlingsmønster som konsumenter, kan sammenliknes med det å lese en tekst. Han sier at teksten er fast, på samme måte som en plass er fast. Derimot er det individuelt hvordan vi forstår og tilegner oss en tekst og hva vi bruker den til. Vi konsumerer ut fra premisser som er gitt av situasjonskonteksten varen skal inn i. Dette, sier han, er ikke fast. Det skifter hele tiden, akkurat som tiden.

Min kunnskap om kista samlet seg opp som små drypp i ulike sammenhenger, før jeg en dag skjønnte at den stod for noe langt mer enn seg selv. Dette åpnet en flom av informasjon som tidvis kan synes som særegent for hun som eier kista, men som i sum bidrar til å skape et

svært nyansert bilde av hvilke mekanismer som er virksomme i det et objekt, gjenstand eller ting tilskrives sentimentale verdier og gjøres til symbol av fundamental signifikans i folks liv.

Jeg vil nevne at Gro har et spesielt nært og emosjonelt forhold til sin avdøde far. Dette kommer til uttrykk gjennom at hun ofte refererer til han og forteller om han i ulike sammenhenger. Hun uttrykker et sterkt savn og lengsel i forhold til at hun ikke hadde hatt nok tid sammen med han før han døde, særlig er dette forsterket fordi han dro fra moren og de tre døtrene da Gro var ni år gammel. Det kan synes som om dette forholdet bearbeides gjennom minnene hun har tilgang til gjennom kista. I tillegg har hun to adopterte gutter noe som også bidrar til at kista representerer et ytterpunktet i denne sammenheng. Disse faktorene medvirker til å kaste lys over karaktertrekk som er vesentlige ved biografiske objekter på en mer eksplisitt måte enn det som ellers er representativt i mitt materiale.

Biografiske objekter blir gamle og preges av tid og eierens bruk. De forankrer eieren til konkret tid og rom.”The biographical object imposes itself as the witness of the fundamental unity of its user, his or her everyday experience made into a thing” (Violette Morin i Hoskins, 2006: 78).

Manifestering av biografi

Nedenfor vil jeg ta for meg hvordan kista må forstås som det Latour omtaler som *aktant* (2005). Dette innebærer at kistas representasjoner påvirker familiens atferd. Objekter kan således inspirere og motivere til handling. Poenget her er ikke at objektet i seg selv kan handle, det er heller ikke å forstå som en egenskap ved objektet, men egenskaper som tilføres objekter som et resultat av vår menneskelige evne til å skape kultur. På bakgrunn av dette mener jeg det er hensiktsmessig å inkludere ikke- menneskelige aktører, eller *aktanter*, i forståelsen av hvordan vi orienterer oss i verden.

Alfred Gell (1998) skriver i boken “Art and Agency:

The ‘active’ centred approach to art is inherently more anthropological than the alternative semiotic approach because it is preoccupied with the practical mediatory role of art objects in the social process, rather than with the interpretation of objects ‘as if’ they were text (1998:6).

Hans syn er at dersom objektet (indeks) forårsaker partikulære kognitive operasjoner, så er det en utøvelse som kan betegnes som *agency* (1998:13). I dette ligger det at en gjenstand som på noe måte berører oss kognitivt kan forsås som å ha en *kraft*, uavhengig av gjenstandens opprinnelige formål. Denne måten å se en gjenstand på har paralleller til Mauss (1973) beskrivelse av tingens *hau*(ånd).¹⁴

I denne sammenheng er det nyttig å bruke *kraften* som et stikkord for å forstå hvordan objekter i våre hjem bidrar til å strukturere våre liv og skape trygghet og tilhørighet. Bare fordi vi erfaringsmessig vet at røyk følger av ild, betyr ikke det at det alltid er sånn, poengterer Gell (1998). Indeks refererer til en kognitiv virkelighet, ikke en positivistisk virkelighet (ibid). *Agency* må i denne forstand forstås som handlekraft på den måten at det påvirker våre sanser, emosjoner og tanker. Nedenfor vil jeg diskutere hvordan kistas verdi bidrar til å motivere til handlemønstre med paralleller til de vi kjenner fra *kula handelen*.

Sirkulering i tid og rom

Kista har sosiologiske implikasjoner som viser hvor man kommer fra sosialt og kulturelt gjennom generasjoner. Den har således også moralske konnotasjoner gjennom at tradisjoner vedlikeholdes, åndelige bånd knyttes og gjenskapes over generasjoner. Det følger regulerte forpliktelser med å være eier av kista, man må blant annet ha tillit som verdig overtaker gjennom å vise genuin interesse for den og dens representasjoner. Men mer vesentlig er det at man må distribuere dens verdier videre ved å fortelle dens historier og gjenskape stemninger.

Å eie kista kan slik sees som en ære, der man har vist seg verdig og pålitelig gjennom å utøve respekt for kistas verdier. Den som eier kista vil også kunne knytte sitt navn og sin historie til den, og på den måten leve videre. På et vis kan man forestille seg at kista fristiller eierne fra tid og rom, i den forstand at kistas representasjoner gjør det mulig å leve videre i ånden. Slik har kista klare paralleller til *kula handelen*.

---

¹⁴Mauss stiller spørsmålet ”Hvilken kraft ligger i tingen man gir som får mottakeren til å gi noe tilbake?” Han finner at ting er besjelet. En giver vil gjennom å gi noe til noen, besjele tingen og derfor også gi noe av seg selv. En mottaker tar derfor i mot giverens åndelige vesen (*hau*) (1973).

Kula handelen er beskrevet av Mauss (1995) fra området rundt Troberianderøyene, og er et maritimt utvekslingsrituale som foregår mellom ulike grupper og stammer i dette området. Kula handelen innebærer en rekke gjenstander, fester, ritualer og tjenester som alt inngår i en evig utveksling, i tid og rom. De gjeveste gjenstandene i kula handelen er vakkert utskårede armbånd av skjell og halskjeder av perlemor.

Gjenstandene skal ikke beholdes for lenge av den enkelte, men fortrinnsvis til neste kula handel som vil finne sted året etter. I løpet av denne tiden har alle i landsbyen fått ta del i den heder og ære som har blitt vist deres høvding ved at han er eier av kula skjell. Skjellene blir beundret og kjælt med, de blir ved sjeldne rituelle anledninger også båret.

Dette ser jeg som en parallell til hvordan Gro, med jevne mellomrom hentet frem gjenstander fra kista, som da hun lot meg holden den lille skjeen hennes far spikket som guttunge. Den hadde hun pratet om i ulike sammenhenger, og gjennom å vise den frem kunne vi fortsette å prate om den, men på en "innvidd" måte.

Det er som vist ovenfor, visse paralleller i sirkuleringen av kista og sirkuleringen av skjellene, gjennom at partnere i kula sirkler vurderes kontinuerlig i form av pålitelighet, fordi det gjelder å holde sirkelen i live. Ved at Gros barn er arvtagere av kista, vil det også bety at kista, i likhet med skjellene sirkuleres blant partnere som kun kjenner hverandre gjennom navn og aldri har møtt hverandre ansikt til ansikt.

I likhet med kista ansees skjellene som å ha personlighet, historie og ikke minst er de biografiske. Den som er eier kula skjellene kan gi dem sitt eget navn. Han er forpliktet til å distribuere alle gjenstandene han har akkumulert i kraft av kula skjellene videre til sine undersåtter. Ervervelse av kula – skjell er en stor ære, men som Anette B. Weiner (1987) viser, handler dette i betydelig grad også om berømmelse. Det er i tråd med denne erkjennelsen, et utvekslingsritual som gjennomføres for å sikre sitt navn rykte over store områder.

Just as a man gains his renown through the circulation of his name with particular shells, so too, as the shells continue to move from one partner to another, they likewise gain value from their association with particular men (1987:144).

Hvordan styrke sirkelen

Åpningen av kista kan sees som et ritual for å minnes og hylle Gros forfedre. Like mye er dette et ritual som forsterker familiebånd i dag, gjennom at man tar del i den samme historien. Ved å videreføre fortellinger og gjenskape stemningen fra sin barndom, ønsker Gro at hennes adopterte gutter skal utvikle et spesielt og nært forhold til kista. På den måten ønsker hun også at de skal ha en opplevelse av familiebånd og kulturell tilhørighet. Dette er spesielt viktig for Gro, da hun er opptatt av at hennes barn mangler disse fundamentale verdiene som en konsekvens av at de er adopterte. Kista kan således sees i relasjon til prosessen med *kinning* (Howell, 2003),¹⁵ også fordi det faktum at begge hennes barn er adopterte utgjør en risiko i relasjon til kistas sirkulering. Kopytoff (2003) gjør et poeng ut av at biografiske objekters verdi nettopp ligger i at sirkulasjonen av objektet ikke blir brutt. Gjennom sirkulasjon, ivaretas kista som verdifull og unik, derfor gjelder det å bearbeide, motivere og legge forholdene til rette for at andres interesse for kista ivaretas og opprettholdes. Gro anvender ulike strategier for å styrke ”utvekslingsbanen.” En av disse er bruken av metaforer.

Når kista refereres til som en gullskatt, bidrar dette til å forme barnas persepsjon av kista. Metaforen er typisk i sammenheng med myter og eventyr barn presenteres for som en del av sosialiseringen. Gjennom bruken av en slik metafor vil barna også kunne ha assosiasjoner til helter i eventyrene. Lakoff og Johnson (2003) argumenterer for at metaforer vi benytter i hverdagen er med på å styre måten vi tenker om ting. Kista vil, sett ut fra dette, fremstå som noe man kjemper for, verner om og noe som bidrar til rikdom. Gjennom å bli omtalt som en gullskatt kommuniseres dens verdi på et underbevisst nivå slik at styrken i budskapet blir særlig sterk, på lik linje med at rituelle symboler som brukes på en subtil måte er særlig kraftfulle, fordi de sniker seg inn i vår bevissthet uten at vi tenker over det (Connerton, 1992).

Det er også interessant å se dette i lys av Geertz begrep ”deep play” og ”shallow play” som han utviklet etter å ha studert balinesiske hanekamper (1973). Han fant at hanekamper dypest sett var en simulering av balinesernes sosiale verden. Hanekampen må forstås som en sosial modell for balineserne. Det er derfor ikke beløpet folk spilte med som avgjorde om det

---

¹⁵ Kinning er et begrep som omhandler prosessen med å etablere familiebånd og tilhørighet i relasjoner der det ikke er slektskap gjennom blod.

var ”deep play”, men statusen til eieren av hanen og slektningene fra eierens patriline som støttet ham økonomisk. Disse legger sin ære, status og identitet i hanen. Geertz sammenlikner det med et teaterstykke og sier at hanekampen bare er virkelig for hanene. Derfor mener Geertz at hanekampen er fortolkende, og at det egentlig er balinesernes fortelling til seg selv, om seg selv. For Gro er dette ”deep play”, fordi det for henne ligger ære, status og identitet i kista, og i å kunne føre den videre. Den har ingen reel virkning på hennes sosiale identitet eller status, men den er hennes fortelling til seg selv om seg selv.

Gjenytelse

Historiene i kista er delvis samlet som tekstbaserte fortellinger. Gjennom tekster, notiser, foto og bøker, samlet av farmoren, føler Gro at forfedrene fortsatt kan fortelle om seg og sine liv. Hun tolker historien, og betegner dette som skatter, nettopp fordi det knytter henne nærmere sine avdøde slektninger. Kista, og gjenstandene oppi kista, kan bare være minne i den grad det finnes noe de kan minne om. Dette påvirker og motiverer Gro til å videreføre sin kulturelle arv. Gjenytelse ligger derfor ikke bare i *resiprositet* slik vi kjenner det fra utveksling av *ting*, men også i gjenfortellinger av historiene (jf. Weiner, 1985).

Fortellingene, forventningene og mystikken som Gro gjenskaper for sine barn, er strategier hun reproducerer for å sikre at kista blir videreført. Fortellingene er basert på Gros minne om fortellinger hennes farmor fortalte da hun selv var liten, men også hennes egne assosiasjon og følelser knyttet til gjenstandene oppi kista. Slik kan kista sies å fungere som et mentalt landskap (Ingold, 2000), der minnet er lagret i gjenstandene som brukes i fortellingene. Dette er sammenlignbart med måten skriftløse samfunn bruker landskapsmarkører for å rekonstruere myter og historier. Fortellinger knyttes opp mot ulike formasjoner i landskapet. Fortelleren er nødvendigvis ikke god til å gjengi tradisjonelle historier spontant eller på kommando, men hukommelsen aktiveres ved at man passerer steder der landskapsformasjoner symboliserer noe, eller noe har funnet sted der. Slike myter og sagn er ofte fylt av følelser, og blir derfor sannsynligvis gjenkaldt uavhengig av andres tilstedeværelse (Tuzin, 1997). Kista trigger hennes minne gjennom sin form, bruk, lukt og plassering i rommet.

Arven sikres

Sanselige erfaringer som forventninger, spenning og lukt viser at kista har karakteristiske trekk som rituellet objekt, der selve åpningen i seg selv er å betrakte som et rituale.

”Åpningsseremonien” samler deltagerne rundt kista, skape forventninger og forberede deltagerne på det som skal skje. Historiene og mytene som fortelles gir kista et tilnærmet religiøst aspekt, som medfører sosiale, kulturelle og personlig bevisstgjøring. Deltagerne i ritualet blir på denne måten påminnet sin tilhørighet i fellesskapet.

Det kognitive minnet aktiveres gjennom luktopplevelser, spenning og mystikk som alle er særlige sensuelle opplevelser knyttet til kista når den åpnes (jf. Connerton, 1992). Disse er knyttet til våre emosjoner og kan aktiviseres uten at det forutsettes en partikulær kontekst. Slik er lukt som symbol spesielt kraftfullt, særlig fordi lukt gjør oss i stand til å gjenoppleve stemninger og atmosfærer. Lukten av møllkuler bidrar også til å aktivisere Gros personlige minne. På denne måten bevisstgjøres hun sin sosiale og kulturelle tilhørighet på en direkte, nær og sansbar måte som bringer det fjerne til live her og nå, gjennom kroppsliggjorte prosesser. Av alle symboler og tegn er lukt spesielt kraftfullt i relasjon til minnet. Dette gjelder særlig fordi lukterfaringer ikke glemmes på samme måter som andre sanselige erfaringer. Luktesansen vår er utviklet slik at når vi først har blitt eksponert for en lukt, vil vi være i stand til å gjenkjenne lukten i senere anledninger (Døving, 2004), og på den måten reaktivere ellers utilgjengelige minner fra fortiden.

Rune Flikke (1991) har omhandlet lukt som symbol i rituell sammenheng. Han viser til at lukt og betydningen av lukterfaringer i relasjon til hendelser eller i rituelle kontekster generelt, ikke er viet stor oppmerksomhet i antropologien. Dette sier han, kan ha sammenheng med at luktopplevelser er flyktige i sin karakter og har status som sanselig på en ontologisk måte. Lukterfaringer er uansett hyppig brukt som ingrediens i ritualer og må derfor behandles som et ”symbol par excellence” (ibid).

Flikke påpeker at lukt er sensibelt og transparent. Lukt får sin mening som tegn i relasjon til en kontekst i den fysiske verden. Som tegn vil lukt i en rituell kontekst bidra til å lede vår oppmerksomhet mot kilden og skape forventninger til det som er i fred med å skje. I det kisten åpnes, stiger lukten av møllkuler opp og reaktivere minnet om barndomsopplevelsene og besøkene hos farmoren. Lukten av møllkuler bidra til å skjerpe fokus og skape forventninger på en enhetlig måte. Dette til tross for at det ikke er møllkulene det assosieres til, men til dens prototyp, altså stemningen fra barndommen, familiebånd og tilhørighet.

Flikke viser til at lukt bidrar til å etablere et bånd mellom deltakerne i ritualen, og å reaktivere et emosjonelt bånd til de avdøde.

Plasseringen av kista hjemme hos Gro tilsvarer plasseringen den hadde i stua hos farmoren, har Gro fortalt. ”Da stod sofaen også sånn i et hjørne og kista langs med veggen sånn, i forhold til sofaen.” Det var jeg som spurte hvor den hadde stått hos farmoren. Gro virket litt forbauset da hun tenkte over hvor likt hun hadde møblert stua. Hun sa at det var rart at hun ikke hadde tenkt på det før.

Vaneminne (Connerton, 1992) er inkorporerte ferdigheter som ikke nødvendigvis er enkle å redegjøre for. Dette er handlinger vi gjør automatisk, uten å tenke over hvordan og hvorfor. Kistas plassering i stua har signifikans på et analytisk nivå fordi den er et eksempel på hvordan inngrupperinger av gjenstander og interaksjon med rommet er kulturelle mønstre vi gjenspeiler mer eller mindre bevisst. Kistas selvfølgelige og sentrale plassering viser nettopp dette. Det er som *aktant* (Latour, 2005) kistas plassering er selvfølgelig, det er også som *aktant* kista kan sies å bidra til å forme familiens *habitus* (Bourdieu, 2004), ved at den representerer sentrale moralske verdier i form av familie, slekt og slektens gang. I tråd med Marcell Mauss kan den faktisk sies å være familie.

Marcell Mauss (1995) viser hvordan ting historisk har blitt behandlet og ansett som familie.

Opprinnelig hadde ting selv en personlighet og en moral. Tingene er ikke de døde og trege tingene som Justinians og våre rettsprinsipper gjør dem til. Fremfor alt er de en del av familien. Den romerske *Familia* innebærer *res* (ting) og ikke bare personer. (...) Videre trenger ikke *res* opprinnelig å ha vært den rå fysiske gjenstanden, det enkle og passive transaksjonsobjektet som det har blitt. Det synes som om den beste etymologien er den som sammenligner ordet med sanskritordet *rab*, *ratih*, altså gave, presang, fin gjenstand (1995:148).

Familien kan til en viss grad sees som å interagere med forfedrene ved å bevege seg rundt kista, sitter på den, legge fra seg ting på den, leker på den og leker med den. De snakker om dem direkte og indirekte gjennom kista. Kista er en aktiv del av familiens daglige liv, selv når den ikke er i direkte fokus. Dette gir Gro en følelse av tilhørighet, hjem og kontinuitet, i et hus der hun ellers opplever de materielle ulikhetene som uforenelige med sin egen oppfattelse av hvordan et hjem helst skal være. Hun peker i sammenheng med dette på kista som det mest

norske i sitt hjem. Delvis fordi den er en relikvie og delvis fordi den er et artefakt. Således har kista en ubetalelig affeksjonsverdi. Som relikvie viser den til rester av de livene hennes forfedre har levd og de prosessene som har funnet sted. Anette B. Weiner skriver i artikkelen "Inalienable Wealth" (1985)

The object acts as a vehicle for bringing past time into the present, so that the histories of ancestors, titles or mythological events become an intimate part of a person's present identity. [...] To be able to keep certain objects that document these connections attest to one's power to hold oneself or one's group intact. [...] In linking persons with things, the things becomes more than their own materiality, for the things themselves stand as the means through which individual morality is transcended, ensuring some measure of the person's or group's immortality. (1985:210ff)

Weiner poengterer at visuelle substitutter er viktige i denne form for rikdom, da den står for helheten i en persons sosiale historie.

Fra mikro til makro

Restriksjonene rundt kistas åpning er særlig betydningsfulle i rituell sammenheng. Gro har poengtert at det bare er Roar som kan låse opp kista, fordi låsen er ødelagt og derfor vanskelig å få opp. Her vil jeg påpeke at når forklaringen blir gitt ut fra en tanke om nødvendighet, så er det grunn til å analysere denne påstanden nærmere. Det er strengt talt ikke slik at Gro ikke er i stand til å åpne kista, ettersom det faktisk er mulig for Roar. På grunn av den rituelle posisjonen kista har, mener jeg denne symbolikkens signifikans ikke må overses, nettopp fordi kista rommer "liv" og spiren til kontinuitet. Det kan være interessant er det å forstå kista som et *nøkkelsymbol* for familien (Ortner, 1973). I forlengelsen av dette vil jeg påpeke at mannen er blitt satt til å beskytte "kvinnens univers og intime hemmeligheter" der det å ta seg inn ulovlig blir ansett som helligbrøde. Dette er i tråd med Bourdieus beskrivelse av det kabylske hjemmet (2005:63). Slik må kista forstås som en representasjon av selve hjemmet.

Bourdieu (2005) skriver i artikkelen "Huset eller den omvendte verden" at [H]uset er et mikrokosmos, der er organisert ifølge de samme motsetningsforhold og homeologier, som styrer universet i dets helhet." Han peker på at huset er i "overensstemmelse med en rekke innbyrdes overensstemmende motsetningsforhold." Noen av disse motsetningsforholdene er

mann - kvinne, der mannen representerer det offentlige og kvinnen det intime og hemmelige, dette sier han, står i samme motsetningsrelasjon som natur og kultur, eller ild og vann. I forlengelse av dette ser han også huset som landsbyen som er befolket av mennesker. Likeledes påpeker han at listen over riter som utføres i huset er uendelig lang, og bare tilsynelatende hemmelige, fordi de er ment å ”sikre både hjemmets og markens fruktbarhet.”

Gullestad (1992) argumenterer for at også det norske huset må kunne forstås som et mikrokosmos, til tross for at nordmenns hjem har et svært markert skille mellom private og offentlige sfærer. Hun sier:

[T]he Norwegian home can be analyzed as a microcosm in another and perhaps equally strong sense. It can be analyzed as an intentional effort to create a whole and complete microcosm within a marginal social field. The Norwegian home can thus be seen as a form of resistance to fragmentation and anomie, and as in most forms of resistance it also embodies that which is resisted (1992:83)

Mitt poeng er at kista og biografiske objekter generelt må forstås som gjenstander som bidrar til å skape et mikrokosmos i et hus som er bygget i en kulturell tradisjon som skiller seg fra deres opprinnelse. Det er på denne måten hjemmet besitter de emosjonelle, spirituelle, moralske og materielle konnotasjonene Gullestad peker på som essensielle for et norsk hjem (1992).

Oppsummering

Det som gjør objekter biografiske er at de blir valgt om og om igjen. De holdes således i sirkulasjon, og det er nettopp sirkuleringen som gir objektet dens verdi (Kopytoff, 2003). Slik er kista fra Hallingdal å forstå som parallell i sin karakteristikk med Kula skjell fra Melanesia. Kista representerer et *ytterpunkt*, men i kraft av å være et ytterpunkt bidrar den til å tydeliggjøre hvilke karakteristiske trekk et biologisk objekt kan ”ta opp i seg.” Kista er en måte å sikre seg ”evig liv og berømmelse” så fremt at utvekslingssirkelen ikke har svake ledd. I tillegg til å representere eieren fortelling om seg selv, til seg selv (Gertz, 1973), er kistas verdier verdifulle egenskaper som benyttes i prosessen med å *kinne* familiens adopterte barn og gi den tilhørighet. Ved at biografiske objekter symboliserer kontinuitet og således struktur i dagliglivet, må de forstås som avgjørende i prosessen med å gjøre et hus til et hjem og ikke

bare en bolig for familier i Spania. Et viktig poeng med kista og biografiske objekter generelt, er derfor at disse objektene bidrar til å skape et mikrokosmos i et hus som ikke er bygget i den kulturelle tradisjonen som er utgangspunktet for beboerne. Ut fra dette har jeg vist at mikrokosmos her primært formes gjennom gjenstander, deres plassering i hjemmet og bruken av gjenstandene i hverdagen. Denne type gjensander kan fortone seg som detaljer i et interiør på linje med Gunvors fargevalg på kjøkkenet, Solveigs duk på kjøkkenbordet eller være svært fremtredende som i tilfellet med kista til Gro eller Mias piano.

I neste kapittel viser jeg hvordan personlig og sosial identitet manifesteres på ulike vis i hjemmet, men at det allikevel er nyanser som viser trekk som er felles for det norske i hjemmene.

Kapittel 6: Det forankrede hjemmet

Jeg har vist hvordan familiene kommuniserer sin tilhørighet og kontinuitet gjennom sine ting som de har tatt med seg. I den påfølgende teksten viser jeg hvordan identitet manifesteres i tråd med den kulturelle arv hver enkelt er bærer av, samtidig som identitetskonstruksjon gjøres strategisk for å oppnå anerkjennelse av personlig identitet. Gjennom å presentere det forankrede hjemmet ønsker jeg å vise visse fellestrekk som er gjennomgående i mitt materiale, om hvordan identitet manifesteres i hjemmet. Dette til tross for at Arvid som er representert her, ikke kan sies å være representativ for mine informanter. Han skiller seg ut på flere punkter, både som praktiserende embetsmann, ny rik, singel og ikke minst som mann. Det er allikevel interessante trekk ved hans husprosjekt, levesett og visjoner som jeg mener har en generell valør.

Å bygge og bo i Spania

Arvid er en mann på 44 år fra Ålesund. Etter to havarerte ekteskap og fire barn, definerer seg selv som singel. Han har etablert en suksessfull bedrift som embetsmann i Spania.

Jeg møtte Arvid første gang på hans jobb. Etter å ha spurt meg om hva jeg gjorde i Spania, responderte han med å tilby seg å være informant. Arvid hører derfor ikke til et nettverket slik flere av mine andre informanter gjør, snarere ble han rekruttert som et resultat av tilfeldige omstendigheter.

Arvid bor i et villaområde, i enden av en bred gate med beplantet midtfelt. Naboene er sveitsere, spanjoler og tyskere. Alle har store hager og store hus. Selv har han nylig satt opp ny port etter å ha vært utsatt for fire innbrudd. Grinden er halv annen meter høy, hvitlakkert, mens porten består av tre hvite søyler på fire meter, med en lyskule på toppen av hver søyle. Hele eiendommen er synlig fra gaten.

Da jeg kom dit lurte jeg på om det bodde flere på eiendommen, men det viste seg at det ene huset var det han refererte til som *Caseta*.¹⁶ *Casetaen* var fortsatt under oppføring, og skulle være ferdigstilt i løpet av noen uker. Her ville han skape en triumf følelse med

---

¹⁶ Caseta er spansk for badehus. I denne sammenheng er det også et eksempel på et emisk uttrykk og sammenhengene det brukes i.

bassenget i midten. Bassenget er kvadratisk. Casetaen og garasjen henger sammen og danner en nittigraders vinkel. Hovedhuset og casetaen er bygget langs med bassenget. Garasjen er delvis under bakke nivå, mens den delen som er over bakken er bygget som boder ved kort enden av bassenget. I bodene oppbevarer han leker, rulleskøyter og utstyr til bassenget. Han har også stereoanlegg i en av de tre bodene.

Arvid går bort og skrur på anlegget. Fra høytalerne høres "Smooth operator" med Sade. Han forteller at han er spesielt musikk interessert, og da særlig i soul og hard- soul. Han peker inn i den ene boden og sier: "Nå er det bare en forsterker som står der, men det skal være surround anlegg her." Han viser til høytaler uttak i taket på casetaen. Jeg følger etter han inn i casetaen. Fasaden er i glass fra tak til gulv, dørene kan skyves helt tilbake slik at fasaden blir helt åpen. Mens vi står inne i rommet og ser ut, forklarer han meg at han vil ha persienner som henger i strimler ned fra taket foran vinduene. "Det vil bli et dekorativt element i seg selv," forklarer han.

I utgangspunktet hadde han hatt et ønske om å bygge denne delen av huset som en kopi av en hytte han eide i Norge. Hytten i Norge ble oppført etter en familietur de hadde hatt til Danmark. "Der hadde vi det kjempetrivelig til tross for dårlig vær. Da vi kom hjem, fant jeg en tomt og førte opp hytta i Norge. Hele hytta var hvit. Alt i hytta var hvitt. Det er jo upraktisk, men man maler istedenfor å vaske."

Han sier han er svært interessert i interiør og arkitektur, men at hans tidligere kone hadde stått for innredningen av deres hjem. Dette forklarer han ut fra at hun hadde slikt å gjøre. "Hun jobbet ikke, og hadde ingen utdannelse av betydning, men hun var veldig søt," sier han og gliser.

Som nevnt er altså alt i casetaen hvitt, med åpen fasade. Den er delt inn i fire rom i linje etter hverandre. Det er åpen løsning mellom rommene, der overgangen er markert med halvvegger. De to badene ligger innerst bak rommene. Casetaen skal bestå av to soverom, kjøkken og stue. Han forklarer at det hovedsakelig er feriegjester som skal bo der, men han har allerede prøvesovet, noe en feltseng i hjørnet av det innerste rommet også tyder på.

Inne på badet har flisene kommet opp. De er rustikke i stilen, ca 10x10 cm og lyse i fargen. Han forklarer at han nylig har gått bort fra å kopiere hytten han hadde i Norge, og at han heller vil ha en romersk /rustikk stil på badene. Han refererer til Pompeii for å beskrive mer nøyaktig hvordan badene skal bli. Når jeg spør han, forklarer at han får sin inspirasjon på reiser og av andre hjem han har vært i.

På gulvet utenfor det ene vinduet, står en ruvende maskin. Han peker og forklarer at den er den største og kraftigste støvsugeren man får på markedet. Den er på 3700 W. "Det er

gøy når redskapen er så bra.” Han bruker den for å støvsuge rundt bassenget. Maskinen har håndtak og kan dyttes rundt som en vogn.

På gulvet inne har han montert en bilbane på ca 6-8 meter i omkrets. Vi går forbi den uten at den kommenteres. Før vi går ned trappen til kjelleren, peker han med hånden mot et lite område på baksiden av casetaen og sier at der har han tenkt å ha en hønsegård.

Nede i kjelleren er han i ferd med å bygge studio. Kjelleren i casetaen er foreløpig helt rå. Han viser meg at scenen skal være i enden av rommet, rett frem når men har gått trappen ned det han har forklart som stuen. Foreløpig står det bokser og kartonger stablet langs veggen. Han går tilbake og stiller seg ved trappen peker og sier: ”Her skal det være bar. Det skal være som en brun, engelsk pub og så skal jeg ha biblioteket mitt her nede.” Jeg spør om han har tenkt å lese her nede også. Da svarer han at det er ingen som sier at man må lese boken der man henter den.

Han viser meg en tappekran som han hadde hentet noen dager i forveien. ”Den har vært brukt,” han peker på noen flekker og sier ”men det er bare å pusse litt, så blir den like fin som ny.”

Fra kjelleren har han nødutgang gjennom garasjen. I garasjen står en Mercedes kabriolet parkert. Han har hyllesystem langs veggene. Hyllene er preget av orden og ting står pent stablet. Gamle kassetstativ henger på veggen, og en gammel veggreol av den mørke tunge sorten fra 70- tallet, står langs kortveggen. ”Den der stod inne i huset da jeg overtok det. Det er vanlig å kjøpe boligene helt eller delvis møblert i Spania.” Han forklarer at han antar at det er fordi det kan være vanskelig å transportere ting.

Det står en veteranbil ved inngangsporten, mens den tredje bilen er en hvit jeep med emblemer for praksisen hans på sidedørene. Han sier det er jeepen han vanligvis kjører, mens Mercedesen egner seg best på langturer.

I hovedhuset lukket det innestengt da vi kom inn. Han satte opp til lufting ved å åpne dørene på begge sidene av huset. Vi brukte hageinngangen og kom rett inn i spisestuen. Jeg spurte han om det var den inngangen han vanligvis brukte og til det svarte han ”Akkurat nå gjør jeg det.”

Rommet er ikke spesielt stort og føltes litt overmøblert. Midt på gulvet står spisebordet. Det har han kjøpt hos en antikkforhandler i Oslo. Han løfter litt på den hvite duken som ligger på og sier ”Bordet er av balintre, det er samme type tre som man lager fioliner av.” Jeg spurte hvorfor han hadde duk på, og han svarte: ”Duken er på for å beskytte bordet. Det er bare er en billigduk.”

Midt på bordet står det en blomsteroppsats med friske blomster. Langs den ene vegg står det et skap som han forteller han kjøpte på Ikea, mens han studerte. På den andre vegg står et annet skap. Jeg kjenner igjen stilen som et vanlig skap blant arbeiderklassen i Norge, på tretti tallet. Han forklarer at skapet stod på et loft et sted han bodde mens han studerte i Oslo, og at han hadde tatt med seg da han flyttet.. Han lakkerte det sort, og synes det ble ganske tøft. ”Mitt motto er at ting ikke skal byttes ut så lenge det fungerer.”

”Inne så det ikke ut da jeg kjøpte huset, og det er fortsatt mye som må gjøres, blant annet skal jeg skifte ut taket,” sier han mens han ser seg rundt. Han har valgt å ha glassfiberstrie på veggene, og forklarer det med at det er eksklusivt med glassfiberstrie i Spania. Han ville ha det fordi han vil kunne vaske veggene inne i huset. ”Det må være jo være rent,” sier han ettertrykkelig.

Han peker på et portrettbilde og sier: ”Det er mitt favorittbilde. Det er italiensk 1600-talls kunst.” Bildet fyller nesten ut den smale vegg den henger på. Det er plassert på en slik måte at det henger i spisestuen, men kan også sees i resten av stuen. Han sier han liker ting med historie.

Jeg spør han om han har arvet noen av møblene, og han svarer at det var ikke sånn i det hjemmet han vokste opp i. ”Vi hadde det ikke sånn. Jeg har en sølvvase, det har jeg, men jeg tror det er det eneste. Den står i skapet.” Han har forklart at han er første embetsmann i sin familie, og at hans foreldre hadde jobbet som håndverkere.

Arvid påpeker ved flere anledninger at han har ting på samme måte som han hadde det i Norge. Blant annet sier han at stuen er en kopi av stuen han hadde der. Stuen er vinkelformet, fra spisestuen ser man rett på skrivebordet som står plassert langs vegg i et hjørne. Skrivebordet er stort og tungt, i mørkt tre. Dette har han også kjøpt hos antikvitetsforhandler i Norge. Langs langveggen, foran peisen står en sort skinnsøfa. Peisen har han valgt å oppføre og han sier ” den er vel norsk.” Ved siden av peisen står tv’n. Den er på. Han bruker å koble av foran tv’n på kvelden, og dersom han ikke ser på sport så liker han å se på opplysningsprogrammer. Han forteller at han har ca seksti kanaler.

For enden av stua står et sortlakkert flygel. Vi går mot det og han sier ”Jeg prøver å spille de fleste instrumentene. Jeg liker instrumentene fordi de har sjel, og de gir deg noe.” Han en stor samling instrumenter i en slags vinterhage, utenfor stuen. Det er ulike gitarer, elektrisk og klassisk, bassgitarer, keyboard, forsterkere, blåse instrumenter og lignende. Han

forklarer at han helst ville ha vært musiker, men at han hadde hatt så gode karakterer på skolen at han kunne velge det han menet lønte seg mest.

Han viser meg mot hoveddøren og ut i hagen. I den lille entreen henger det et speil i barokk stil med gull ramme vis a vis døren. Under speilet er det et tilsvarende entrébord. På trappen utenfor døren har han to stoler og et bord. Etter at vi har gått ned en relativt bred og lang trapp og snur oss og ser mot inngangspartiet, sier ”Den stolen hadde jeg på soverommet der jeg bodde før, mens det bordet og den stolen brukte å stå på kjøkkenet.” Møblene er gamle og slitte, og virker på et vis overflødige.

Trappen opp til hoveddøren er flislagt med tradisjonelle spanske fliser. ”Jeg har tenkt å bytte ut trappen, fjerne flisene, og heller legge steinheller i trappen. Jeg syns ikke denne trappen er noe særlig.” Han ser på to elefantfigurer i keramikk som står på hver side av trappen, og sier. ”De skal egentlig ikke skal stå der. Det er sånn som har blitt stående etter forrige eier.”

Jeg spurte han om han ville si at han bodde i et Norsk hjem. Han svarte at man kan ikke bo slik som dette i Norge.

Det hadde vært helt vanvittig å legge slike resurser som det jeg har gjort i et uteområde. I Norge prioriterte jeg mye mer innendørs. Man kan ikke lenger snakke om norske hjem på en sånn måte, fordi mann blir påvirket utenifra hele tiden. Men jeg kan si deg hva som er typisk norsk: Det er å ha et stort salongbord foran sofaen, der man setter frem lassevis med kalorier når man får besøk. Det har ikke jeg hos meg.

Identitetskonstruksjon

Et særlig interessant aspekt med befaringen hos Arvid er at han utelukkende viser det som per definisjon refereres til *front stage* i hjemmet (Goffmann, 1992). Han viser frem casetaen hvor han skal innlosjere gjester og besøkende, uteområdet som også delvis sees fra utsiden av porten, stuene og entreen. Samtidig er dette de delene av hjemmet som i størst grad kan betraktes som maskuline, i det de kommuniserer sosial status mer eksplisitt enn andre deler av huset.

Måten han presenterte sitt hjem, gjennom utvalgte deler, er å forstå som *impression management* (Goffman, 1992). Dette viser i store trekk hvordan han liker å se seg selv og bli sett av andre. Det er også her hans identitet blir bekreftet av andre som troverdig, forutsatt at

den også synes moralsk forsvarlig. Dette mener jeg Arvid kan sies å etterstrebe gjennom å benytte gjenbruk, som for eksempel det gamle skapet han hadde flyttet med seg fra et loft i Oslo. Selv om dette partikulære skapet ikke er hentet fra hans barndomshjem, gir skapet allikevel en referanse til hans sosiale bakgrunn, det samme gjelder Ikea skapet fra studietiden. Disse er eksempler på biografiske objekter med paralleller til Mias piano eller Gros kiste, fordi de representerer objekter som forteller hans historie om han selv til han selv, i tillegg til at de representerer kontinuitet og bofasthet.

Arvid bruker aktivt symboler som viser sosial mobilitet som et resultat av egeninnsats. Spisebordet lagd av balintre, skrivebordet og det italienske kvinneportrettet fra 1600- tallet, er alle symboler på klasse mobilitet, heller enn identitet. Disse objektene skiller seg derfor fra objekter som Gros kiste, ved å være antikviteter som forteller en fortelling om han og hans selvrealisering, fremfor å være biografiske artefakter. Dette er objekter som forteller hans biografi, men kun som representanter for den endring han, i kraft av seg selv, har vært i stand til å utføre.

Arvids individualistiske uttalelser som skulle tilbakevise hans hjem som norsk, og dermed typisk, ser jeg som et resultat av hans nitidige arbeid for å få aksept for sin personlige identitet. Det å være typisk vil nødvendigvis bety det samme som å være gjennomsnittlig, noe som ikke sammenfaller med Arvids *presentation of self* (Goffman, 1992). Han poengterer at det å ha glassfiberstrie på veggene i huset er eksklusivt i Spania. I Spania er det vanligst å ha malte murvegger, og glassfiberstrie er nødvendigvis ikke lett å få tak i på det spanske markedet. Arvid begrunnet valget med at han ønsket å kunne vaske vegene inne, mens han i casetaen foretrakk å male.

Materialbruken i de spanske husene blir eksplisitt kommentert av Gro i sammenheng med å skape hygge og en følelse av kos. Murvegger og steingulv blir ansett som praktisk, men fremmed og kaldt. Gro uttrykker nettopp dette når hun sier at huset deres opplevdes som uferdig da de overtok det. Hun sier at det var fordi alle veggene var helt hvite, men et viktig aspekt i denne sammenheng er også at veggene er av mur. Selv om Arvid ikke uttaler seg eksplisitt om dette, viser hans handlinger at han ikke vil ha murvegger, men glassfiberstrie. Han har også valgt å ha parkett i stuen og et rødfarget vegg til vegg teppe i trappen opp til andre etasje. Dette viser at hjemmet erfares kroppslig, og at identitet i hjemmet også er knyttet til den sanselige erfaringen av materialitet.

Gro påpekte at det var viktig at hjemmet ikke skulle fremstå som ”subbete”, men gjenspeile at det er ordnede forhold og greit økonomisk. Å ha et rent hjem er å betrakte som et

estetisk hjem, fordi estetikk er en sanselig erfaring som vekker behag. ”Skjønnhet er et ’symbol på det moralske’, mens det opphøyde symboliserer moralloven og den aktelse den inngyter oss”, i følge Kant (Østerberg i Bourdieu, 1995).

I kontrast til i casetaen er det viktig for han at veggene i hovedhuset må kunne vaskes. Jeg mener dette er et interessant skille mellom det som defineres som inne og ute. I tråd med hva jeg har vist i kapittel 3, indikerer dette at hjemmet ikke *føles* rent dersom hjemmet ikke vaskes med vann. Mitt inntrykk er imidlertid at Arvid er mer opptatt av renslighet enn mange andre, noe også den industrielle støvsugeren han bruker rundt bassenget indikerer. Dette vil jeg påstå har paralleller til Gullestads funn (2001) blant husmødrene i drabantbyen utenfor Bergen, der hun viser at deres fokus på renslighet også har med klasses tilhørighet å gjøre. Hun forklarer det med at arbeiderklassen stadig opplever den lavere klassen som truende, og at det derfor blir viktigere for dem, enn for eksempel akademikere, å markere grenser mellom kategoriene. Som jeg vil diskutere nedenfor er nettopp klassereisen et viktig aspekt i Arvids tilfelle.

Arvids byggeprosjekter er således også et uttrykk for hans drømmer. Han har som nevnt tidligere, uttalt at han lager kopier av eller forsøker å gjenskape det han også hadde i Norge, være seg hytten eller stuen. Et poeng jeg gjerne vil dra frem i denne sammenheng er at det ikke hadde vært mulig for han å realisere seg selv dersom han ikke hadde kunnet gjøre aktive valg gjennom konsum og kjøpekraft. Gullestad skriver at ideen om å finne seg selv (her: realisere seg selv) sammen med betoning av det frie valg, krever forskjeller, et kulturelt mangfold (1996:227). Poenget er at det gjøres gjennom et utvalg av strategier, symboler, varer og relasjoner. Variasjonsmulighetene og utvalget blir stadig større og mer tilgjengelig i kraft av den teknologien vi har å orientere oss ut fra.

Konsum er et eget felt i antropologien og det er det mange måter å snakke om konsum og identitet på. Jeg har valgt å forholde meg til Bourdieu (1995) som mener at aktøren konsumerer i tråd med sin *habitus*. Konsum er her en funksjon ved habitus, som gjør individet i stand til å orientere seg kulturelt. Han forklarer altså aktøren som handlende innefor et abstrakt sosialt rom som bidrar til å legge føringer for våre valg. Han mener at individer som beveger seg langt utover sin gitte plass i det sosiale rom, vil møte ulikheter som er tilnærmet uforsonlige med aktørens egne referanserammer. Slik vil aktørene være handlende innenfor et gitt ”rom” og dermed lite tilbøyelige til å endre sine sosiale referanserammer i det lange løp.

Bourdieu's teori om habitus, ser menneskelig handling som et resultat av den sosialisering individet har internalisert og blitt eksponert for i løpet av sitt liv og virke, men det er også nødvendig å forstå mennesket som besitterer av noe eget og unikt.

I innledningen refererer jeg til Margaret Meads innsikt om dannelsen av personlighet som et resultat av vekselvirkningen mellom individ og samfunn. I dette synet fremmer Mead det individuelle og unike. I denne sammenheng ønsker jeg å påpeke at drømmer er viktig, fordi tankene slippes fri og således kan drive oss fremover. Det er primært forståelse av den frie tanken eller *tankekraften*, som i sin tur kan leder våre assosiasjoner ut over det som allerede er gitt, og på den måten muliggjør endring og kreativitet i våre liv. Dette står ikke i kontrast til Bourdieus teori om habitus, fordi drømmer heller ikke oppstår i et vakuum.

Konsum en ufravikelig faktor når det gjelder selvrealisering og det kreative uttrykket hjemmet representerer. Det er gjennom den kreative utformingen våre strategier blir tydelige som et uttrykk for *habitus*. Det er også her vi utøver *agency*, gjennom persepsjon av muligheter som i sin tur fører til handling.

I forlengelse av Connertons (1992) forståelse av vaneminnnet, presenterte jeg innledningsvis Bourdieus "Yesterdays man" som en del av habitus. Jeg vil påpeke at "yesterdays man" ikke er like lett gjenkjennelig i Spania som i Norge. Man kan kanskje si at det skjer en slags forrykning i de sosiale kodene. Flytting kan derfor, slik jeg forstår det, være en strategi for å minimalisere sporene fra den klasse mobiliteten som har funnet sted i Arvids tilfelle. Selv om dette ikke forklarer hele sammenhengen, vil jeg påpeke at Arvid, som utøver av en profesjon, har en implisitt sosial tilhørighet. Det er som et resultat av sin profesjon Arvid kan sies å utøve *agency*, fordi hans profesjonelle utdannelse kan forstås som strategisk med tanke på sosial mobilitet. Å flytte til Spania kan sees som en forlengelse av dette. Slik er han en *entreprenør* (Barth, 2004), der den nye konteksten muliggjør mobilitet og endring, primært fordi de sosiale kodene ikke lenge er like entydige. Dette forsterkes ved at han er en av svært få utøvende aktører innen sin profesjon i det markedet den norske kolonien i Alfaz del Pi utgjør.

Oppsummering

Arvid har gjennomført en klassereise og benyttet ulike strategier for å komme dit han er, samtidig som han benytter ulike strategier for å skape troverdighet for sin

identitetskonstruksjon. Dette oppnår han fordi han benytter biografiske objekter som viser hans opphav, samtidig som det er nettopp disse objektene som gjør hans hjem til hans eget. På denne måten ser jeg objektene som *aktanter* både for Arvid og utenforstående. Dette gir etter min mening Arvid *agency* i identitetskonstruksjonen. Mitt poeng er derfor at objekter og gjenstander som vi er konsumenter av, først og fremst er brukt for å passe inn med en livsstil og identitet, ikke for å konstruere en (jf. de Certeau, 1988), mens aktørens kreativitet (*agency*) til en hver tid legger føringer for symbolverdien av hjemmet (jf. Gullestad, 2000). På denne måten har Arvids identitetskonstruksjon parallell til det innledende eksemplet om Tinas hjem. Det viser at det ikke er omfanget av selvrealiseringen som er avgjørende, men snarere måten drømmene gir våre liv retning.

Slik har jeg vist at identitet manifesteres gjennom materialitet som nyanser i ulike situasjoner og livsfaser. Dette vil jeg uttype nærmere også i neste kapittel. I motsetning til teksten over, er "Det temporære hjemmet" representert ved en kvinne. Hun har på sett og vis et kontrasterende forhold til sine materielle omgivelser, delvis fordi hun er i ferd med å bryte opp men også fordi hun viser at hun eier opplevelsene ved hjemmet.

Kapittel 7: Det temporære hjemmet

Dette avsluttende kapittelet har jeg kalt ”Det temporære hjemmet”, fordi det omhandler tanker og refleksjoner rundt det å leve og bo i Spania i det informantene er i ferd med å bryte opp og dra videre til Norden. Det temporære er et aspekt ved hjemmets natur, det er også på denne måten hjemmet må forstås som et livsprosjekt. Det temporære artikuleres i beskrivelse av hvordan hjemmet utformes i tråd med omgivelser og de ulike tidene.

I likhet med det forankrede hjemmet omhandler det temporære hjemmet også manifestering av identitet. Her blir betydningen av materialitet kommunisert på ulike plan. Jeg vil vise at opplevelsen av hjemmet, utformingen og bruken er forankret i vår habitus, men at klima og således naturen påvirker nettopp dette. Likeledes vil jeg vise at det skjer en forskyvning i rommenes hierarkisk orden, slik det er beskrevet av Gullestad (2000), som et resultat av klima og natur.

Immaterielle erfaringer i hjemmet

Grethe, er en enslig seksbarnsmor i midten av femti årene. Hun og hennes daværende mann hadde kjøpt hus i Altea,¹⁷ som hun flyttet inn i da hun lå i skillsmisse. Hun forklarer at hun ikke hadde sett for seg at hun skulle bli værende i Spania i ti år, og at hun anser det som tilfeldig.

Grethe har som sagt seks barn, men bare ett er hjemmeboende. Hun jobber delvis som utsmykker og har tidligere jobbet som lærer ved steinerskolen. Jeg møtte henne i en fase der hun var i ferd med å avslutte sitt boforhold i Spania.

Første gang jeg traff Grethe bodde hun i verkstedet sitt sammen med sin tolv år gamle datter. Verkstedet er opprinnelig en ettroms leilighet med bad og te kjøkken. Hun har selv

---

¹⁷ Altea har omtrent 12 000 innbyggere. Det sies at mange kunstnere lar seg fascinere av det spesielle lyset som er i denne hvite landsbyen. For å komme opp de bratte stigningene opp til landsbyens kirke som ligger som en kobolt blå juvel på det høyeste punktet i gamlebyen, følger man de mange trappene i de smale rullesteinsbelagte gatene. Vel opp ved krikaen kan man se utover det turkisblå middelhavet og de tradisjonelle hvite murhusene som ligger rundt. På en fin dag med en svak bris kjenner man også de svake dufter av lavendel som kommer fra de bugnende blomsterbedene langs utkikksposten.

bygget en hems. Trappen opp til hemsen kan flyttes inn mot veggen i det den ikke er i bruk. Trappetrinnene har Grethe malt med transparent maling i regnbuens farger. På hemsen har hun sin seng på 120cm, nattbord, en fin gammel kommode. Datterens del av hemsen er atskilt med et fargerikt gardin som henger ned fra taket. Ved trappen har hun garderobe, skoene står på de nederste hyllene i veggreolen. På de øverste hyllene har hun matvarer og div matlagingsredskap. I stuen står verktøy og redskaper samlet i syltetøyglass på en hylle. Hun har også noen bøker i hylla, kurver til oppbevaring og noen pyntegenstander. Midt i rommet, mot den ene veggen, står en stor keramikk ovn, ved siden av står et lite kjøkkenbord med klappstoler til. Vis a vis står en gul sovesofa som kan gjøres om til dobbelt seng for besøkende.

Kjøkkenet er lite og utgjør bare en del av et hjørne i rommet. Over benken er det hyller og under benken er det skap. Finere glass og kopper står i et skap i stuedelen. Bortsett fra en liten kurv med noen babyleker og en gammel barnestor i tre, er det ingen ting som avslører at hun har stor familie, eller barnebarn. Grethe sier at hun synes det er godt å bo lite og primitivt, for da slipper hun å tenke på å bo.

Etter å ha vært sammen i ulike sammenhenger, avtalte vi at jeg skulle få intervju henne. Hun hadde akkurat skiftet bolig og lånte nå en strandleilighet av en norsk venninne. Jeg var med og hjalp til da hun skulle flytte tingene sine fra verkstedet til strandleiligheten. Hun hadde pakket i kurver og i poser. Flyttelasset gikk inn i tre små personbiler. Hun forklarte at en av hennes døtre, som også bor i Altea, skulle leie verkstedet i et år, dermed slapp hun å tenke på å transportere møblene.

Før jeg kom for å intervju henne, hadde hun kjøpt inn rundstykker og pålegg. Hun gikk på kjøkkenet for å smøre rundstykkene. Jeg spurte hvor hun ville at vi skulle sitte og hun foreslo at vi satt oss i salongen som var plassert i vinterhagen. Leiligheten ligger i femte etasje, og dersom man bare ser rett frem ut av vinduet, så ser man Middelhavet så langt øyet rekker. Vinduene var åpne og jeg kunne høre bølgesuset godt inn i leiligheten. Jeg satte meg i treseteren. Hun satte maten på salongbordet og satte seg i stolen vis a via. Hun lente seg tilbake i stolen og trakk bena opp under seg. Hun sa: "Bølgesuset virker beroligende på meg. Mineralene i luften her nede ved havet er dessuten bra for meg som er blodfattig".

Hun starter med å fortelle hun at ikke er en del av det norske samfunnet som er her. Hun sier hun ser seg selv som ganske A-typisk og at hun ikke føler at hun gjør som andre nordmenn i Spania. Livet hennes i Spania har bestått av mennesker fra andre nasjonaliteter. De andre nordmennene har ingen betydning for hennes liv og hun har bare overfladisk kontakt med dem. Hun forklarer at det er mye tøffere å leve her i Spania enn i Norge både

sosialt og psykisk. Hun sammenligner nordmenn som flytter til Spania med Askeladden som drar ut på eventyr. Det er noe naivt ved dem og deres forhold til det de møter. ”De trenger å få seg en på trynet, våkne opp og finne veien videre” sier hun, fordi det handler om mening og det finner man ikke uten videre.

I Spania kan man nyte andre ting, men når man er ferdig å nyte standen og lignende, så er ikke trygghet og verdigrunnlag lett tilgjengelig for de som ikke har ressurser.

Det er flere muligheter her enn i Norge, fordi det er et uregulert samfunn. På en måte er det offisielle og uoffisielle regler, men den norske naiviteten er ikke et sikkerhetsnett. Å vite om korrupsjon i teorien er ikke det samme som å møte det i praksis. Man blir fort tappet av å ha omsorg for alle som kommer hit, og folk utnytter deg også. Det er dessuten er grådighet hos folk her. Jeg kan identifisere meg med dem som holder kortene tett inntil brystet. Det er en forventning hos nye nordmenn om at landsmenn skal stå til tjeneste for dem.

Spanjolene er ikke så fordekte som nordmenn. De prater med høye stemmer og store fakter. De kan gjerne snakke om ekteskapsproblemer i offentlighet og spørre om andres mening. De er usjenerte i forhold til å snakke med folk de ikke har sett før. Det ligger ikke i min eller den norske naturen å gå så klart ut eller å sette klare grenser.

Jeg vil gjerne kommentere dette utsagnet om ulikheter mellom nordmenn og spanjoler, fordi Grethes synspunkt her, sammenfaller med andre informanters synspunkter på spanjoler og hva som er egnede eller uegnede samtaleemner i det offentlige rom. Gro er en av de som fortalte at hun vocket seg for hva hun pratet om ute. Hun sa at man alltid kunne høre dersom uvedkommende nærmet seg når man snakket inne, mens ute visste man aldri helt sikkert hvem som hørte det man snakket om. Blant nordmenn er derfor private anliggende som ekteskapsproblemer og den slags, ansett som noe man pratet om inne. Dette er en forskjell mellom nordmenn og spanjoler som manifesteres på ulike plan. Satt litt på spissen, kan man i tråd med det jeg har sagt om vinduer som det fremste kollektive symbolet i norske hjem, kapittel 3, si at norske hjem blir sett, mens spanske hjem blir hørt. Referansene er parallelle, men uttrykket er ulikt. Dette skal jeg utdype.

Det spanske hjemmet står i kontrast til det norske hjemmet gjennom å ha en tilsynelatende lukket fasade. Derimot er det ofte en glippe under døren og vinduene er gjerne åpne bak vinduslemmene. Norske hjem har tradisjonelt en svært åpen fasade, men er tette i forhold til fysiske åpninger. Når spanske husmødre går ut på gaten og prater om sine

ekteskapsproblemer, mener jeg det er i tråd med det spanske kvinne idealet som er tuftet på jomfrumoren, *La madre sufrida*, den lidende moren, som måte ofre sin sønn. Melhuus (1997) har vist at kvinner uttrykte lidelse og på den måten også fellesskap med *la madre sufrida*. Slik blir det å snakke om ekteskapsproblemer i det offentlige rom, er uttrykk for moral og kollektiv tilhørighet, nettopp fordi hjemmet vanligvis er visuelt utilgjengelig fra det offentlige rom. Man kan gå forbi på gaten og høre folk snakke i hjemmene i Spania, på linje med at man kan se folk i sine hjem fra gaten i Norge. Slik kan man si at spanske hjem høres mens norske hjem synes.

Jeg spurte Grethe hva som inspirerte henne når hun skulle utforme sitt hjem. Hun forklarte at det var svært forskjellig fra sted til sted, og fra tid til tid.

Dersom jeg skal bygge, med de forutsetningene det innebærer, så er omgivelsene mine inspirasjon. Fell, hav og landskap. Jeg ville ikke ha bygget et hvitt murhus på fjellet i Norge. Det blir feil. Det er noe med naturen som påkaller andre materialvalg. Jeg liker å arbeide med ulike materialer, som glass, stein og tre. Glassbyggerstein slipper inn lys begge veier. Det liker jeg.

Jeg hadde en levende fargeopplevelse i Granada en gang. Det var en gulfarge på et hus. Den kunne ikke ha blitt flyttet hvor som helst, og heller ikke plukkes fra et fargekart. Fargen hadde substans og personlighet. Det var en levende fargetilstedeværelse. Fargeopplevelser ligger som en skatt som jeg bærer med meg på andre måter enn å henge den på veggen. Det er umulig å bo ved middelhavet uten å bli inspirert av alle de turkise, grønne og blå fargene her.

En stor kurv med appelsiner satt på gulvet, ville ha vært en naturlig del av livet mitt her, men ikke i Norge. I Norge ville jeg kanskje ha hatt en eske med epler i kjelleren.

Jeg brukte meg selv for å prege det feriehuset jeg innredet. Det er forskjeller på hvordan rom leves i og innredes. Jeg trives best i rom som er i overgangen fra det ene til det andre. Jeg liker overgangen fra ute til inne. Hus med verandaer og terrasser, gjerne overbygget terrasser. Jeg trives ikke så godt med hus der det er klart definert ute og inne.

Jeg liker ganger, mellomrom utgjør mye og er viktige deler av et hus. Der kan det også være opplevelser i form av kunstgjenstander. Det utgjør bevegelse. Svalganger er noe av det mest fantastiske i norske arkitektur. Det klassiske

middelhavshuset med patio og svalgang rundt hele, er noe av det vakreste jeg vet. Jeg liker overgangene innover, det å gå disse tersklene begge veier. Det fasinerer meg, fordi alt det private ikke er like tilgjengelig i disse rommene.

Jeg ønsker å kjøpe et hus med en trapp som vender øst, fordi jeg elsker å sitte på trappen og drikke te om morgenen.

Gjennom disse uttalelsene viser Grethe eksplisitt hvordan naturen preger utformingen av hus og hjem, for mens spanske hus er konstruert for å holde varmen ute er norske hus bygget for å holde varmen inne. Dette gjenspeiler seg i materialbruken, noe som medfører at et hvitt murhus ville se mallassert ut i den norske fjellheimen.

Lyset og varmen er begrensede resurser store deler av året for folk som bor i Norden (jf. Olsen, 2004). I motsetning til spanjoler opplever folk i Norge og andre nordiske land, at naturen er vital og rik i den lyse årstiden, mens mørketiden kan oppleves som kald og krevende. Lyset får derigjennom en særlig signifikans som livgivende. Bourdieu skriver fra studie i Kabylene: "Om sommeren skal husdøren alltid stå åpen hele dagen, for at det befrugtende sollys og dermed trivselen skal trænge ind. Den lukkede dør betyder mangel og sterilitet: At sætte seg på tærskelen er at spærre veijen for lykken og overfloden" (2005:68). Gjennom dette viser Bourdieu selvfølgelig til kollektivet i det han refererer til "lykken og overfloden", men også at lyset livgivende egenskaper. Som en liten bemerkning til dette vil jeg påpeke at det er også mulig å forstå symbolbruken i påskeprosesjonen som jeg beskrev i kapittel 4, i lys av det Bourdieu viser til her. De åpne dørene og kvinnene som står ved siden av sine dører, kan således forstås som å representere fruktbarhet, eventuelt kan det også være en måte å presentere husets døtre for potensielle allianser.

Lyset er en forutsetning i opplevelsen av farger. Mia uttrykte at de i Spania følte at de trengte noe å hvile i, i motsetning til i Norge der de hadde mange farger i hjemmet. Grethe uttrykker at hun bærer fargeopplevelser med seg. Farger er sterkt forbundet med ulike typer betydninger, stemninger og kvaliteter. Slik er farger og lys å regne som ekstremt virkningsfullt i symbolske sammenhenger, i religiøs, så vel som i kunstneriske og andre kreative sammenhenger, fordi farger kan sies å sette i gang forbindende prosesser mellom det personlige minnet, det kognitive minnet og vaneminnet.

Overgangen mellom ute og inne, svalganger, veranda og terrasser er alle rom som kan betraktes som spesielt symbolske. Dersom man forstår huset i tråd med Bourdieu perspektiv i

”den omvendte verden” (2005), representerer disse rommene overgangen fra mannens univers til kvinnenens, eller fra et kosmos til et annet. Således kan denne type rom betraktes både som potensielt farlige men også rensende. Svalganger, verandaer og terrasser er grense-rom man trer inn og ut av. Ved at atskillelsen mellom rommene er eksplisitt utformet, bidrar de på sett og vis til å inkorporere vissheten om en indre kjerne og et ytre rom. Slik kan grense-rom også forstås som en forsterket grense i et perspektiv der kvinnen er symbolsk grenseløs (Jf. Solheim, 1998).

Jeg spurte Grethe om hun ville fortelle litt om hjemmet sitt og hun svarte:

Jeg har hatt så utrolig mange hjem. Jeg har bodd tjue år av mitt liv i utlandet. Mitt forhold til et hjem er noe spesielt. Hjemmet er primært knyttet til de fysiske relasjonene jeg forholder meg til. Jeg er i Spania fordi jeg ikke hadde noe annet sted å være. Etter en tid begynte jeg å arbeide ut fra den situasjonen. Da hadde jeg ikke et valg, men det har jeg nå.

Da jeg først flyttet hit til Spania, bodde jeg i eget hus i Altea. Da gikk jeg aktivt inn for å skape omgivelsene mine. Jeg gikk frem på samme måte som i Norge, flyttet vegger, malte, inngikk relasjoner med naboen og så videre. Som i en norsk småby.

Jeg har et behov for å prege den fysiske materien rundt meg, men det forutsetter at jeg skal være et sted over tid og at jeg har et økonomisk grunnlag for å gjøre det. Der jeg leide tidligere malte jeg veggene. Da hadde jeg langtidskontrakt med avtale om hvilke forandringer jeg kunne gjøre der.

Boligene mine har vært transportetapper. Jeg er ikke her for å bo. Jeg er her for å studere og arbeide. Det viktigste i hjemmet mitt er sengen, det å ha et sted å sove.

Hva tok du med deg fra Norge?

Jeg hadde med meg sengetøy, dyner og ullundertøy fra Norge. Jeg hadde egentlig ikke med et flyttelass. Jeg bare innredet et feriehus som jeg ble værende i.

Fordi jeg er en estetiker så er jeg opptatt av tings egenverdi. Dersom jeg ikke er ferdig med tingen tar jeg den med videre. Og dersom jeg kjenner at jeg fortsatt har lyst på en ting, og det lar seg gjøre å ta den med, så er den med til neste sted. Personlige ting som klær, sengetøy og kunstneriske materialer og arbeidsredskaper, tar jeg selvfølgelig med meg. Det er veldig personlige saker. Også min kjøkkenkniv har jeg et

personlig forhold til. Det forholdet kan beskrives som anekdotisk. Jeg hadde den kjøkkenkniven i over tretti år. Den hadde vært med på mange flyttinger, men så ble den borte for to år siden. Jeg sørger fortsatt over den. Sørger mer over den, enn jeg gjør over resten av inventaret som ble borte etter innbruddet i Callosa.¹⁸ Jeg kjenner den kniven som den skulle være en forlengelse av en neve. Den har jeg slipt mange ganger. Jeg kjøpte den på et marked i Amsterdam for tretti år siden, men det har ikke noe med det å gjøre. Jeg skulle ha en kniv som jeg likte å arbeide med. Jeg liker ikke å arbeide med dårlige redskaper.

Penslene mine og malerskrinet mitt (pause). Tror det er det samme forholdet en musiker har til instrumentet sitt. Arbeidsredskaper har ikke sjel, men de har en plass i min sjel og sånn sett besjeler jeg dem. Det kan variere om jeg tar med sofaer og gardiner når jeg flytter et sted.

Jeg hadde et tett forhold til bøker tidligere, men nå er det bøkene jeg er opptatt av her og nå, som betyr noe for meg. Bøker kan jeg få tak i hvor som helst. Jeg er global i det fysiske kartet jeg rekvirerer ting fra. Det har med min oppvekst og kultur å gjøre. Jeg er oppvokst i en sjømannsfamilie gjennom tre generasjoner. Farfar tok med dukker fra Italia. Verden har alltid vært til stede i min bevissthet. Jeg har alltid levd og lever i en hel verden. Det er tilfeldig at huset mitt er her nå. Jeg reiser til stadighet og har hele tiden kontakt med mennesker i hele verden. Jeg skal til Bretagne på vei opp til Norge i sommer. Jeg har en venninne der. Tilværelsen min er ikke begrenset til Altea. Det ville vært beklemmende.

I likhet med de andre familiene viser Grethe til biografiske objekter som er spesielt viktig for henne der hun lever. Selv om hun nevner gjenstander som ikke er forbundet med forfedre slik kista i kapittel 5 er, så er kjøkkenkniven like fullt et rituell redskap. Den er uerstattelig fordi den er formet av hennes egen kropp. Arbeidsredskaper er å betrakte som svært personlige fordi de blir en manifestering av identitet på flere måter. På samme tid som de helt konkret er forlengelser av våre kropper så blir de også symboler på næring. Selv sammenlikner Grethe sitt forhold til sine redskaper med en musikers forhold til sitt instrument. I denne sammenheng viser hun eksplisitt til felles tankeskjema med Arvid som også påpeker instrumentenes sjel. Arvid sier: ”de har sjel fordi de gir deg noe.” Grethe utdyper dette og sier at det er hun som besjeler de. Slik må arbeidsredskapene til Grethe i likhet med Arvids instrumenter forstås som

---

¹⁸ En liten fjellandsby nord for Alfaz del Pi, der hun tidligere leide den leilighet hun refererer til her.

aktanter som påvirker omgivelsene på et kreativt og spirituelt plan, og således setter i gang prosesser hos aktørene (Latour, 2003, 2005). Både arbeidsredskaper og musikkinstrumenter er personlige eiendeler fordi de realiserer menneskelig yteevne. Dant (1999) poengterer at materiell kultur nettopp har den viktige egenskapen at mennesket former den og den former oss i en dynamisk relasjon.

Jeg spurte Grethe hva som var det viktigste rommet i hjemmet. Hun svarte:

Det viktigste rommet for meg er det private rommet, soverommet eller lønnekammeret, der du går inn til deg selv. Jeg kunne tenke meg å ha et meditasjonsrom. Det hellige rommet – enerommet. Jeg tror jeg vil ha et eget soverom dersom jeg skal innlede et nytt forhold. Det gjør møtene rikere. Det verste som fins er ektepar som har spist opp hverandre i fravær av ytre og indre pusterom. På soverommet samler jeg meg. Jeg gir meg hen til rekreasjon. Jeg må ha et rom i huset der jeg kan trekke meg tilbake. Jeg har delt soverom med min datter i over et halvt år. Da hang jeg opp et gardin for å dele rommet.

Jeg skiller mellom det private og det personlige, fordi det personlige kan man stille til åpent uten å bli privat. Det private har ikke noe i det offentlige rom å gjøre. Seksualitet er privat. Jeg har aldri hatt sansen for at man kysser kjæresten offentlig, men jeg elsker å bade naken der det er mulig. Noen mennesker har den evnen at de kan få lov komme til soverommet, fordi de har respekten til å bevare det private.

Hva vil du si er det minst viktige rommet?

Jeg tror aldri jeg kommer til å ha en spisestue igjen. Jeg vil heller ha et stort, gammeldags kjøkken. Det er overflødig å ha to spisesteder. Jeg lever ikke et slikt liv at jeg må ha et så formelt sted å spise. Da kan jeg gå på restaurant. Jeg vil ikke ha noe formelt i mitt hus. Jeg vil ha mennesker inn i mitt hus som jeg har et nært forhold til, og de vil jeg bespise på kjøkkenet.

Kjøkkenet er dypest sett en kommunion, en forening der man deler brød og vin. Det å dele livet med noen. For meg er det å spise sammen det sosiale i sitt mest eksplisitte uttrykk. Å tilberede et måltid sammen med noen utgjør også det sosiale. Det har vært en stor del av mitt liv. Jeg liker ikke å bære matfat inn i en stue og varte opp folk.

Hjemmet mitt er et uttrykk for hvem jeg er og hvordan jeg lever. Det er helt uviktig for meg hva andre syns om hjemmet mitt, men det er viktig at folk jeg inviterer hjem trives der. Jeg vil helst slippe å ha sånne folk som skal synes noe om hjemmet mitt hos meg. Jeg håper de skal oppleve noe og trives der. Jeg tar i bruk de midlene jeg har tilgjengelig og det jeg trives med selv for å vise omsorg for venner og familien. Det ligger mange tanker og følelser i måten jeg tar i bruk kjøkkenet mitt. Her lager jeg yndlingsdessertene til barna og har nattlige tet å ter med nyoppdagede vennskap. Kjøkkenet er det rommet jeg viser omsorg, livsglede, tar i bruk kreativitet, varme, smak og lukt. Kjøkkenet skal tiltale sansene på mange forskjellige måter, men så er det jo individuelt hvordan det faller i smak.

Noen vil kanskje oppleve hjemmet mitt som uorganisert, surrealistisk, mens andre vil oppleve det som morsomt, kreativt og hyggelig.

På denne måten viser Grethe at det er to rom som oppleves som spesielt viktige; soverommet og kjøkkenet. Dette er også i tråd med hva mitt øvrige material viser, men det kan være et resultat av at det er en overvekt av kvinner som er representert her. Begge rommene har konnotasjoner til natur og utgjør således intime rom på hver sin måte. Arvid unnlot blant annet å vise meg kjøkkenet, mens både Roar og Steinar unnlot å vise meg soverommet de selv brukte da jeg besøkte deres hjem første gang. Dette skiller seg fra den helhetlige måten kvinnene viste frem sine hjem på. Dette mener jeg er et resultat av at kvinnen *er* hjemmet (jf. Solheim, 1998) og at mannen således kan ha klarere intimitetsgrenser, idet kvinnen ansees som holder av mannens ære (jf. Melhus, 1997, Solheim, 1998, Bourdieu, 1985).

Solheim skriver at den symbolske representasjonen av kvinnene som iboende åpen og ute av stand til selv å skille mellom inntrengere” er et trekk som ”utgjør et distinkt (og eksklusivt) fellestrekk ved tre store religioner som har sine røtter i Midt-Østen- jødedom, kristendom og islam” (1998:46f). Slik er det mulig å se særlig foreldre soverommet, som noe mannen, på et *dyp kulturelt plan*, beskytter for derigjennom å forhindre at kvinnen vanæres (jf. Solheim, 1998).

Kjøkkenet er blitt omhandlet i kapittel 4. som det rommet som mest eksplisitt uttrykker kvinnenes identitet gjennom utforming, smak, lukt og tilstelninger. Grethe kommuniserer eksplisitt i sine uttalelser om bruken av kjøkkenet at hun tar i bruk kvinnelige egenskaper som

omsorg og varme.¹⁹ Kjøkkenet er det stedet hun deler livet med familie og venner gjennom å ta i bruk de midlene hun har tilgjengelig. Hun sier at det er det sosiale i sitt mest eksplisitte uttrykk.

Slik jeg ser det er dette en uttalelse som viser at kjøkkenet er mer enn en sosial bispene i nordmenns hjem i Spania. Et aspekt som er viktig i denne sammenheng er at klima påvirker bruken av hjemmet. Dette kommer særlig til uttrykk i sosiale sammenhenger som middager, selskaper, fester, bursdagsfeiringer og lignende, fordi disse i hovedsak arrangeres i uterommet. Måltidene består ofte av kjøtt som er grillet og tilberedt ute, mens tilbeøret lages inne av kvinnene og bæres ut. Dette bidrar til at sosiale sammenkomster har en uformell betoning, noe som forsterkes i det arrangementene finner sted rundt bassenget.

Arvid viser eksplisitt hvor viktig uterommet er som den sosiale hovedscenen gjennom sine omfattende prosjekter. Mitt øvrige materiale viser også at dette er en tydelig tendens. Uterommet gir nordmenn således nye muligheter i realiseringen av seg selv, særlig fordi uterommet innlemmer nye aksenter som internaliseres hos den enkelte. Eksempler på det er når Siw påpeker at hun liker spesielt godt å slappe av ved bassenget i skyggen av sitrontreet i hagen. Svømmebasseng og et velutstyrt utekjøkken er i norsk tradisjon symboler med konnotasjoner av rikdom og luksus. I tillegg til å være i tråd med ideen om "det gode liv" er dette også i tråd med Gullestads observasjoner av stuens konnotasjoner i Norge (2000).

Stuen utgjør fortsatt det rommet der familiens sosiale identitet manifesteres klart, men kanskje primært som en fortelling til dem selv om dem selv.

Jeg vil med dette peke på at uterommet for nordmenn i Spania kan oppfattes som den sosiale hovedscene og kjøkkenet som den kulturelle hovedscene. Dette er tendenser som viser at klima i vesentlig grad påvirker bruken av hjemmet, grensemarkeringer og materialvalg.

"Smak er et betent begrep"

Alle gir hver på sin måte uttrykk for sin personlige smak i utformingen av hjemmet og under mitt feltarbeid så jeg også smak som relevant i denne sammenheng. Når Grethe sier at hun ikke ville ha hatt en kurv appelsiner stående i et norsk hjem, men heller en eske epler, så er det et uttrykk for hennes smak. Allikevel oppdaget jeg at de jeg snakket med så det som helt irrelevant å snakke om smak i relasjon til sitt hjem, fordi smak gjerne oppleves som riktig og

---

¹⁹ Varme må denne sammenheng tolkes som et begrep med referanse til emosjonell så vel som fysisk varme.

naturlig for den enkelte. Jeg spurte hva er god smak? Da fikk jeg svar som ”Det å vite at tolv pepperkorn utgjør det lille ekstra i vaniljekremen du skal ha til jordbærene, da fremhever du vanniljesmaken og opplever den. Da har du smakt.” Eller ”God smak er å ha gode venner, de menneskene man omgir seg med viser om man har god smak.” ”God smak er å være seg selv, å ikke prøve å utgi seg for noe en ikke er. Å ikke lesse på med masse staffasje”.

”Smak er ikke et begrep jeg forholder meg til, det er et betent begrep,” svarte Grethe. Jeg er en esteter og forholder meg til form og farge.” Hun forklarte det ut fra elementer som tradisjon og overføring. Disse uttalelsene viste meg at problemstillinger om smak ikke angikk informantenes hjem, nettopp fordi smak er personlig og sanselig. Bourdieu (1995) viser at smak er en del av habitus, ”en form for praktisk mestring av samfunnsmessige fordelinger.” Selve ideen om smak er i følge Bourdieu, et uttrykk for borgerskapets distingvering mot det ordinære, altså den folkelige smak, som er tekt på som mer naturlig og dermed nødvendig. Smak har sterke konnotasjoner om frihet til å velge, men nettopp fordi alle har smak er valget tvunget i følge Bourdieu.

Smak er således konvensjonelt og ukonvensjonelt på samme tid. I hjemmet uttrykkes det konvensjonelle i tråd med vaneminnene (Connerton, 1992) og habitus, og gjennom vår kategorisering av gjenstander og bruk av de ulike rommene. Et konvensjonelt hjem er å betrakte som et upersonlig hjem, noe som ikke er forenelig med hvordan nordmenn ønsker at hjem skal bli oppfattet som. Gullestad poengterer at hennes informanter ofte kunne si at de ikke brydde seg om hvordan andre hadde utformet sine hjem, men at de valgte å gjøre det på sin måte, samtidig som hjemmene ved første øyekast fremstod som svært like (2000: 56). Dette er unektelig bemerkninger som refererer til smakens konvensjonelle og ukonvensjonelle aspekter. Norske hjem kan både oppfattes som godt ”a good home,” der de moralske implikasjonene er spesielt viktige og pent ”a nice home,” der de estetiske konnotasjonene blir vektlagt (Gullestad, 1992). Det er allikevel gjennom det estetiske uttrykket at moralsk orden blir skapt og fremmet. ”A nice home should literally and figuratively be varm”, altså lunt, hyggelig og koselig (Gullestad, 1992:79). Gjennom å være pyntet unngås inntrykket av hjemmet som upersonlig. Et upersonlig hjem uten atmosfære er en av de mest negative betegnelsene man kan gi av et hjem, fordi det impliserer offentlighet gjennom å fremstå som institusjonalisert og kjølig (ibid). Et viktig aspekt ved norske hjem er nettopp grensen mot det offentlige og alt som oppleves som ”ute”.

Avsluttende kommentarer

I denne avhandlingen har jeg tatt for meg ”drømmen om det gode liv” der jeg ser selvrealisering som målet for flyttingen til Spania. Utgangspunktet i denne avhandlingen er et perspektiv der huset, kroppen og tanken betraktes som sammenkoblet i en kontinuerlig interaksjon med hverandre. Huset er således sett som en forlengelse av de menneskene som bebor det, et ekstra lag med hud, som bidrar til å beskytte og skjule, like mye som det presenterer menneskene som bebor det (jf. Carsten and Hugh- Jones, 1995). På den måten har det vært spesielt interessant å behandle nordmenns møte med det spanske huset, fordi huset heller ikke er løsrevet fra den konteksten som omgir det.

Informantene betrakter og forholder seg til sine liv som åpne og bruker sin fortid til å utforske potensielle identiteter i det nye livet i Spania. Flytteprosessen kan derfor sees som et rensesrituale, der sortering av minner og bevisstgjøring rundt eget liv og verdier finner sted. Utvalget av hva som tas med videre i livet bidrar til at man starter med ”blanke ark” i Spania, særlig fordi forberedelsene til en slik handling er en lang prosess med forarbeid og refleksjoner omkring ulike muligheter som ligger i fremtiden. Prosessen med å utforme et hjem i Spania kan betraktes som en kreering av fremtid gjennom at informantene jobber med sin fortid. Identiteter blir vist gjennom et mangfold av manifesteringer, som til sammen utgjør en meningsfylt helhet for den enkelte. Utvelgelsen i forhold til fortiden skjer både gjennom flytteprosessen, utformingen og innredningen av hjemmet.

Jeg har særlig problematisert tema som natur og kultur der den dynamiske relasjonen mellom disse blir betraktet som fundamental i forhold til hvordan folk innretter seg i sine hjem. Gjennom dette har jeg vist at noen grenser er inkorporerte og delvis utilgjengelige for refleksjon, mens andre er situasjonsbetingede og dynamiske. Grenser er prosessuelle aspekter som mine informanter aktivt forholder seg til i alle situasjoner, for å kunne orientere seg i sin livsverden. Grensene kan fremstå som nyanser, mens de i visse sammenhenger gjøres eksplisitte. Her har jeg vist at grensene kan være manifesterte i form av dørstokk eller vinduslemmer på husene, og være et konkret uttrykk for skille mellom natur og kultur, viktigere er det at dette også er symbolske grenser som bidrar til manifestering skillet mellom privat og offentlig, rent og urent og derigjennom også identitet og tilhørighet. Mitt poeng er at manifesterte grenser i hjemmet gjenspeiler både personlig, sosial og kulturell identitet, og at dette uttrykkes som nyanser i sosial interaksjon også i det offentlige rom. Jeg har valgt å sette

dette på spissen med å si at norske hjem tradisjonelt er synlige, mens spanske hjem høres. Både det norske og det spanske hjemmet uttrykker kollektiv tilhørighet på denne måten. Slik er resultatet det samme, men metoden ulik.

Grenser kan også uttrykkes på et mer konkret nivå gjennom materialvalg og rominndeling i hjemmet. Slike grenser indikerer nyanser av kulturell tilhørighet eller assimilering av vertskultur. Dette har jeg for eksempel vist ved at mine informanter foretrekker å bygge store kjøkken med funksjon som allrom, samtidig som rommene kan være utformet av materialer som er typisk kalde.

Naturgitte faktorer som lys, farger, varme eller kulde, lukter og lyder er substansielle elementer som bidrar til at hjemmet i sterk grad erfares legemlig og dermed ulikt i Norge og Spania. Klima legger føringer som kan betraktes som dype kulturelle spor, og er særlig knyttet til habitus. Jeg har vist at mine informanter tar i bruk ulike strategier for å skape et hjem i et hus som er fundamentalt ulikt det de kommer fra. I tillegg til at de flytte vegger, maler og preger materien rundt seg på ulike vis, er flyttelasset i stor grad hjemmet. Flyttelasset er deres biografi der det er særlig noen objekter som fremstår som essensielle i det å skape et hjem. Jeg har vist dette ved å analysere betydningen av kista fra Hallingdal. I tillegg til å stå for kontinuitet fristilt fra tid og rom, er kista et uttrykk for tilhørighet og samhörighet, ved at den representerer spirituelle, emosjonelle og moralske bånd. Kista er fremfor alt tenkt på som en representasjon av familien og livet i Norge. På den måten mener jeg at nordmenn kreerer sitt mikrokosmos i et hus som er bygget ut fra andre tradisjoner enn det huset nordmenn flytter fra.

Litteraturliste

Archetti, Eduardo 1994. "Introduction" (red) E. Archetti. *Exploring the Written. Anthropology and The Multiplicity of Writing*. Scandinavian University press

Bing, Morten 2001. *Østkanthjennene og Østkantutstillingen. Boskikk og Boidealer i Mellomkrigstidens Oslo*. Norsk Folkemuseum

Barth, Fredrik 1969. "Introduction".(red) Barth, Fredrik. *Ethnic Groups and Boundaries*. Universitetsforlaget

- 2004. *Manifestasjon og Prosess*. Universitetsforlaget, Oslo

Bergundhaugen, Kristin 2007. "Ta Det Litt Tranquilo. Et Studie av Liminalitet, Ferierom og Den Norske Velferdstaten i Alfaz del Pi." Hovedfagsoppgave. Sosialantropologisk Institutt Universitetet i Oslo.

Bourdieu, Pierre 1973. "Ch. 18: The Berber House." *Rules and Meanings*. Penguin Education

-1995. *Distinksjonen. En Sosiologisk Kritikk av Dømmekraften*. Pax Forlag

-2004. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press

-2005 "Huset eller den omvendte verden" *Utkast Til En Praksisteori – Indledt af Tre Studier i Kabylsk Etnologi*. Hans Reitzels Forlag. København

Broch, Harald Beyer 2002. *Jangan Lupa*. Novus Forlag

Caldaira, Teresa P.R. 1996. "Fortified Enclaves: The New Urban Segregatin" *Public Culture*. University of Chicago Press

Calsten, Janet and Stephen Hugh –Jones 1995. "Introduction: About the house and Beyond." *About the House . Levi Strauss and Beyond*. red. J.Calsten and S. Hugh –Jones. Cambridge University Press

Cohen, Robin 1997. "Diasporas, the Nation –State, and Globalization." (red) Wang Gungwu. *Global History and Migrations*. Boulder, Co: Westview Press

Connerton, Paul 1992. *How Societies Remember*. Cambridge University Press

Dant, Tim 1999. *Material Culture in the Social World. Values, Activities, Lifestyles*. Open University Press

De Certeau, Michel 1988. *The Practice of Everyday Life*. University of California Press

Douglas, Mary 1997. *Rent og Urent. En Analyse av Forestillinger Omkring Urenhet og Tabu*. Pax Forlag

Durkheim, Emil 2003. "The Elementary Forms of Religious Life. A Reader in The Anthropology of Religion." (red) Michael Lambeck. Blackwell Publishing

Døving, Kjell B. 2004. "Luktesansens Nøkler" *Tidsskrift Norsk Legeforening*. Nr.23. 2004:124

Flikke, Rune 1991. "The Past in The Present." Cand. Polit. Dissertation. Department of Anthropology. Oslo University

Frykman, Jonas og Orvar Löfgren 1994. *Det Kultiverte Mennesket*. Pax forlag, Oslo

Frøystad, Kathinka, 2003. "Forestillingen om det 'Ordnlige' Feltarbeid og dets Umulighet i Norge." (red.) M. Rugkåsa, K.T. Thorsen. *Nære Steder, Nye Rom, Utfordringer i Antropologiske Studier i Norge*. Gyldendal Norsk Forlag

Game, Ann 1995. "Time, Space, Memory, With reference to Bachelard" *Global Modernities*. Red. M. Featherstone, S. Lash and R. Robertson. Sage Publications Ltd.

Gell, Alfred 1996. "Vogel's Net. Traps as Artworks and Artworks as Traps." *Journal of Material Culture*. Sage Publications Ltd.

- 1998. *Art and Agency. An Anthropological Theory*. Calden Press

Geertz, Clifford, 1973. "Deep Play. Notes on The Balaniese Cockfight" *The Interpretation of Cultures*, Fontana/optrykk fra Basic Books.

- 1973. "Religion as a Cultural System," *The Interpretation of Cultures*, s. 87–125.
New York: Basic Books.

Goffman, Erwin 1992. *Vårt Rollespill til daglig. "The Presentation of Self in Everyday Life."*
Pax Forlag, Oslo

Gullestad, Marianne 1992. "Home Decoration as Popular Culture." *The Art of Social Relations. Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway.*
Scandinavian University Press

- 1996. *Hverdagsfilosof. Verdier, Selvforståelse og Samfunnssyn i det Moderne Norge.* Universitetsforlaget Oslo

- 2000. *Kultur og Hverdagsliv.* Universitetsforlaget, Oslo

- 2001. *Kitchen-table Society.* Universitetsforlaget, Oslo

Hoskins, Janet 2006. "Agency, Biography and Objects" Chris Tilley, Webb Keane, Susanne Kuchler, Mike Rowlands, Patricia Spyer (red) *Handbook of Material Culture*, Sage Publications

Howell, Signe 2003. "Kinning: The Creation of LifeTrajectories in Transnational Adoptive Families." *Journal of the Royal Anthropological Institute.* Royal Anthropological Institute

Ingold, Tim 2000. "The Temporality of Landscape." *The Perception of the Environment.*
Routledge

Kopytoff, Igor 2003. "The Cultural Biography of Things: Commodification as Proses." Arjun Appadurai (red.) *The Social Life of Things, Commodities in Cultural Perspective.* Cambridge University Press

Lakoff, George and Mike Johnson 2003. *Metaphors We Live By.* University of Chicago Press

- Latour, Bruno 2003. "Where Are The Missing Masses?" *The Consumption Reader*. (red)
David B. Clarke, Marcus A. Doel and Kate M.L. Housiaux. Routledge
- 2005. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor –Network –Theory*. Oxford
University Press
- Marcoux, Jean-Sebastien 2001. "The Refurbishment of Memory", *Home Possessions.
Material Culture Behind Closed Doors*, D. Miller (red) Oxford: Berg
- Mauss, Marcell 1973. "Tecnic of The Body." *Economy and Society*. Routledge and Kegan
Paul Ltd.
- 2004. *Gaven. Utvekslingens Form og Årsak i Arkaiske Samfunn*. Cappelen
Akademiske Forlag AS
- Mead George Herbert 1934. "Utdrag fra del II", (Red) Morris, Carles. *Mind, Self and Society:
From the Standpoint of a Social Behaviorist*. University of Chicago Press
- Mead, Margaret 2001. *Coming of Age in Samoa*. Perennial Classics
- Melhuus, Marit 1997. "The Troubles of Virtue. Values of Violence and Suffering in a
Mexican Context.." *The Ethnography of Moralities. European Association of Social
Anthropologists*. (Red) Signe Howell. Routledge
- Olsen, Eva Lunding 2004. "...det har helt sikkert også noget med kultur at gøre." *Kulturel
Identitet Blandt Danske Kvinder Spans Gift*. Kandidatspeciale, Institut for Antropologi,
Københavns Universitet.
- Ortner, Sherry.B. 1973 "On Key Symbols." *American Anthropologist*, 75
- Pink, Sarah 2004. *Home Truths. Gender, Domestic objects and Everyday Life*. Berg
- Solheim, Jorun 1998. *Den Åpne Kroppen. Om Kjønsymbolikk I Moderne Kultur*. Pax Forlag.
- Strauss, Claudia & Naomi Quinn 1997. *A Cognitive theory of Cultural Meaning*. Cambridge
University Press

Tuzin, Donald 1997. *The Cassowary's Revenge. The Life and Death of Masculinity in a New Guinea Society*. The University of Chicago Press

Weiner, Anette B. 1985. "Inalienable Wealth" *American Ethnologist*. American Anthropological Association

-1987. *The Trobrianders of Papua New Guinea*. Thomson Wardsworth

Øye, Gunn – Helen 1999. "Det Norske Hus." *En Antropologisk studie av Norsk Bokkultur i et Tid og Rom Perspektiv*. Hovedfagsoppgave. Sosialantropologisk Institutt Universitetet i Oslo.

Web sider:

Sundt, Eilert 1873. *Om Huslivet I Norge*. Verker I Utvalg, bind 10: om Huslivet I Norge
http://no.wikipedia.org/wiki/Eilert_Sundt (April 2007)

Tidsskrift:

Obosbladet nr.3, 2007. "Vi som går kjøkkenveien." Myhre, Asbjørn.

